

TESAM AKADEMİ DERGİSİ

Turkish Journal of TESAM Academy

CİLT VOLUME: 4 SAYI ISSUE: 2 TEMMUZ JULY 2017

ISSN: 2148 - 2462

E-ISSN: 2458 - 9217

TESAM (Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi)

Adına İmtiyaz Sahibi Owner

Yıldırım DENİZ

Yazı İşleri Müdürü Chief Executive Officer

Yıldırım DENİZ

Editör Editor

Muhammet AYDOĞAN

Yayın Kurulu Editorial Board*

Doç. Dr. Ahmet ÖZKİRAZ (Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Barış ÖZDAL (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Bekir PARLAK (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Doğan ŞENYÜZ (Uludağ Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Fikri PALA (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan KÖNİ (İstanbul Kültür Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL (Gazi Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Önder KUTLU (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

*İsme göre alfabetik sırada **In alphabetical order by name**

Yayın Türü Publication Type

Yerel Süreli Yayın

Yayın Periyodu Publication Period

Altı ayda bir Ocak (Kış) ve Temmuz (Yaz) aylarında yayımlanır.

Biannual (Winter & Summer)

TESAM Akademi Dergisi uluslararası katılımlı ve hakemli bir dergidir.

Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Turkish Journal of Tesam Academy is the official per-reviewed, international journal of the Turkey TESAM. Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Hakem ve Danışma Kurulu Board of Reviewing Editors*

Prof. Dr. Abdullah KOÇAK (Selçuk Üniversitesi)	Prof. Dr. Jibril Hamman YOLA (Bayero University)
Doç. Dr. Abdulvahap AKINCI (Kocaeli Üniversitesi)	Prof. Dr. Kamuran REÇBER (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Adem ÇAYLAK (Ank. Yıldırım Beyazıt Üni.)	Yrd. Doc. Dr. Levent Ersin ORALLI (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet GÜÇ (Uludağ Üniversitesi)	Prof. Dr. Mefail HIZLI (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet KOYUNCU (N. Erbakan Üniversitesi)	Yrd. Doç. Dr. Mehmet A. AYDEMİR (Selçuk Üni.)
Prof. Dr. Ahmet NOHUTÇU (İstanbul Medeniyet Üni.)	Doç. Dr. Mehmet ERYILMAZ (Uludağ Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ali Z. SAĞIROĞLU (A. Yıldırım Beyazıt Üni.)	Yrd. Doç. Dr. Mehmet S. DİLEK (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Alparslan CEYLAN (Atatürk Üniversitesi)	Prof. Dr. Mehmet YÜCE (Uludağ Üniversitesi)
Dr. Atasay ÖZDEMİR (COE-DAT)	Doç. Dr. Meral SERARSLAN (Selçuk Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Aynur ERDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)	Doç. Dr. Metin ÖZDEMİR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. A. Yasemin YALTA (Hacettepe Üniversitesi)	Yrd. Doç. Dr. Mevlüt YÜKSEL (Atatürk Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Barış ADIBELLI (Dumlupınar Üniv.)	Prof. Dr. Muammer DEMİREL (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Canan ATEŞ (Gazi Üniversitesi)	Doç. Dr. Mustafa LAMBA (Mehmet Akif Ersoy Üniv.)
Yrd. Doc. Dr. Cüneyt ÖZŞAHİN (N. Erbakan Üniversitesi)	Doç. Dr. Mustafa Nail ALKAN (Gazi Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Çiğdem AYDIN KOYUNCU (Uludağ Üni.)	Prof. Dr. Muzaffer Ercan YILMAZ (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Deniz Şenol SERT (Özyeğin Üniversitesi)	Doç. Dr. M. Murat ERDOĞAN (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Emel TOPÇU (Ankara Sosyal Bilimler Üni.)	Yrd. Doç. Dr. M. Nazan ARSLANEL (G.Osmanpaşa Üni.)
Dr. Ekaterina CLÍMENKO (Stanford University)	Yrd. Doç. Dr. M. Ozan BAŞKOL (Uludağ Üniversitesi)
Yrd. Doc. Dr. Erdal BAYRAKÇI (N. Erbakan Üniversitesi)	Prof. Dr. Nejat DOĞAN (Anadolu Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ (Gelişim Üni.)	Yrd. Doç. Dr. Öner AKGÜL (Ahi Evran Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih MANGIR (Selçuk Üniversitesi)	Doç. Dr. Özlem OĞUZHAN (Sakarya Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatma TAŞDEMİR (Gazi Üniversitesi)	Doç. Dr. Ragıp Kutay KARACA (Gelişim Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ (Uludağ Üniversitesi)	Prof. Dr. Sami BAYBAL (N. Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Feridun YILMAZ (Uludağ Üniversitesi)	Yrd. Doç. Dr. Sertaç SERDAR (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Fırat Purtaş (Gazi Üniversitesi)	Doç. Dr. Sevinç RUİNTAN (Bakü Devlet Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ferhat TEKİN (N. Erbakan Üniversitesi)	Prof. Dr. Sıddık KORKMAZ (N. Erbakan Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Fikretin YAVUZ (Sakarya Üniversitesi)	Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ (Adnan Menderes Üni.)	Prof. Dr. Tayyar ARI (Uludağ Üniversitesi)
Dr. Giovanni ERCOLANİ (Murcia University)	Prof. Dr. Turgay UZUN (Muğla Üniversitesi)
Prof. Dr. Hamza ATEŞ (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)	Prof. Dr. Ulvi KESER (Girne Amerikan Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Helin S. ERTEM (İstanbul Medeniyet Üni.)	Yrd. Doç. Dr. Umur KEDİKLİ (Karabük Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR (Pamukkale Üniversitesi)	Yrd. Doç. Dr. Veysel KURT (İstanbul Medeniyet Üni.)
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ (Gazi Üniversitesi)	Yrd. Doç. Dr. Yavuz GÜNAŞDI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. İrfan ALBAYRAK (Ankara Üniversitesi)	Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail ERMAĞAN (İstanbul Medeniyet Üni.)	Prof. Dr. Zehra ODYAKMAZ (Gazi Üniversitesi)

*İsme göre alfabetik sırada In alphabetical order by name

Bu Sayıda Görev Alan Hakemler

- Prof. Dr. Ahmet KAVAS - İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU - Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. A.Yasemin YALTA - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Barış ÖZDAL - Uludağ Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ - Gelişim Üniversitesi
Prof. Dr. Enis ŞAHİN - Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ercan CENGİZ - Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Ersin ERKAN - Gelişim Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih MANGIR - Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Gökhan TELATAR - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN - İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Doç. Dr. Metin ÖZDEMİR - Uludağ Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Muhammed YAZICI - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oktay KIZILKAYA - Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. Özer KÜPELİ - İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem OĞUZHAN - Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sertaç SERDAR - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Şenol ÇELİK - Balıkesir Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Umut KEDİKLİ - Karabük Üniversitesi

4. Cilt Makale İstatistikleri			
Sayı	Gelen	Reddedilen	Kabul Edilen
SAYI (1)	11	5	6
SAYI (2)	9	5	4

Indexing-Abstracting

Academic Keys	CiteFactor	INDEX COPERNICUS	SOBİAD
Acar Index	DRJI	I2OR	TEI
Araştırmaz	ESJI	Journal Factor	
ASOS	INFOBASE INDEX	Open AIRE	

ile indekslenmekte ve / veya özetlerine yer verilmektedir.

Tasarım ve Uygulama Graphic Design Revizyon Medya

Baskı ve Cilt Publisher

Adres: Anadolu Mahallesi Karlıdağ Caddesi No:32 Yıldırım/BURSA
Tel: 0 224 251 04 14

İletişim Correspondence

Adres: Üçevler Mah. Ertuğrul Cad. No:6/3 Revizyon Plaza Nilüfer/BURSA
Tel 0 224 256 72 00 **Fax** 0 224 252 86 40

E-Posta tesamakademi@gmail.com
www.tesamakademi.com / www.tesam.org.tr

İÇİNDEKİLER Table of Contents

6 Editörden / *Editorial*

MAKALELER / *ARTICLES*

11 **Analysing Relations Between the United Nations Security Council and NGOs**

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ile Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki Münasebetlerin Analizi

M. Halil M. BEKTAŞ

35 **12 Eylül 1980 Askeri Darbesinin Karikatür Üzerinden Analizi: Gırgır Dergisi Örneği**

Analysis on Cartoon of the Military Coup of 12 September 1980: Gırgır Humor Magazine

Ezgi TURAL

67 **Theoretical and Conceptual Issues on Democracy and Democratization in Nigeria**

Nijerya'da Demokrasi ve Demokratileşmeye İlişkin Kuramsal ve Kavramsal Konular

Zainul Abideen JIBRIL - Daifuru KABIRU

85 **Yukarı Mezapotamya'da Sasani Siyaseti**

Sasanian Policy in Upper Mesopotamia

Ali İPEK

BİRİKİMLER / *HERITAGE*

113 **Üniversitelerimizin Çoğunun Öğretim Üyeliği için Yurtdışında Yüksek Lisans ve Doktora Yapmış Olmak Şartını Aramaları Doğru Bir Uygulama mıdır?**

Is It an Appropriate Implementation for the Majority of Our Universities' That Stipulated One to Have Master and Ph.D In Abroad in Order to Become Academic?

Zehra ODYAKMAZ

TANITIM VE DEĞERLENDİRME / *REVIEW*

121 **Büyük Avrasya Projesi**

Great Eurasia Project

Neslihan TÜRKKAN

130 **Yayın İlkeleri**

Editorial Policy

EDİTÖRÜN NOTU

Elimizdeki bu sayı ile beraber TESAM Akademi Dergisi'nin yayın hayatına başlamasının 4. yılını doldurmuş bulunuyoruz.

Dergimizin ilk yılı olan 2014'te çıkartmış olduğumuz Ocak ve Temmuz sayılarında Sosyal Bilimler alanındaki özgün makalelere yer verirken, 2015 ve 2016 yıllarında Türkiye'deki tartışmalara akademik literatür katkısı sağlamak amacıyla "Türkiye - Ermenistan İlişkileri", "Göç ve Mülteciler" ve "Ortadoğu'da Şiddet ve Terör" konulu üç adet özel sayı çıkardık. 2017 Ocak sayısını ise uzun süredir güncelliğini hiç kaybetmeyip sürekli tartışılan konulardan birisi olan "İslam ve Demokrasi" konusuna ayırdık.

2017 yılı 4. Cilt makale istatistiklerine baktığımızda; 1. Sayısına onbir makale gelmiş, gelen makalelerin beş tanesi reddedilmiş, altı tanesi kabul edilmiştir. 2. Sayısına ise dokuz makale gelmiş, gelen makalelerin beş tanesi reddedilmiş, dördü kabul edilmiştir. Gelen makaleler, hakemlerimiz tarafından hiçbir önyargı olmadan sadece akademik kriterlere göre değerlendirilerek raporlandırılmıştır. Bu bakış açımızı ilk başladığımız günden bugüne kaybetmeden ve geliştirerek devam ettirmekteyiz. Bu sayede dergimiz, ilk gün kurulurken konulan hedeflerden birisi olan uluslar arası bilimsel anlamda üst düzey bir dergi olma yolunda her geçen yıl daha emin adımlarla ilerlemektedir.

Bu sayımızda, Sosyal Bilimler alanında özgün çalışmalara yer vermiş bulunmaktayız.

Bu sayıdaki ilk makalemiz, son yıllarda Dünya'da artan küresel terörizm, mülteci hareketleri ve hızla yayılan bulaşıcı hastalıklar sebebiyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) temel görevi olan uluslar arası barış ve güvenliği koruma sorumluluğunun kapsamını yerine getirme noktasında, BMGK'nın demokratik yaşamın vazgeçilmez unsuru olan Sivil Toplum Kuruluşları'yla yürüttüğü gayri resmi ilişkilerin düzeyini ve bu ilişkilere BMGK'ın bakış açısını incelemiştir. İkinci makalemizde 12 Eylül

1980 Askeri Darbesi özelinde, Türk mizah basınının demokrasi kavramına yaklaşımı ve bu kavramı işleyişi ele alınmıştır.

Üçüncü makalemizde Afrika kıtasının gelecek vadeden önemli ülkelerinden birisi olan Nijerya'nın demokratik açılımı örnek olarak ele alınarak, demokrasi ve otoriter rejimlerin arasında olan hibrit yani "gri bölge" rejimlerinin yapısından bahsedilmiştir.

Son makalemizde ise Sasâni Devleti'nin, günümüzde Güneydoğu Anadolu olarak adlandırılan Yukarı Mezopotamya bölgesini ele geçirmek ve hükümdarlık kurmak amacıyla uyguladığı siyaset, farklı ülkelerin tarihi ilk kaynaklarına inilerek özgün bir çalışma çerçevesinde ele alınmıştır.

Birikimler kısmında, ülkemizdeki üniversitelerde araştırma görevlisi veya sonraki aşamalarda öğretim üyesi olmak isteyen gençlerimizin önlerine çıkan yüksek lisans veya doktora çalışmalarını yurtdışında yapmış olmak fiilî şartının hangi bilim dallarına uyduğu veya uymadığı tartışılmıştır.

Tanıtım ve Değerlendirme kısmında ise Çin'in dış politikasına odaklanarak Amerika ve Rusya dâhil, Asya Pasifik ülkeleri ile olan ilişkilerini inceleyen bir çalışma incelenmiştir.

Son olarak, dördüncü yılını doldurduğumuz dergimizin sekizinci sayısına; gerek yayınladığımız -veya yayınlamadığımız- makaleleriyle, gerek bilimsel hakemlikleri ve danışmanlıkları ile destek olan akademisyenlerimize, bu sayının hazırlanmasında ve elinize ulaşmasında katkıları bulunan Osmangazi Belediyesi'ne ve TESİAD'a dergimiz yayın kurulu ve TESAM çalışanları adına teşekkürü bir borç biliriz.

Muhammet AYDOĞAN
Editör

MAKALELER
ARTICLES

ANALYSING RELATIONS BETWEEN THE UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL AND NGOS¹²

M. Halil M. BEKTAŞ³

Abstract

The United Nations Security Council's (SC's) responsibilities have grown as new international challenges have emerged. These challenges include global environmental issues, refugee flows and mass migration across borders, the rapid spread of infectious diseases, civil war that threatens international peace and security, global terrorism and transnational crime. It is acknowledged that many non-state actors could contribute to the SC's work in dealing with such challenges. The SC has to this end made informal use of Non-Governmental Organizations (NGOs). The current paper first discusses the previous interactions between NGOs and the Security Council. It later analyses the sufficiency of these relations. The current paper suggests that these informal relationships should be strengthened. It is proposed that the Council should consider granting formal access to NGOs that have, as non-state actors, been active in the international legal order, and that have already made significant contributions to the above-mentioned issues.

Keywords: United Nations Security Council, NGOs, Informal Relations, Formal Access.

1 Makalenin Geliş Tarihi: 06.04.2017 Makale Kabul Tarihi: 28.04.2017

2 This work was drawn from an unpublished thesis. M Halil M Bektas, 'Reforming the United Nations Security Council: Making it more Democratic in the Post-Westphalian Legal Order' unpublished PhD thesis, De Montfort University (2016).

3 Research Assistance in the Department of International Relations at Uludag University, Turkey. e-mail: mhmbektas@uludag.edu.tr

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ile Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki Münasebetlerin Analizi

Öz

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK'nın) sorumlulukları yeni gelişen uluslararası problemlerle birlikte daha da artmıştır. Bu problemleri küresel çevresel meseleler, mülteci akımları, hızlı yayılan bulaşıcı hastalıklar, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden iç savaşlar, küresel terörizm ve ulus aşırı suçlar şeklinde sıralayabiliriz. Birçok devlet-dışı aktörlerin BMGK'ya bu problemlerle baş etmede yardımcı olabileceği kabul edilmiştir. BMGK bu amaçla sivil toplum kuruluşları ile gayrı resmi münasebetler kurmuştur. Bu mevcut çalışma, öncelikle daha önce BMGK ile sivil toplum kuruluşları arasında kurulmuş olan münasebetleri ele alıyor. Sonra bu münasebetlerin yeterliliklerini analiz ediyor. Bu mevcut çalışma, bu gayrı resmi kurulan münasebetlerin daha da güçlendirilmesini tavsiye etmektedir. Bu bağlamda, BMGK'nın halihazırda uluslararası sistemde aktif olan ve yukarıda bahsedilen meselelere katkıda bulunan sivil toplum kuruluşları ile resmi ilişkiler kurmayı göz önünde bulundurması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Sivil Toplum Kuruluşları, Gayrı Resmi İlişkiler, Resmi İlişkiler.

Background of Interactions Between the Security Council and NGOs

Most major effective international organisations have been in dialogue with NGOs, signing memoranda of agreement or entering into official partnerships relating to the implementation of development projects, relief works, environmental protection or the maintenance of peace (Lindblom, 2005, p. 366; Hasgüler, 2007, p. 450; Çakmak, 2004, p. 119).⁴ It might also be common practice for international organisations to attain counselling or observer status in order to allow them to participate in decision-making processes without the right to vote (Lindblom, 2005, p. 366). The UN has also developed interactions with NGOs.

Although Article 71 is the only official provision to encourage relationships between NGOs and the Security Council,⁵ the SC has joined the other principle UN organs in establishing and maintaining such relationships (Sorensen, 2002, p. 355). The Council may have interacted with non-state actors since 1982 via an ad hoc procedure (Therien and Belanger-Dumontier, 2009, p. 363), but unlike other UN organs has mostly refused NGO's demands for access. This might stem from the Council's state-centred focus. By long-standing practice, NGOs have consequently been prevented from speaking at Council meetings and from making "consultations to official delegations, government officials of Council members and UN officials" (Boyle and Chinkin, 2007, p. 78).

Nevertheless, NGOs have noted that the SC has expanded the scope of its functions to deal increasingly with cases beyond traditional inter-state security threats (Luck, 2006, p. 16; Binder, 2008, p. 7). The protection of human rights and humanitarian assistance can be seen as essential issues for NGOs. Therefore, as Paul (2004) states,

4 One of the NGOs' cornerstone activities is the Universal Declaration of Human Rights. In this regard, "some authors even wonder whether the Universal Declaration of Human Rights (1948) would have been adopted if it was not for the pressure and support of NGOs." (Hachez, 2008, p. 53)

5 Even though the Article 71 deals only with relations between ECOSOC and NGOs, it also provides possibility of inserting a provision into the UN Charter in order to grant formal access for NGOs.

“As the Council took unprecedented action in the area of sanctions, peacekeeping, election monitoring, policing and post-conflict peace building, NGOs with international policy mandates decided that they must follow the Council’s work more closely.”

It is therefore clear that NGOs have been more eager for founding interactions than has the SC.

Some conditions have nevertheless paved the way for the establishment of relations between the Security Council and NGOs. Firstly, the Council serves as an implementing body that attempts to execute specific political and social goals (Wapner, 2007, p. 257). The new challenges posed by the changes in international relations have compelled the Council to exercise this function through NGOs. Hume (2004, p. 607) observes that these changes have influenced the Council’s functioning. Council members, particularly the elected members (E-10), have therefore striven to develop relationships with NGOs so as to obtain consultative advice when dealing with new difficulties.⁶ Establishing relations between the SC and NGOs has thus become easier, as these relations have been considered as demands, and because it is no longer only NGOs that seek such interactions.

The Council aims to take an active role in preventing internal conflicts and global disputes, an aim that could be seen as a basis for establishing relationships with NGOs. Such relationships with civil communities increased significantly in the Cold War era in which this type of issue was prevalent (Paul, 2004, p. 373). In this period, 90 per cent of those who suffered from internal conflicts were civilians, so the Council took action to maintain peace and security. The Council has also tackled other global threats when dealing with armed conflict. When the members of the SC form opinions or make decisions regarding national disputes or global challenges, they base their intelligence on information provided by NGOs

⁶ The Council’s new fields of activity include “sanctions, peacekeeping, election-monitoring, policing, and post-conflict peace-building have placed a greater burden on SC delegates...” (Woodward, 2011, p. 222).

(Paul, 2004, p. 374).

The SC has found a way of developing relations with NGOs in order to deal with such issues. Even though “there has been an *ad hoc* procedure since 1982 that permits experts to be convened to provide information to member-states’ (Therien and Belanger-Dumontier, 2009, p. 355), a remarkable negotiation process referred to as “the Arria Formula”⁷ was initiated in the second half of the 1990s (Paul, 2003). An NGO Working Group on the Security Council was established in 1997 after two years of attempts.⁸ It was expected at first that the veto powers would block the process, but this did not function as intended (Paul, 2001). The Council first met with an NGO in accordance with this formula in 1997.⁹ NGOs subsequently began to provide information pursuant to Article 39¹⁰ about their fields of expertise such as the use of children in armed conflict.

The Security Council has also used the services of NGOs that operate in related fields in order to obtain information for use in internal conflict meetings in order to resolve domestic conflicts in individual countries. The Council needs accurate and timely information, and hence prizes such input from NGOs.

As mentioned earlier, a significant increase in both the Council’s activities and the extent of its authority following the Cold War is evident. The Council has begun to use “supranational coercion” to deal with issues oc-

7 This name derives from Venezuela’s UN Ambassador, Diego Arria, who originated this type of meeting.

8 NGO Working Group on the Security Council <http://www.globalpolicy.org/ngo-working-group-on-the-security-council.html>, accessed 05/03/2013.

9 In accordance with Arria Formula that was devised in 1993, a member of the Security Council could unofficially invite non-member states to a room other than the Council’s meeting room. The person who attends these meetings should be an executive manager and not have any relations with governments. ‘UN-Civil Society Relations Panel Established’ (2003) <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/177/31845.html>, ‘Arria Formula and Other UN Proceedings’ <http://www.globalpolicy.org/security-council/ngos-and-the-council/arria-formula-and-other-un-proceedings.html>, accessed 05/03/2013.

10 UN Charter <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> accessed 05/03/2015

curring within borders, issues that include civil conflicts, humanitarian crises and terrorism (Binder, 2008, p. 6). This work renders NGOs' expertise and actions essential. For example, when the Council strives to establish a peace that is dependent on such factors as economic and social development, respect for human rights and disarmament, these are all fields of NGO expertise (Alger, 2002, p. 117).

It is also clear that this development has arisen from a transformation in security threats and from amendments to international norms, and in the opportunities presented by the global political system after the Cold War. It is therefore plausible to observe that the members of the Security Council have progressively increased the level of their relationships with NGOs as "partners and service contractors, in emergency and post-emergency" circumstances under the authority of the Council since the Cold War ended (Hill, 2002, p. 27). The Council's intention has always been to increase its capacity to tackle international challenges in the light of new conditions. Yet the type of interaction has always remained informal, allowing NGOs only very limited access.

The Extent to Which the Security Council Grants Access to NGOs

There are two ways by which the SC can interact with NGOs: on a legal basis¹¹ or ad hoc, as circumstances arise. The relations that have developed between the Council and NGOs can be said to derive from the latter.¹² By way of illustration, the number of the Council's meetings and consultations increased fourfold in just the six years between 1988 and 1993.¹³ As mentioned earlier, a change in the scope of the Security Council's activities has thus drawn NGOs to seek a way to establish relationships with it.

11 According to Article 71 of the UN Charter, ECOSOC could arrange official and formal consultations with NGOs.

12 For further details of the types of informal NGO access to the Council; see (Paul, 2004)

13 "During this period, the number of Council meetings increased from 55 to 171 and consultations from 62 to 253. The number of resolutions increased from 20 to 93 and presidential statements from 8 to 88" http://www.globalpolicy.org/images/pdfs/Number_of_Security_Council_Formal_Meetings_and_Informal_Consultations.pdf and http://www.globalpolicy.org/images/pdfs/Number_of_Security_Council_Resolutions.pdf, accessed 13/05/2013.

There are reasons other than this expanded scope of activity for enhancing interactions between the Council and NGOs. Firstly, the Council's delegates, particularly the Elected States (E-10), have found it difficult to fulfil these increased responsibilities. This inability has impelled them to seek information, expertise and policy ideas, purposes for which NGOs can be seen as ideal (Donini, 1996).

The permanent members have also asked to present their national perspectives during informal interactions (Weiss and Young, 2005, p. 131). The more important point is that they were expected to obtain support from NGOs for the admissibility and applicability of their own national policies and initiatives. This might indicate that NGOs have increased their reputations and earned respect from Council members sufficient to gain access to the Council. Furthermore, Council delegates have viewed these meetings primarily as a welcome change of pace from the Council's endless diplomatic discussions (Weiss and Young, 2005, p. 131). More importantly, it proves that the permanent five do not pose an insuperable obstacle to granting access to NGOs. These interactions have potentially planted the seeds of formal¹⁴ relations between the Council and NGOs. At least they have forced a reconsideration of any scepticism regarding the possibility of such a development.

What is more, NGOs play a significant role in moulding public opinion regarding international political behaviour. Their public advocacy and media campaigns have always shaped public understanding of crises. This has further enabled NGOs to use public opinion to leverage governments to take action. The Council has therefore begun to regard the support of such actors as essential to its initiatives' success (Weiss and Young, 2005, p. 133).

Apart from the expansion of the Council's functions, criticism of its democratic deficit has also prompted the establishment of relations between

¹⁴ Formal access refers to granting accredited NGOs Council access through a committee. It is not membership, it is to provide counselling or observer status in order to allow them to participate in decision making processes without the right to vote.

it and NGOs. These criticisms are provoked by the Council's anti-democratic structure and its ineffectiveness, both of which stem from its permanent members and their veto power. In fact, the Security Council has become more secretive and unaccountable than ever, as its meetings have increasingly taken place behind closed doors "in private consultations of the whole" after 1990 (Weiss and Young, 2005, p. 131). Critics and some prominent states have argued that the Council's work lacks legitimacy because its practices are not sufficiently transparent or publicly accountable. At the same time, some have seen the growing relationships between the Council and NGOs as a significant stage in the growing legitimacy and increasing effectiveness of the international political and legal order (Weiss and Young, 2005, p. 133). It was believed that NGOs could leverage the SC and balance it to increase its legitimacy and make it more fit for a legal environment.¹⁵ This constitutes another circumstance that paves the way for the participation of NGOs in the Council.

The increase in the Council's activities has made the incapacity of the state-based system more obvious. The Council thus feels it necessary to cooperate with NGOs in order to increase its capabilities. The need to balance the illegitimate behaviour of the permanent members has also led the elected members to cooperate with NGOs. In addition to these internal reasons, the Council's inefficiency combined with the relevance of its activities has led NGOs to aspire to interact with it. There are thus significant drivers for the development of interactions between the SC and NGOs. These reasons could also be instrumental in establishing formal relations between the two.

Nevertheless, even though these circumstances have drawn attention to the importance of NGOs' involvement, the Council has mostly forestalled the granting of formal access to NGOs. This reaction may have originated

¹⁵ See: 'Reforming the Security Council', a conference organised on May 1994. Some of these views can be found in the speeches. See at: <http://www.globalpolicy.org/security-council/security-council-reform/32789-reforming-the-security-council.html>, accessed 15/05/2013, *ibid*.

from its permanent members, who have strongly resisted NGO scrutiny of their “special terrain” (Willetts, 2011). Some Council members have also regarded the work of NGOs unfavourably because of the negative feedback they have received from human rights organisations and other NGOs.¹⁶ These factors may therefore have resulted in the restriction of interactions between the two to informal consultations. Especially recently, the results of such meetings have also lost their relevance,¹⁷ perhaps because the Council aims to apply to NGOs only when circumstances render it necessary. The reactions of the SC’s members to date have thus made it impossible to take the process beyond informal relationships.

Is Informal Access Enough?

Some may argue that informal relations are good enough – indeed, that they are more suitable for the purposes of NGOs. They believe that formal access may compromise the nature of such organizations, claiming that formal access would in fact limit their capabilities, allowing states to control them. On the other hand, some also argue that even the consultative status is not adequate for NGOs to perform efficiently (Gartner, 2010). The outcomes NGOs have achieved by informal relations will first be examined, while determining any problems in this regard. The conclusion will be that formal access has become essential, as NGOs have faced difficulties in demonstrating the efficiency of their performance by informal processes. With some exceptions, states have tended to use NGOs for their own convenience, calling on them as and when they see fit. This state of affairs has already discouraged some NGOs.

Outcomes of Informal Interactions Between the Security Council and NGOs

A person’s employability depends to a large degree on their previous

¹⁶ For instance, there were tensions between governments and human rights NGOs in the Vienna World Conference in 1993. Some states were apprehensive of NGOs’ influence on the reporting of “damaging information” to the world’s media (Weiss and others, 2007).

¹⁷ While NGOs try to attend such meetings with high level personnel, states do not pay the same amount of heed as do NGOs.

experience and achievements, which are key indicators of reliability because past deeds strongly suggest future ones. The same applies to NGOs in the present context: it is necessary to address their histories and achievements under conditions of informal relations in order to support a case for formal access.

NGOs have had some success in empowering themselves to influence decisions taken by decision-making organs. There are many examples of NGOs' achievements in this area. Kofi Annan (1998) aptly states that their involvement has increased over the last few years and has "moved 'upstream' as NGOs participate more and more commonly in the design of projects".

As mentioned earlier, the Security Council has maintained informal relationships with NGOs since 1982¹⁸, relationships that were reinforced by the Arria¹⁹ formula in 1992. An NGO Working Group also advocates off-the record relationships with the Council by arranging briefings for delegates. It brings 30 high-profile NGOs including OXFAM, MSF, Amnesty International and CARE together under the leadership of the Global Policy Forum (Therien and Belanger-Dumontier, 2009, p. 355). Under these informal interactions, NGOs have striven to increase Council member states' awareness of issues related to human rights, humanitarian aid, disarmament and the environment (Willetts, 2011). In addition to informal relations, some interactions have also been established under a subsidiary organ for specific cases at formal meetings under Article 29.²⁰ These interactions have produced specific outcomes. To this extent, NGOs have been able to introduce issues onto the Security Council's agenda and to orient the decision-making process (Paul, 2001).

There is no doubting NGOs' capacity for advocacy and influence. James

18 Ad hoc procedural relations.

19 "The members of the Security Council are encouraged to plan "Arria-formula" meetings, in accordance with paragraph 54 of the Note by the President of the Security Council (S/2006/507), and to take part in such meetings." <http://www.un.org/en/sc/about/methods/arriaformula.shtml>, accessed 09/09/2014.

20 Article 29 of the UN Charter.

Paul maintains that “this was NGO advocacy at its best and most effective” (Paul, 2004). Global Witness is a major NGO. It describes itself thus: “we find the facts, we uncover the story and we change the system”.²¹ One of its most noteworthy ventures provides a very powerful illustration of this definition. The NGO has succeeded in drawing the international community’s attention to the problem of conflict diamonds (known also as “blood diamonds”) by releasing their report “A Rough Trade” in 1998.²² This report demonstrates how diamonds have helped fund the civil war in Angola. The Security Council consequently adopted Resolution 1295 in April 2000.²³ In fact, some resolutions such as 864 (1993), 1127 (1997), 1173 (1998) and 1237 (1999) had already been taken on Angola. Yet Global Witness had discovered violations of these resolutions.

The Council might not have known the facts, or it might have affected not to know. Nevertheless, an NGO was able to uncover the facts and change the circumstances. This incident therefore actually constitutes evidence for the power of NGOs and the inability or outright failure of the Security Council. In this respect, James Paul states that “Global Witness showed how a compelling and original analysis could mobilize public support, affect government positions and change thinking and action in the Council” (Paul, 2004, p. 381).

The first Security Council resolution on Angola was in 1993. Global Witness’ report was published in 1998, while the Council resolution relating to that report was taken in 2000. This seven-year gap strongly suggests that the Council was too late in the light of the resolutions themselves, all of which – from 785 in 1992 to 1173 in 1998 – focused on UNITA.²⁴ The Council resolution on Angola consisted mainly of reaffirmations of con-

21 Global Witness <http://new.globalwitness.org/aboutus.php>, accessed 08/09/2014

22 <http://www.globalwitness.org/campaigns/conflict/conflict-diamonds>, accessed 08/09/2014

23 Global Policy Forum <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/202/41592.html>, accessed 08/09/2014.

24 The National Union for the Total Independence of Angola (UNITA) is an Angolan political party.

demnations and sanctions against UNITA. Yet the SC barely recognised that UNITA was not the only problem in Angola. It took an NGO to prove that that other actors were also at play in the Angolan conflict, their report revealing the countries that were violating sanctions against UNITA for their own interests.

If formal access had been granted, Global Witness or another NGO would have discovered the facts more efficiently and exerted pressure on the SC to act in time, thereby forestalling further violations of human rights. This is not to ignore the fact that Global Witness had succeeded through informal channels. Yet neither can the unconscionable lateness of the report as the result of the lengthy procedures entailed in those informal interactions be gainsaid. It cannot be denied that, had the report been issued at least a year earlier, it would have been able to prevent many of those violations of human rights and to save the lives of many people over that period.

Moreover, NGOs have played a significant role in the strengthening the Angolan sanctions regime. After civil actors had increased the awareness of Council members, some resolutions were also adopted to prevent the illicit flow of arms into Africa and to protect civilians, particularly women.²⁵ NGOs have made contributions to the establishment of *ad hoc* international criminal tribunals for Yugoslavia and Rwanda.²⁶ Council members were apparently not aware of the exact situation in Yugoslavia until a Bosnian priest came to New York and asked to see various Council members, but only Ambassador Arria agreed to meet him (Paul, 2003). If no one including the Ambassador had done so, the priest would have been forced to return to Bosnia having made no impact. It cannot be right to leave issues of international peace and security to such informal arrange-

25 <http://www.un.org/en/sc/about/methods/arriaformula.shtml>,

accessed

09/09/2014.

26 NGOs have also had significant contribution in establishment of the International Criminal Court in a variety of ways such as 'International agenda setting, facilitating the ratification process and bringing organisational expertise, on-going development and support of the Court.' (Barrow, 2004)

ments with their uncertain access and equally uncertain impact.

Another prominent example is Security Council Resolution 1325, adopted on October 2000. This was the first formal acknowledgement from the Council that respect for women's rights and support for women's participation in peace negotiations and in post-conflict reconstruction was required.²⁷ This resolution was adopted after lobbying by dozens of women's organizations (United States Institute of Peace, 2010). Its date illustrates how hard it is to adjust to the realities of the world order without NGOs. The pressing issue of women's rights is hardly a new one, but the Council has remained silent on it until the dawn of the new millennium. If NGOs had not influenced the Council, it would not have adopted any resolution on such a significant issue even till now. This demonstrates that the SC alone is not able to consider all issues.²⁸ The state-based Council system is a deficient means of keeping pace with the evolution of global circumstances.

Apart from the efforts of NGOs on their own initiative, the SC has also explicitly asked them for support. For example, Resolution 771 in 1992 regarding Yugoslavia "...demands that relevant international humanitarian organizations, and in particular the International Committee of the Red Cross, be granted immediate, unimpeded and continued access to camps...within territory of the former Yugoslavia and calls upon all parties to do all in their power to facilitate such access", while the following paragraph calls "upon states and, as appropriate, international humanitarian organizations to collate substantiated information..." regarding

27 The United Nations Security Council Resolution 1325.[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325\(2000\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325(2000)), accessed 09/09/2014.

28 As the Syrian conflict continues, the issue of protecting Syrian antiquities appears not to be being considered. There is, however, an NGO that does. In this regard, the report of the American Association for the Advancement of Science (AAAS) has spurred the Council to action. The Council adopted Resolution 2199 on 12 February 2015, according to which "all Member States shall take appropriate steps to prevent the trade in Iraqi and Syrian cultural property and other items of archaeological, historical, cultural, rare scientific and religious importance." See more at <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/144-bibliographies/52741-un-security-council-banning-all-trade-with-syrian-antiquities.html>, accessed 04/04/2015.

breaches of human rights.²⁹ The Council refers more explicitly to NGOs in Resolution 1470 of 2003, calling “on States, international organizations and non-governmental organizations to continue to support the National Recovery Strategy of the Government of Sierra Leone”.³⁰

Not the least significant example is the Ottawa Treaty, also known as Anti-Personnel Mine Ban Convention, often referred to as the Mine Ban Treaty but officially named the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction. This was signed after lengthy efforts by NGOs in December 1997.³¹ Although this treaty does not refer directly to interactions between the SC and NGOs, it does provide indirect acknowledgement of their influence. The Convention was signed by 162 states. 35, including the US, Russia and China, did not sign. The Treaty thus demonstrates how NGOs could persuade two thirds of UN member states to adopt a measure against the opposition of three permanent members of the Security Council.

In addition, given the fact that the Ottawa Treaty was formulated as it were “from below”, many international legal scholars, activists, diplomats and organizations believe that the Convention represents both a democratization and a new source of legitimacy for international law (Anderson, 2000, p. 91). The Ottawa Treaty can therefore be seen as a hallmark achievement of NGOs.

Nevertheless, the examples referred to still do not provide a compelling enough argument to allow informal relations to be considered adequate. For example, the Ottawa Treaty has only been ratified by 40 states. Three permanent members of the SC do not adhere to it. As mentioned, the resolution on women’s rights could have been taken much earlier if NGOs

29 UN Security Council Resolution 771 (13 August 1992), para. 4-5.

30 UN Security Council Resolution 1470 (28 March 2003), para. 8.

31 “In the efforts to ban anti-personnel mines, two NGOs are of primary significance: the International Committee of the Red Cross (ICRC) and the International Campaign to Ban Landmines (ICBL).”(Short, 1999)

had had formal access to the Council. The ICC could also have been established earlier, and could even have prevented many war crimes. A stronger ICC striving to implement rules of international law might have been set up.³² Such a Court would be able to restrain the Council's questionable activities. Informal access to the Council can thus result in only limited or late success, while formal access would make NGOs' performance more efficient.

Their achievements certainly cannot be denied. Paul (2004) classifies their contribution to the SC. Firstly, they have improved its accountability and transparency. He states that

*“After more than a decade of NGO action, the public knows much more about the Council than before, and citizens are in a stronger position to demand accountability for Council action.”*³³

Secondly, NGOs have mostly provided better information and analysis than states to Council members. In fact, its non-permanent members have increasingly benefited from this, because NGOs have broken the permanent members' intelligence monopoly. The Council has been much “better informed, on a wider range of issues, than at the start of the 1990s and before” (Paul, 2004).

It is true that NGOs have a significant capacity to provide information. It may be wondered if states, with their intelligent services, are not better placed in this regard. Jaeger considers that

32 Although the recognition of a Palestinian state is controversial because of US resistance, the ICC still does not hesitate to approve Palestine as a party to the Rome Statute. In this regard, “the International Criminal Court (ICC) held a ceremony on 1 April 2015 at the seat of the Court in The Hague (the Netherlands) to welcome the State of Palestine as the 123rd State Party to the Rome Statute, the ICC's founding treaty”. See http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Pages/pr1103.aspx, accessed 01/04/2015.

33 “The Council thus moved steadily away from the secrecy of the early and mid 1990s, when it did not even allow the Secretariat to tape record the Council President's press statements. NGO information culture, magnified by the web, had seeped into the Council, changing its outlook and working methods.” (Paul, 2004)

“If they (UN officials) were unable to obtain the relevant information from independent sources (and UN backup facilities are often unable to produce an in-depth analysis), committee members would have to take government reports at their face value and would be hard pressed to challenge them.” (Jaeger, 1982, p. 174)

NGOs allow comparisons to be made between information from a variety of sources because they can provide independent and comprehensive information. It is therefore easier to analyse causes more accurately without obscuring facts,³⁴ rather than relying on possibly tendentious inferences.

Thirdly, NGOs have taken the lead regarding some procedural reforms, launching their own regular consultation processes with Council members and expanding the Arria Formula. Their aims are to increase the number of informative mission web sites and to significantly broaden the nature and amount of UN information on the Council and its work (Binder, 2008). They have also urged the Council to adopt new approaches in its field missions, and have promoted expert panels to reinforce sanctions (Binder, 2008).

One of the main reasons for the maintenance of informal interactions is that NGOs cannot legally participate in the Council, forcing it to concentrate its legislative activity in the informal arena (Pauwelyn, Wessel and Wouters, 2014, p. 733). In this regard, NGOs find informal relations to be an alternative way of establishing relations under the conditions of international law. It can be concluded that NGOs would actually prefer to establish formal relations, regarding informal ones as their least preferred option. For example, if they favoured the latter, they would not strive for consultative status in ECOSOC, nor would they complain about the deficiencies inherent in informal relations. A second reason is that informal relationships are demanded by the Council, which regards such relations

³⁴ For instance, as regards the aforementioned Syrian conflict, NGOs successfully provided footage on the use of chemical weapons. In fact, this issue was not even on the agenda of states until NGOs revealed the footage.

as an option for obtaining information from NGOs. Yet informal relations are not enough, either for the Council's needs or for international legal circumstances. It would thus be advisable for the Council to allow formal access to NGOs.

In conclusion, NGOs have achieved a remarkable amount, both in the Council and outside it. It is clear that they have influenced the Council's decision-making process and have accomplished much in the legal and political policy arenas.³⁵ It is thus helpful to note their capacity to influence states, and consequently to push the latter to take action. At the same time, it also demonstrates how limited access has mostly resulted in limited successes that have been gained only through the limited access and sources entailed in informal relations. In fact, it is not easy for participating NGOs to exert pressure on the SC, "the ultimate bastion of power politics" (Therien and Belanger-Dumontier, 2009, p. 355). Nonetheless, as Therien and Dumontier (2009) state, NGOs have contrived to loosen "the grip that states have on the institution" despite these impediments. In adverse circumstances they have managed to increase their strength in world politics and have achieved many outcomes through informal interactions. It can thus plausibly be maintained that such achievements would be rendered even more satisfactory by the establishment of formal relationships.

The cases just discussed relate to issues of security and peace. They demonstrate that NGOs have already helped maintain international peace and security, nominally not their legal responsibility but that of the SC. This provides grounds for asserting that if formal access (which implies legal personality) were granted, they would greatly increase their success in that role.

Concluding Remarks

It can be concluded that it is important for NGOs to establish relations with an institution that has hitherto closed its doors to them. Several methods

35 James Paul has summarized previous legal and political achievements (Paul, 2004).

have been used to grant access to the SC, but such relations as have developed have been confined to informal meetings (Wapner, 2007) and have depended on the agreement of Council members, particularly its permanent ones. While NGOs have been eager to develop such relationships, the Council has mostly preferred to use a demand-based approach, restricting it to informal consultations. Indeed, relations have sometimes become unilateral rather than remaining bilateral, when the Council's reluctant reactions are taken into account. This accords with Willett's (2011) prediction that "the last bastions to resist formal relationships with NGOs will be the International Monetary Fund and the Security Council".

Nevertheless, the Council's resistance cannot withstand the challenge presented by current circumstances, since NGOs have found a place in Council resolutions as supporting actors. The practices of Council members, including its permanent ones, demonstrate that they are aware of their inability to deal with issues of international peace and security solely through a state-based system, but it is still the elected members who aim to develop relations further with NGOs. They persist in attempting to find alternative ways of interacting with NGOs, who have likewise taken an avid interest in obtaining access to the Council. Taken together, the indispensability of the assistance provided by NGOs paves the way for the establishment of concrete formal relations between NGOs and the SC.

As observed above, the outcomes produced by informal access are undeniable, as is the very fact that obtaining access to the Council constitutes a major achievement, because gaining admission to an institution that has deliberately tended towards exclusiveness is not easy. Paul (2004) emphasizes that the presence of NGOs in this state-based club "reflects tectonic shifts in the international order". It is therefore a remarkable success even to have gained informal access to the Council. Yet the international legal order has been evolving rapidly, a reality with which the Council has failed to keep pace.

Notwithstanding the outcomes of informal relations, it is necessary to

transform these into a formal mode. This is mainly because informal relations provide only limited access to NGOs and thus does not permit them to operate efficiently. Limited access can only bring limited success. Given the fact that the issues with which the Council deals are related to international peace and security, it is essential to take appropriate measures in a timely manner. Informal access is far from meeting this requirement, since it both depends on the good will of member states and takes a long time to reach decisions. NGOs should therefore be granted at least a partial legal personality that would allow them to perform more efficiently. When NGOs' access is strengthened, their achievements would commensurably improve. Formal participation on the Council is thus important under current conditions.

Lastly, Fassbender (2004) highlights how the obstacles that face NGOs every time they try to access the Council have "given way to a certain ennui or resignation of the interested governments and nongovernmental organizations". Paul (2004) likewise observes that "NGOs are often dismayed by the realpolitik that they observe and by the needless human suffering that so often results".

In the light of these facts, it cannot be argued that informal relations between NGOs and the SC have been satisfactory. Translating relationships into a formal mode would enhance the Council's capabilities, as NGOs would be able to provide more resources more efficiently, and also because the Council would be able to address the realities of the current international legal order. Of course, formal access to the SC would provide more efficient opportunities for access. The further development of current informal mechanisms would therefore bring NGOs into close contact with high-ranking governmental representatives such as members of the Council and other leading UN officials (Martens, 2004).

Reference

- Boyle, A. and Chinkin, C. (2007). *The making of international law*. Oxford: OUP.
- Alger, C. (2002). The Emerging roles of NGOs in the UN System: From article 71 to a people's millennium assembly. *Global Governance*.
- Anderson, K. (2000). The Ottawa convention banning landmines, the role of international non-governmental organizations and the idea of international civil society. *EJIL*, 91-120.
- Annan, K. (1998). *Arrangements and practices for the interaction of non-governmental organizations in all activities of the United Nations system*. Secretary-General.
- Barrow, K. (2004). The role of NGOs in the establishment of the International Criminal Court. *Dialogue*, 11-22.
- Binder, M. (2008). The politicization of International Security Institutions: The UN Security Council and NGOs. *Social Science Research Center*.
- Çakmak, C. (2004). The role of Non-governmental Organizations (NGOs) in the norm creation process in the field of human rights. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 100-122.
- Donini, A. (1996). The bureaucracy and the free spirits: Stagnation and innovation in the relationship between the UN and NGOs. In T. G. Gordenker, *NGOs, The UN and Global Governance*. Lynne Rienner Publisher.
- Fassbender, B. (2004). Pressure for Security Council reform. In D. Malone. Lynne Rienner.
- Gartner, D. (2010). Beyond consultation: Civil society and the governance of international institutions. *Center for Universal Education at Brookings Working Paper*.
- Hachez, N. (2008). The relations between the United Nations and civil society: Past, present, and future. *International Organizations Law Review*, 49-84.
- Hasgüler, M. and Uludağ, M. B. (2007). *Devletlerarası ve hükümetler dışı uluslararası örgütler*. İstanbul: ALFA Basım.
- Hill, F. (2002). NGO perspectives: NGOs and the Security Council" in Kerstin Vignard ed., NGOs as partners: Assessing the impact, recognizing the potential. *United Nations Institute for Disarmament Research*.
- Hume, C. R. (2004). The Security Council in the twenty-first century. In D. Malone, *The UN Security Council: From the Cold War to the 21st Century*. Lynne Rienner.
- Jaeger, G. (1982). Participation of non-governmental organizations in the activities of the United Nations high commissioner for refugees. In P. Willets, *Pressure Groups in Global System: The Transnational Relations of Issue-Oriented Non-Governmental Organizations*. continuum international publishing.
- Therien, J.P. and Madeleine, B. D. (2009). The United Nations and global democracy: From discourse to deeds. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies*

Association, 355–377.

Pauwelyn, J., Wessel, R. A. and Wouters, J. (2014). When structures become shackles: Stagnation and dynamics in international lawmaking. *European Journal of International Law*, 733-763.

Lindblom, A. K. (2005). *Non-governmental organizations in international law (CUP, 2005)*, p.366. Cambridge: CUP.

Luck, E. C. (2006). *UN Security Council: Practise and promise*. Routledge.

Martens, K. (2004). NGOs in the UN system: Examining formal and informal mechanisms of interaction". *International Journal of Civil Society Law*.

Paul, J. (2004). Working with nongovernmental organizations. In D. Malone, *The UN Security Council: From the Cold War to the 21st Century* (p. 373). Lynne Rienner.

Paul, J. (2001). *A short history of the NGO working group*. Retrieved from http://www.globalpolicy.org/images/pdfs/April_2001_-_A_Short_History_of_the_NGO_Working_Group.pdf

Paul, J. (2003). Retrieved from the Arria formula: <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/185/40088.html>

Short, N. (1999). The role of NGOs in the Ottawa process to ban landmines. *Kluwer International Law*, 481-500.

Sorensen, G. M. (2002). The roles a civil society can play in international dispute resolution. *Negotiation Journal*, 355.

Weiss, T. G. and Young, K. E. (2005). Compromise and credibility: Security Council reform? *Security Dialogue*.

Weiss, T. G. and others. (2007). *The United Nations and changing world politics*. Westview.

United States Institute of Peace. (2010, October). Retrieved from what is U.N. Security Council resolution 1325 and why is it so critical today?: http://www.usip.org/gender_peacebuilding/about_UNSCR_1325#Why_is_Resolution_1325_important_

Wapner, P. (2007). The UN and civil society. In T. G. Daws, *The Oxford Handbook on the United Nations*. Oxford: OUP.

Willetts, P. (2011). *Non-governmental organizations in world politics: The construction of global governance*. Routledge.

Woodward, B. K. (2011). The role of international NGOs: An introduction. *Willamette J. Int'l L. & Dispute Res.*, 203-231.

Özet

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) temel görevi olan uluslararası barış ve güvenliği koruma sorumluluğunun kapsamı, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel çevresel meseleler, mülteci akımları, hızlı yayılan bulaşıcı hastalıklar, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden iç savaşlar, küresel terörizm ve ulus aşırı suçlar gibi yeni tehditlerin gelişmesiyle, gittikçe genişlemiştir. Bu gelişme uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) dikkatlerini BMGK'ya çekmiş ve BMGK ile ilişkiler kurmaya sevk etmiştir. Başta kaynakları daimi olan üyelere göre çok daha kısıtlı olan daimi olmayan üyeler olmak üzere, BMGK da bu gelişen problemlerle mücadelede kapasitelerini arttırmak amacıyla STK'lar ile ilişkiler geliştirilmesine sıcak bakmıştır. Sonuç olarak, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bu sorunlarla etkili bir şekilde mücadele edebilmek amacıyla BMGK ile bu konularda uzman olan uluslararası STK'lar arasında resmi olmayan ilişkiler kurulmuştur. BMGK ile STK'lar arasındaki ilişkiler 1982'den beri geçici bir prosedürle başlamış olsa da, 1990'ların ikinci yarısında 'Arria Formülü' adı verilen müzakere süreciyle daha sık gerçekleşen bir hal almıştır. Böylelikle, STK'lar özellikle sivil çatışmalar, insani krizler, terör ve askeri çatışmalarda çocukların kullanılması gibi uzman oldukları alanlar hakkında BMGK'ya birinci elden bilgiler paylaşıp danışmanlık yapmışlardır. Ancak bu ilişkilerin gayri resmi olmasından dolayı, görüşmeler BMGK dışında BMGK üyelerinin temsilcilerinin katıldığı toplantılarda veya bazen ikili toplantılarda gerçekleşmektedir. Bununla beraber, şartlar BMGK ile STK'lar arasında münasebetler geliştirilmesini teşvik etse de bu ilişkilerin kurulması kolay olmadığı gibi bu ilişkiler resmi olarak tanımlanmadığı için etkin bir şekilde sürdürülmesi hususunda yetersizlikler söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda, gayri resmi münasebetler yoluyla STK'lar kendi kaynaklarıyla elde etmiş oldukları bulguları BMGK'ya ulaştırmada ve sonuç almada sorunlar yaşamaktadırlar. Bunun temel nedeni BMGK sadece istediği konular dışında STK'ların raporlarını kayda almamasıdır. Bu yüzden, STK'ların BMGK'nın istemediği bir konuda

sonuç alması çok uzun sürebilmektedir. Mevcut ilişkiler gayrı resmi olmasından dolayı çoğu zaman BMGK'nın özellikle daimi üyelerinin STK'lara ihtiyaçları olamadığında mesafeli durduğu ve onları ciddiye almadıkları gözlemlenmektedir. STK'lar mevcut gayrı resmi ilişkiler vasıtasıyla bazı başarılar elde etmiş olsa da, bu olumsuzluklar STK'lar arasında da yılgınlıklara yol açabilmektedir. Sonuç olarak, ilişkilerin gayrı resmi olması STK'ların BMGK ile etkin ilişkiler geliştirip kaynaklarını aktif bir şekilde sunmaları güçleşmekte ve sonuç almaları zorlaşmaktadır. BMGK, uluslararası barış ve güvenliği koruma gibi önemli bir sorumluluğu olan bir yapı olarak, daha etkin çalışmasına katkı sağlayacak olan STK'larla mevcut gayrı resmi münasebetleri daha da iyileştirilip resmi boyuta taşınması isabetli olacaktır.

12 EYLÜL 1980 ASKERİ DARBESİNİN KARİKATÜR ÜZERİNDEN ANALİZİ: GIRGIR DERGİSİ ÖRNEĞİ¹²

Ezgi TURAL³

Öz

Bu çalışmada, Türk mizah basınının demokrasi kavramına yaklaşımı ve bu kavramı işleyiş biçimi 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi özelinde ele alınmıştır. Çalışma, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ile yaşanan siyasal ve toplumsal süreçleri dönem itibarıyla yayın hayatı devam eden Gırgır adlı mizah dergisinin karikatürleri üzerinden değerlendirmektedir. Çalışmanın kapsamını, derginin siyasal gelişmeleri, siyasal aktörleri darbe öncesi ve sonrası hangi temalarla işlediği oluşturmaktadır. Çalışmada, Gırgır'ın antidemokratik bir süreç olan askeri darbeye karşı yaklaşımı değerlendirilerek bu yaklaşımda mizahın eleştiri işlevinin nasıl yer aldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mizah Kavramı, Demokrasi Kültürü, Askeri Darbeler, Mizahın Eleştiri İşlevi, Mizah Basını.

1 Makale Geliş Tarihi: 15.05.2017 Makale Kabul Tarihi: 27.07.2017

2 Bu makale, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yapılan, 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesinin Karikatür Üzerinden Analizi: Gırgır Dergisi Örneği başlıklı yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

3 Öğretim Görevlisi, İstanbul Arel Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Radyo Televizyon Programcılığı Bölümü. e-mail: ezgital@arel.edu.tr

Analysis on Cartoon of the Military Coup of 12th September 1980: Girgir Humor Magazine

Abstract

In this study, the approach of the Turkish humour press to the concept of democracy and the way of 12th September 1980 Military Coup is discussed. The study evaluates the political and social processes experienced with the 12th September 1980 Military Coup on cartoons of Girgir. The scope of this study is the political developments and political actors of the magazine, how they worked before and after the coup. In this study, has been attempted to demonstrate how the humorous criticism takes place Girgir's approach towards an anti-democratic process, the military coup.

Key words: Humour, Democracy Culture, Military Coups, The Function of Humorous, Humor Press.

Giriş

Mizah Kavramı ve Eleştiri İşlevi

Bir dönemin mizah anlayışı o dönemin toplumsal ve tarihsel kodları ile ilgili bilgi vermektedir. Mizahın, tarihsel süreçlerle köklü bağlarının olması acıyı, kaygıyı, sevinci topluma dair ne varsa kucaklaması ile ilgilidir. Neye, niye güldüğümüzün cevabı kültüre, sosyolojik yapıya, dönemselsel koşullara göre şekillenmektedir.

Yaşadığı coğrafyaya ve döneme göre şekil alan mizah, toplumsal gerçekliğe gülünç, sıra dışı, eğlenceli bir dille yaklaşır. Bu eğlenceli dil, toplumsal olaylara karşı eğilimleri ve algıyı farklılaştırır. Mizah, bir yandan içinde bulunduğu toplumdan beslenirken bir yandan da o toplumu anlamak için önemli kültürel kodlar yansıtır.

Mizah, toplumsal sevinçlerin dışı vuruluş biçimlerinden birisidir. Toplu eğlencelerde mizah örnekleri ile sıkça karşılaşmak mümkündür. Mizah ürünlerinde sorun haline gelen durumlara neşe unsuru kullanılarak çözüm getirilir. Eğlence, mizaha her konuyu ele alabilme özgürlüğü tanırken; hoşgörü, bu ortamı sağlamaya yarar (Öngören, 1998, s. 15 -17). Mizah, ele aldığı konuya karşı toplumda hoşgörü ortamı sağlamakla beraber eleştirel bakma ve sorgulama zeminini geliştirir.

Mizahı tanımlarken eleştiri kavramının nerede yer aldığı önemlidir. Gelenekler, töreler, toplumsal sistem, iktidarlar mizahın konusu ve temel eleştiri nesnesidir. Mizah, aile kavramından, kadın erkek ilişkilerine, siyasete kadar ele aldığı tüm konulara eleştirel bakar, topluma dair ne varsa sorgular. Böylece toplumun da yaşanan olaylara, kavramlara veya tabulara eleştirel bakmasının kapısını açar.

Mizah, bize korkuları, endişeleri, sessizce söyleneni ya da hiç söylenmeyi göstererek normal gidişatın yerini değiştirir. Böylece bir sonraki adım normal kabul edilenin de sorgulanması olacaktır. Eleştiri yapan kişi mizahın hoşgörü unsurunu düşünerek kendisine olumsuz bir dönüş ol-

mayacağını bilir. Toplumsal katı kurallar mizah karşısında etkisini yitirir. Bütün sosyal statü farkları ortadan kalkarken sadece sosyal varlık rolü benimsenir. İnsanları, olayları, toplum tarafından kabul gören değerleri sorgulayan mizahın, temelini yönetilenin yöneten karşısında sözü olması ve hak arama isteği oluşturmaktadır (Eker, 2014, s. 31 - 32).

Mizahın görevi gerçeğin yerine başka bir şey koymaktan ziyade aksaklıkları, saklanılmak istenen gerçekleri ve çelişkileri ortaya sermektir (Arık, 1998, s. 45). Yapıcı olduğu kadar yıkıcı da olabilen mizah, sadece eğlen-dirmeyi değil sorgulamayı, insanın kendini ve çevresini keşfetmesini, hayatı anlamayı, trajedilerle yüzleşmeyi sağlar. Dünya tarihi yaşanan doğal afetler, savaşlar, kıyımlarla doludur. Bununla birlikte trajedinin büyüklüğü mizahın varlığı ve gelişimini engellememektedir.

Özgür düşünce, mizahla birlikte kavramsallaşmış, akıl ve mantık ön planda olurken yönetilen ve yöneten ilişkisi bu işlev çerçevesinde ilerlemiştir (Öngören, 1998, s. 21). Mizaha bakış açısı yönetilen ve yöneten konumlarında değişiklik gösterebilmektedir. Yönetilen konumundayken iktidar mücadelesi olarak kullanılan, baskılar karşısında direnç gösterme ögesi olarak görülen mizah, yöneten konumda bulunanlar için bastırılması gereken toplumsal bir hareket olarak görülebilmektedir (Eker, 2014, s. 7).

Saldırı ve savunma kavramları mizahın işlevlerinden biridir. Fenoglio ve Gerorgeon mizahın yaşamda kazanacak mali ve siyasi olanakları olmayanlar tarafından saldırı ve savunma silahları olarak kullanıldığını söyler (Fenoglio ve Gerorgeon, 2000, s. 32). Bir politikacının küçük duruma düşürülmesi, karikatürleştirilerek alay edilmesi politik kariyeri açısından olumsuz sonuçlar doğuracağı için mizahın saldırı işlevine örnek gösterilebilir (Eker, 2014, s. 37). Bu açıdan bakıldığında mizahın daha çok ezilenlerin, azınlığın, öteki haline getirilen toplumların silahı olduğunu söylemek mümkündür. Mizah, bu kesimler için bütün yasak ve sansürlere rağmen susturulamaz bir toplumsal işlev haline gelir.

Mizahın eleştiri işlevi ile birlikte bütünleştirici işlevi de vardır. Mizah

örgütlenmeyi sağlar, kimlik edinmeye ve aidiyetlik duygusunun oluşmasına katkıda bulunmaktadır. İnsan kendi kimliğini, geçmişine ait acı ve sevinçleri mizahla sahiplenebilir. Birlikte gülmek bireyleri grup haline getirir. Böylece mizah bireysellikten toplumsallığa giden bir unsur olarak rol alır. İfade özgürlüğünü güçlendirerek toplumsal muhalefet, toplumsal barış gibi kavramları ortaya çıkarır.

Yöntem

Mizah dergileri, siyasi süreçleri analiz etmede önemli ve güçlü bir kaynaktır. Çalışmada basının, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi karşısındaki tutumu bir mizah dergisi olan Gırgır özelinde ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışma, derginin 1980 yılının Eylül ayında çıkan tüm sayılarını kapsamaktadır. Çalışmanın sınırlarını belirleyen bu bir aylık süreç, darbe öncesi ve sonrasındaki siyasi gelişmelere karşı derginin tutumunu ortaya koyması açısından önemli görülerek belirlenmiştir.

Dergide kullanılan karikatürlerde siyasi ve toplumsal gelişmeler karşısında nasıl bir yaklaşım izlendiği, olayların nasıl anlamlandırıldığı anlaşılmasına çalışılmıştır. Dolayısıyla eleştirel bir yaklaşımla niteliksel bir analiz amaçlanmıştır. Bu nedenle karikatürlerde demokrasi kültürü açısından hangi temaların ön plana çıktığına bakılmıştır. Böylece demokrasinin nasıl anlamlandırıldığı da öne çıkan temalar açısından netleşecektir. Bu, çalışmanın temel varsayımdır.

Çalışmada incelenen dönemde, Gırgır dergisinin çıkan tüm sayılarındaki siyasi konuları ele alan karikatürleri temalarına göre ayrılmıştır. Niteliksel veri çözümlemesinin yaklaşımlarından biri olan tematik kodlama, eldeki belge ve bilgilerin çeşitli kavramlar, başlıklar ve temalara göre sınıflandırılması ile oluşmaktadır. Bu süreç genel olarak anlamı oluşturan kurucu unsurların karşılaştırılması ile gerçekleşmektedir. Bu yaklaşımda belli bir temanın veya çerçevenin tekrarlanması önemli hale gelmektedir. Bu verilerin sınıflandırılması aynı zamanda farklı grupların medyada gördüklerini alımlaması ve yeniden kurmasına yönelik bilgi de vermektedir.

(Geray, 2011, s. 178). Verilerin sınıflandırılmasının yanı sıra bu verilerden anlamlı bütünler çıkarmak ve bunları betimsel ölçüde sunmak nitel araştırmalar için gereklidir. Bu yaklaşıma göre veriler daha önceden belirlenen temalara göre ayrılarak sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması ile sonuca varılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 70, 255 - 256).

Çalışmada konuların hangi temalarla işlendiği belirlendikten sonra, bu temaların tanımlanması aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada diğer kaynakların yanı sıra aynı tarihlerde çıkan gazete haberlerinden de yararlanılmıştır. Bulguların yorumlanması aşamasında ise konularına göre ayrılan karikatürler başlıklar halinde ele alınmış işledikleri konular açıklanmaya, ilişkilendirilmeye ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Niteliksel araştırmalarda araştırmaya temel oluşturan kavramsal çerçevenin araştırma sorusunun yazılmasında önemli bir rolü vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 94). Bu araştırmada da sorunsallar kavramsal çerçeve ve veri toplama işlemi bittikten sonra tamamlanmış karikatürler üzerinden şu sorulara cevap aranmıştır:

- 1- Mizahın demokrasi kavramı ile nasıl bir ilgisi vardır?
- 2-12 Eylül Askeri Darbesi döneminde karikatürün nasıl bir konumu olmuş ve bu gelişmeler karikatüre nasıl yansımıştır?
- 3- Gırgır dergisi 12 Eylül Askeri Darbesi döneminde siyasi ve toplumsal gündemi nasıl yansıtmış ve hangi mesajları vermeyi amaçlamıştır?
- 4- Dergide, 12 Eylül Asker Müdahalesi öncesi ve sonrasında siyasi aktörlerin temsilinde bir değişiklik olmuş mudur?
- 5- Dergi, darbe sonrası toplumsal meseleleri nasıl ele almıştır? Eleştirilerini yansıtabilmiş midir? Bu yansıtmada hangi kavramlar öne çıkmıştır?

Bulgular

Genel olarak Türk basınının darbe karşısındaki tutumunun olumlu olduğunu söyleyebiliriz. Darbe süreçlerinde birçok aydın ve gazeteci müdahalelerin demokrasilerdeki yerini sorgulanmaktan uzak durarak siyasi aktörleri eleştiri odağına koymuştur.

Cumhuriyet tarihinin ilk askeri müdahalesi olan 27 Mayıs 1960 darbesinde basın darbeye karşı demokratik değerlendirmelerden uzak yaklaşımdan bahsetmek mümkündür. Basının bu homojen yaklaşımı 12 Mart ve 12 Eylül'de kısmen değişiklik göstermişse de (Tek, 2007, s. 90) genel olarak destekleyici tutumu sabit kalmıştır. Bu durumun nedenini tek bir madde ile açıklamak mümkün değildir. İlk başta Türkiye'de aydınların kendilerini nasıl konumlandıklarına bakılabilir. Batı'da, sivil toplum içinde yer alan, devlet karşısında toplumun öncü birimini oluşturan aydın kesiminin tersine, Osmanlı'dan itibaren aydınların devletin çatısı altında konularak devlet faaliyetlerine meşru zeminler sağlama çabası içine girdiği görülmektedir (Çaha, 1995). Bu çaba, askerin demokrasiye müdahale süreçlerinde de devam etmiştir. Aydınların bu yaklaşımının başka bir nedeni askerin muhalif gazetecilere tavrı ve kamuoyunda darbeye destek vermeyenlerin "bir kısım kiralık kalem", "birkaç besleme paçavra" olarak adlandırılmasıdır (Tunç, 1998).

12 Eylül 1980 Askeri Darbesinde ise yukarıda sayılan nedenler dışında basının olumlu tutumunu ekonomik ve siyasal sorunların yanında işlevini yitiren siyasal ve anayasal kurumlar da belirlemiştir. Darbeyi bir kurtuluş ve gelişmelerin doğal sonucu olarak ele alan basın, 12 Eylül'le ilgili haber ve yorumlarında genellikle siyasi parti ve aktörlere karşı suçlayıcı bir tavır takınmıştır (Dursun, 2000, s. 223).

12 Eylül yönetimine karşı basının genel olarak askeri ideolojiye paralellik göstermesi uygulanan sansür ve baskının varlığı ile de ilişkilendirilebilir. Bu durum, 12 Eylül öncesindeki siyasi aktörlere karşı olumsuz yaklaşımın yanında darbecilerin ideolojisini meşrulaştırmaya da neden

olmuştur. Basına yönelik yasaklamalar basın içindeki özlük haklarının kısıtlanmasını, örgütlenme ve sendikal hakların ortadan kaldırılmasını da kapsamaktadır. Basına yönelik hem üretim sürecini, hem de örgütlenme sürecini kapsayan bu yasaklamalar, basında önemli yapısal dönüşümlere sebep olmuştur (Durna ve İnal, 2010).

Türk mizah basınının 12 Eylül'e karşı tutumunda yine darbe öncesinde yaşanan toplumsal ve siyasi gerginlikler etkili olmuştur. Askeri darbeler ve siyasi gerginlikler karikatür ve hiciv sanatını da etkilemiş, devletin güvenlik güçlerine beslenen güven duygusunu zayıflatan sağ-sol gerginliği bu dönem mizahı üzerinde derin izler bırakmıştır. Bu durum mizah dergilerinde 70'li ve 80'li yıllarda daha çok sanayileşme, köyden kente göç gibi konuların ele alınmasına neden olmuştur (Ölçekçi, 2016). Anlatım yollarının engellediği bu dönemde karikatür, görselliğinin gücünü kullanarak imgesel anlatımlarla mesajlarını okuyucusuna iletebilmiştir. Darbe sonrası siyasi iktidara yönelik çok net eleştiri olmamakla beraber okurun kendisinin tamamlayacağı gizli imalar çizgiye yansımıştır. Herhangi bir olaydan esinlenerek yaşanan döneme göndermeler yapan karikatüristler yazarlardan daha etkili olmuşlardır (Arık, 1998, s. 78, 102).

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koymasından sonraki üç yıl mizah dergilerinin politikadan hızla uzaklaştığı görülmektedir. Bu dönemde dergi her ne kadar siyasete dair konuları işleyemese de dönemin gündelik hayatında önemli bir yer tutan bankerler ve işadamları ağırlıklı çalışmaları sayfalarına taşımıştır (Demirkol, 2015). 80'li yıllarda bir yandan askeri yönetim tarafından baskı ve sansürün uygulanması bir yandan da sermaye birikiminin artması kişilerin özel hayatını ele alan, magazinleşme olgusunun sık kullanıldığı yeni dergi ve gazetelerin yayın hayatına başlamasına neden olmuştur. Bu dergilerle birlikte konuşulmayan konuşulmuş özel hayat ve cinsellik mahrem olmaktan çıkmıştır. Toplumsal ve siyasi alanlara uygulanan baskı sonucu toplumların ilgisi özel hayata çekilmek istenmiştir (Gürbilek, 2011, s. 54 - 55).

Türk Mizah Basınında Gırgır Dergisi

12 Mart'tan bir yıl sonra 1972 yılında yayın hayatına başlayan Gırgır, okurlarına bir tür yaşam felsefesi sunmuştur. Başlıca ilgi alanı sokak ve sokağın yapısı olan Gırgır, herhangi bir parti tarafgirliği yapmadan "aile, milliyet, toplum, görev, çalışkanlık, kalkınma, uygarlık ve refah" gibi toplumsal konuları "Hafiyesi Mahmut", "Avni", "Utanmaz Adam", "Eşek Herif" gibi tiplmelerle işlemiştir. Bir mizah dergisi olarak yayınlanmaya başlamadan önce Günaydın gazetesinin mizah eki olarak yayın hayatına başlayan dergi, ilk sayıdan itibaren okuyucu ile arasında güçlü bir bağ kurmayı başarmış, baskı sayısı bakımından da başarılı olunca haftalık mizah dergisi olarak yayın hayatına devam etmeye başlamıştır. Dergide işlenen konular toplumsal eleştiri niteliği taşımış, toplumun özeleştirisi yapmasının olanağını sağlamıştır (Sipahioğlu, 1999, s. 179, 180).

1980'li yılların en önemli mizah dergilerinden biri olan Gırgır, toplumsal değişimi simgeleyen birçok tip yaratmıştır. Dergi, hem yasakların yoğun olduğu dönemde hem de seçimlerin yapılmasıyla nispeten daha özgür olunan dönemde önemli bir denge unsuru olmayı başarmıştır. Bununla birlikte derginin 80'lerin ortalarına doğru güç kaybetmeye başladığı görülmektedir (Arık, 1998, s. 35, 103).

Gırgır'ın ilk sayısında derginin sahibi Haldun Simavi, Yazı İşleri Müdürü Yüksel Baştuñç'tur. Derginin başlıca çizerleri Oğuz Aral, Tekin Aral ve Mustafa Uykusuz, tek mizah yazarı da "Usulen" adlı köşesinde yazan Aziz Nesin'dir (Sipahioğlu, 1999, s. 183 - 184). Karikatürlerinde gündelik hayatı pek çok kez yansıtan dergi, ele aldığı konuları evrensellikten uzak, yerel öğelerle işlemiştir (Arık, 1998, s. 35). Dergide başlıca mizah öğeleri "Üçkâğıtçılık", "Kaba cinsellik", "Ezenlere karşı çıkma" gibi klişelerden oluşmaktadır. Okuyucu kitlesi kent varoşlarında yaşayan az eğitimli gençler ve büyük kentlere eğitim için gelen üniversite öğrencileri olan derginin her sayısının baş sayfasında sosyo-politik olaylara ve sağcı politikacılar ile ilgili karikatürlere iç sayfalarda ise cinsellik temalı karikatürlere

yer verdiği gör÷lmektedir. Böylece dergi bir nevi cinsellik ve siyasetin bir araya geldiği bir mecra olma özelliğini taşımaktadır (Sipahioğlu, 1999, s. 187, 200).

Gırgır ilk sayıdan itibaren bir slogan haline gelen şu sözlerle kendini okuyucusuna anlatmıştır:

“Can sıkıntısını,

Aşk yarasını,

Karı koca kavgasını,

şipşak keser.

Her Derde Devadır.

GİR GİR da GİR GİR”

“Gırgır Politikayla Uğraşmaz Politikacıyla Uğraşır” sloganını kullanan dergi, ilk yıllarında açıkça hiçbir partiyi desteklememekle birlikte sol düşünceye yakın yayın politikası benimsemiştir. Politik kutuplaşmanın yoğun olduğu bu dönemlerde, derginin partizanlık yapmadan konuları ele alması diğer basın yayın organları üzerinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olmasını sağlamıştır (Sipahioğlu, 1999, s. 190 - 192).

12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koymasından sonraki üç yıl mizah dergilerinin politikadan hızla uzaklaştığı gör÷lmektedir. Bu dönemde dergi, her ne kadar siyasete dair konuları işleyemese de dönemin gündelik hayatında önemli bir yer tutan bankerler ve işadamları ağırlıklı çalışmaları sayfalarına taşımıştır. Gırgır, 1989 yılında kapanana kadar çizgisini neredeyse hiç değiştirmemiş, bu durum okurla arasında bağ kurmasını sağlamıştır (Demirkol, 2015).

Gırgır Mizah Dergisinde Siyasi Gelişmelerin Ele Alınışı

Siyasi Aktörlere Yaklaşım

Dergide, güncel siyasi gelişmeler çerçevesinde ele alınan siyasi aktörlere karşı sivri dilli bir tutum görülmektedir. Derginin, siyasete ve siyasetçiye ilişkin tanımlamalarını “siyasi uzlaşmazlık, siyasi yetersizlik, siyasi hırs” kavramları oluşturmaktadır.

Resim 1

Kaynak: Gırgır Dergisi, 07.09.1980

Resim 2

Kaynak: Gırgır Dergisi, 07.09.1980

Resim 1’de görülen karikatürde dönemin Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen’in gensoru ile düşürülmesi işlenmiştir. Yunanistan’a karşı uyguladığı politikalar yüzünden eleştirilen Erkmen, 5 Eylül 1980’de hakkında millî menfaatlere aykırı politika izlediği, Avrupa Ekonomik Topluluğu’na girmeye teşebbüs ettiği, İslam Dünyası’na karşı Batı yanlısı politika takip ettiği gerekçesiyle, Milli Selamet Partisi tarafından TBMM’ye verilen gensoru ile düşürülmüştür. AP ise oylama sonucunu güvenoyu istemeyerek üstlenmemiştir (Birand, 1984, s. 260). İçişleri Bakanı Mustafa Gülcigil’in kabineden gidişini, Bakan Erkmen’in düşürülmesini Başbakan Süleyman Demirel’in tutumuna bağlayan dergi, Süleyman Demirel’i kendi bakanını “harcamak”la suçlamıştır. Karikatürde Demirel’in her türlü siyasi ge-

lişmeyi siyasi makam kaygısını göz önünde tutarak değerlendirdiği öne çıkmaktadır. İkinci karikatürde “Gırgır Politikayla Uğraşmaz Politikacıyla Uğraşır” sloganının tam anlamıyla yansıtıldığı görülmektedir. Dönemin Sağlık Bakanı Münif İslamoğlu tarafından sağlık personeline tamgün yarası için verilen maaşların vergi yolu ile geri alınacağına açıklanmasına tepkilerin aktarıldığı karikatürde, Bakan İslamoğlu, sağlık personeli tarafından köşeye sıkıştırılmış ve korkmuş resmedilmiştir. Mizahın protesto işlevinin ortaya çıktığı karikatür, yönetilenin yöneten karşısında söz sahibi olmasının, hak arama isteğinin bir örneğini oluşturmaktadır.

Resim 3

Kaynak: Gırgır Dergisi, 07.09.1980

Karikatürde kendini denize atmak isteyen karakter, arkasından bakan kişiye adının Süleyman olduğunu ve adını değiştiremediğini söylemiştir.

Derginin, sağ parti ve ideolojilere mesafeli tutumu bu partilerin liderlerini ele alan karikatürlerde netleşmektedir. Derginin, siyasi aktörlere karşı geliştirdiği eleştirel dilin, en çok dönemin Başbakanı Demirel'i hedef aldığı görülmektedir.

Gırgır'da kullanılan dil, günlük konuşma diline yakın olduğu için okurları tarafından doğal bulunmuş okurla arasında bir bağ kurmasını sağlamıştır. Okuyucuyla kurulan bu ilişki politik göndermeler yapmayı da kolaylaştırmaktadır (Arık, 2003).

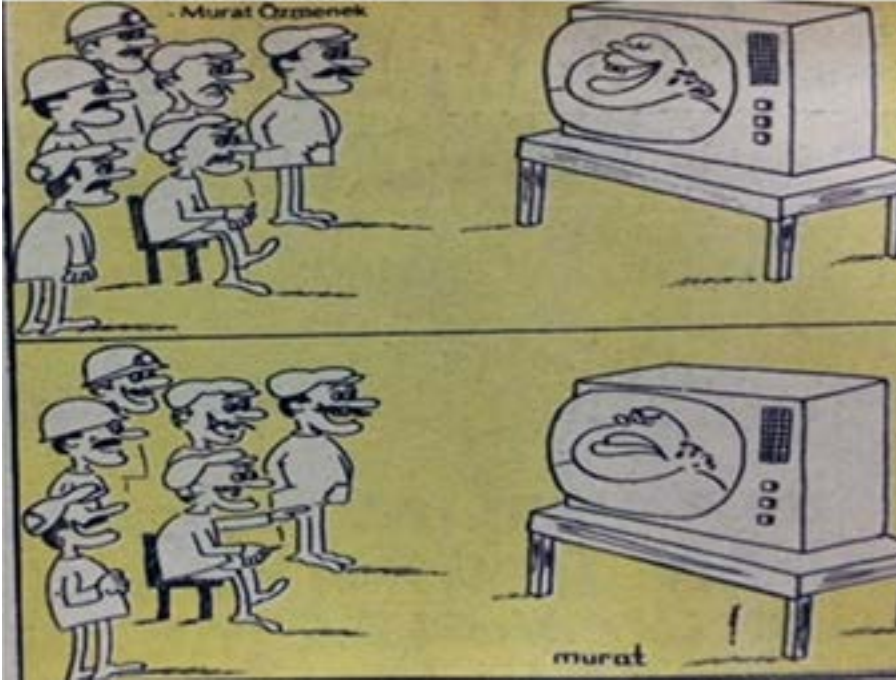
Resim 4

Kaynak: Gırgır Dergisi, 07.09.1980

İsim takma başlığı ile verilen karikatürde iki kişi birbirlerini farklı ideolojik fikirlere sahip siyasi liderlere; Allende, Hitler ve Kerenski'ye benzeterek tartışmaktadır. Birbirlerini Demirel ve Ecevit'e benzetmeye başladıklarında ise kızgınlıkları bir anda hüzne dönüşür. Demirel ve Ecevit'e benzetilmenin diğer siyasi figürlere benzetilmekten çok daha kötü bir şey olduğunu düşünen karakterler ağlamaya başlar. Derginin 12 Eylül öncesi siyasi aktörleri sert bir üslupla yansıttığı görülmektedir.

Resim 5

Kaynak: Gırgır Dergisi, 14.09.1980

Karikatürde Demirel'in konuşmasını televizyondan izleyen işçiler görülmektedir. İşçilerin çizgiye yansıtılışı siyasi kimliklerini ortaya çıkaran niteliktedir. Karikatürde işçiler "pos bıyıklı" çizilmiş sol görüşlü olarak konumlandırmıştır. Karikatür, Demirel'in işçi kesimi ile ilişkisini yansıtmaktadır. Demirel'in gülmesi işçilerin moralini bozmuş ancak Demirel su-

rat asınca işçiler gülebilmıştır. “Son gülen”in işçiler olacağı mesajı görsel imgeler kullanılarak öne çıkartılmıştır.

Siyasi Şiddetin Toplumsal Hayata Etkisi

Resim 6

Kaynak: Gırgır Dergisi, 14.09. 1980

Almanya’da çıkan Spiegel gazetesi, MHP’nin Almanya’daki faaliyetleri ile ilgili bir haber yayınlamıştır. Haberde Hitler döneminde MHP lideri Türkeş’in Almanya’nın çıkarları için hizmet eden biri olduğu iddia edilmiştir (Milliyet, 1980). Bu konuyu ele alan karikatürde dört ülkücü bıyıklı erkeğin Almanya’dan getirdikleri bombaları konuştuğu görülmektedir. Politik mizah siyasi liderler veya politikacılar dışında politik grupları veya siyasi partileri de kapsamaktadır. Bu mizah anlayışında politik bir görüş ve görüşü benimseyen kişiler aşağılanabilir (Eker, 2014, s. 129). Derginin, sağ

çevrelerle her zaman ihtilaf halinde olduğu görülmektedir. Siyasi şiddet olaylarına sahne olmuş hükümetin bir kanadını oluşturan MHP, sol düşünce yapısını benimseyen aydınlar tarafından bu durumun sorumlusu olarak gösterilmiştir. Aynı kesim terör olaylarını Türkeş ve Demirel arasındaki yakın ilişkiye bağlamaktadır. Gırgır'ın, izlediği yayın politikasıyla bu düşünceyi desteklediği görülmektedir (Sipahioğlu, 1999, s. 194 - 200).

Darbe Sonrası Siyasilerin Gündelik Hayat Pratikleri

Darbe sonrası Kenan Evren tarafından gönderilen tebliğde; "TSK yönetime el koymuştur. Hükümetiniz feshedilmiş, parlamento üyeliğiniz düşmüştür. Talimatı getiren subayın ikazlarına uyunuz" ifadesiyle birlikte gidecekleri adresler belirtilmektedir. Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel için Hamzaköy, Necmettin Erbakan için Uzunada belirlenmiştir. Alparslan Türkeş ise darbeden üç gün sonra teslim olmuş Uzunada'ya gönderilmiştir (Emiroğlu, 2016).

Resim 7

Kaynak: Gırgır Dergisi, 21.09. 1980

Darbe sonrası Gırgır'daki bu karikatürde Demirel ile Ecevit bir havuzda yüzerken gösterilmiş iki yasaklı liderin asker gözetiminde tatil yaptığı imajı yaratılmıştır. Demirel kendisine su attığı için Ecevit'i bir teğmene şikâyet etmektedir. Siyasi liderlerin havuzda bile uzlaşamadıklarını aktaran karikatürde, Demirel, Ecevit'e göre daha çaresiz ve edilgen resmedilmiştir. Askerin iki siyasetçiden farklı olarak arabulucu ve güvenilir bir duruşu yansıttığı görülmektedir.

Politik mizahın amacı başta iktidar ve egemen güçler olmak üzere siyasi liderleri eleştirmek, sosyal doku üzerindeki imajlarını zedeleyerek kaybettirmektir. Olması gereken ile olan arasındaki farkı mizahın konusu yapan politik mizahı (Eker, 2014, s.128), Gırgır'da yoğun olarak görmek mümkündür. Özellikle darbe sonrası karikatürlerde siyasi liderlerin günlük hayat pratikleri mizahın konusu yapılmıştır.

Resim 8

Kaynak: Gırgır Dergisi, 21.09. 1980

Darbe sonrası eski parlamenterlerin nasıl bir işle uğraşacakları sorusunu ele alan karikatür, eski parlamenterlerin bir lokantada bile çalışmayı

beceremediklerini aktarmaktadır. Yasaklı siyasilerin gündelik hayatlarını yansıtan karikatürlerde küçük düşürme amaçlanmıştır.

Sanders, Charlie Chaplin'in 2. Dünya Savaşı sırasında Hitler'i alaya aldığı filmlerini, örnek göstererek Chaplin'in, Hitler'in komik yönünü ciddi yönünden ayırarak komik yönünü daha büyük etki yaratacak şekilde karikatürleştirdiğini belirtmiştir. Bu farklılığın seyirciye sunulması Hitler'in toplumdaki imajının değişmesine neden olmaktadır (Sanders, 2001, s. 20). Bakhtin, karnavalı her türlü resmi konuma ve ciddiyete yönelik alay, tüm hiyerarşilerin tepetaklak edilmesinin dışa vurumu olarak ele almış gülme eyleminin de bu bağlamda düşünülebileceğini söylemiştir (Bakhtin, 2001, s. 24). Darbe sonrası siyasilerin sosyal hayatını alaya alan karikatürde bu dışa vurum görülmektedir.

Darbe Sonrası Toplumsal Yaşam

12 Eylül 1980 Darbesini kapağına taşıyan Gırgır'ın, darbeyi toplumsal eleştiriyi ön planda tutarak çizimlerine yansıttığı söylenebilir. 80'lerde yaşanan kültürel yozlaşma, toplumsal ve siyasal tüm meseleleri bireysel çıkar ilişkileri ile değerlendiren insan tipolojisini doğurmuş Gırgır da darbe haberini, bu yeni insan tipolojisi üzerinden değerlendirmiştir.

Resim 9

Kaynak: Gırgır Dergisi, 21.09. 1980

Karikatürde toplumsal ve siyasi olaylara karşı duyarsız kalan, olayları kendi çıkar merkezinden yorumlayan memur ya da bürokrat olduğu anlaşılan bir karakter görülmektedir. Bu karakterin fiziksel görünümü Gırgır'ın diğer karikatürlerindeki olumsuz özelliklere sahip karakterlerle ortak özellik taşımaktadır. Gırgır'da olumsuz özelliklere sahip hemen hemen tüm karakterlerin şişman olduğu söylenebilir.

Resim 10

Kaynak: Gırgır Dergisi, 21.09. 1980

Resim 11

Kaynak: Gırgır Dergisi, 28.09. 1980

Resim 10'da gösterilen karikatürde darbe sonrası toplumsal hayatta yaşanan "olumlu" değişiklikler aktarılmıştır. Darbe ile birlikte terör olaylarının durmasını "Ortalık düzeldi" yorumu ile veren karikatürde sarhoş olduğu sanılan kişi olayların durulmasının şaşkınlığını yaşamaktadır. Anlatımda "darbe ile birlikte siyasi şiddet ve terör olaylarının durması sağlanmış bu huzur ortamını darbeyi yapan asker yaratmıştır" örtük mesajı çıkmakla birlikte karikatürde görsel veya yazılı "asker"e dair bir bilgiye yer verilmemiştir.

Resim 11'de gösterilen karikatürde ise darbe sonrası, toplumsal eleştiri yapılarak ele alınmıştır. Karikatürdeki figür, kısa boylu ve şişman çizilmiş purosusu ve papyonu ile toplumun zengin kesimini temsil etmektedir. Karakterin özel şoförü ile ıssız bir yere gittiği ve "Evet, ben de bir an önce tam bir demokrasiye dönülmesini istiyorum" dediği görülmektedir. Bu cümleden toplumda birçok kişinin aynı düşüncüyü paylaştığı fakat açıklama sorumluluğundan kaçtığı ortaya çıkmaktadır. Dergi, askeri baskının

hissedilmesi ile demokrasi kaygılarının oluşmasını sermaye sahipleri üzerinden karikatürleştirmiştir.

Resim 12

Kaynak: Gırgır Dergisi, 21.09. 1980

12 Eylül günü darbe bildirisinden sonra TRT'de Hasan Mutlucan'a ait Kahramanlık Türküleri albümünden "Yine de Şahlanıyor" türküsü çalınmıştır. Darbe ile özdeşleştirilen türkü süreç boyunca propaganda aracı gibi kullanılmış, kitlelerin milli duygularına hitap edilmek istenmiştir. Karikatürde karakterler üzerinden, "kurtuluş" teması ön plana çıkarılmak istenmiştir.

Asker – Siyasi Aktör İlişkisi

Resim 13

Kaynak: Gırgır Dergisi, 21.09. 1980

Resim 14

Kaynak: Gırgır Dergisi, 28.09. 1980

Yıllarca süren terör olaylarının 12 Eylül'le sona ermesi toplumda Evren ve ordunun bir kurtarıcı gibi görülmesine neden olmuştur. Evren'in toplum üzerinde yarattığı kurtarıcı algısı toplum tarafından bir dönem Atatürk gibi karşılanmasını sağlamıştır (Birand, 1984, s. 300). 12 Eylül'ü gerçekleştiren Türk Silahlı Kuvvetleri, ideolojik duruşunu ve söylemlerini Atatürkçülük ve Kemalizm çerçevesinde sınırlandırmıştır (Kongar, 1993, s. 210). Resim 12'de verilen karikatürde darbe sonrası Kenan Evren, Atatürk tablosunun yerine asılması için DTP ve Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal'a talimat vermektedir. Karikatürde darbe öncesi Atatürkçü öğretiden uzaklaşıldığı bilgisinin yanında bu düşünceye sığınarak hareket eden siyasilerin de olduğu mesajı verilmektedir. Askerin Atatürkçü kimliği sorgulanmazken siyasilerin tutumu eleştirel bir şekilde verilmiştir.

Resim 13'te verilen karikatürde darbe sonrası Milli Güvenlik Konseyi tarafından İstanbul Belediye Başkanı Aytekin Kotil'in görevden alınması yerine Korgeneral İsmail Hakkı Akansel'in getirilmesi işlenmiştir. Karikatürde Aytekin Kotil, darbe sonrasında Korgeneral Akansel'e belediye işleri ile bilgi verirken görülmektedir. Karikatürlerin içeriğindeki eleştirel boyuttan anlaşılacağı üzere Gırgır'ın kendisini ilerici ve toplumcu çerçeveye yerleştirmiş bir dergi olduğu görülmektedir (Şenyapılı, 2003, s. 173). Belediye politikaları ile ilgili eleştirinin yoğun olduğu bu karikatürde darbe ile ilgili doğrudan veya dolaylı bir muhalif duruş bulunmamaktadır. Bu durumun derginin kendisini yerleştirdiği ilerici çizgiyle çeliştiği söylenebilir. Siyasilerin fiziksel kusurları çizgiye yansıtılıp mizah öğesi yapılırken ülke yönetimine el koyan askerlerin herhangi bir şekilde fiziksel kusurları ön plana çıkarılmamıştır.

Tartışma

Toplumsal eleştirisini eğlence unsuru katarak en hızlı şekilde okuruna iletebilen mizah basınının antidemokratik uygulamalar karşısındaki tutumu önemlidir. Mizahın, siyasi ve toplumsal meselelere getirdiği eleştiriler ele alınan konulara dikkat çekmekle kalmayacak, eleştirel düşüncüyü

ortaya çıkararak demokrasi kültürünün yerleşmesini sağlayacaktır.

Darbeye bakış açısını değerlendirebilmek için birçok değişkeni bir arada düşünmek gerekmektedir. İncelenen bir aylık süreçte Gırgır'ın mizahın eleştiri işlevini darbe öncesi ve sonrası aynı nitelikte gerçekleştiremediği görülmektedir.

Türkiye'de sık yaşanan antidemokratik uygulamalar sırasında temel demokratik hak ve özgürlüklerin “şimdi sırası değil”, “düşmanlarımızın ekmeğine yağ sürer” gibi düşüncelerle resmen yasaklanması veya bu düşünceyi paylaşmayanların “hain” ilan edilerek (Kongar, 1993, s. 296) toplumsal linç ile karşılaşmaları bu durumun nedenleri arasında gösterilebilir. Darbeyi büyük ölçüde desteklediği görülen basın çalışanları arasında askeri müdahaleyi çözüm olarak görmeyenler toplum tepkisi ile karşılaşmıştır (Birand, 1984, s. 300).

İncelenen bir aylık süreçte derginin siyasi konuları, siyasi aktörlerin yönetsel yetersizliği, siyasi şiddetin toplumsal hayata etkisi, darbe sonrası toplumsal yaşam ve darbe sonrası siyasilerin gündelik hayat pratikleri gibi temalarla işlediği görülmektedir. Dergide sağ ideolojilere mesafeli bir tutum olmakla birlikte aktif siyaset hayatı devam eden tüm siyasi aktörler eleştirilmiştir. Karikatürlerde Demirel'in politik duruşu Ecevit'e kıyasla daha edilgen konumlandırılmış, Demirel'in olduğu birçok karikatürde “makam hırsı” işlenmiştir.

Darbe sonrası siyasi eleştirinin hedefi değişmemiş, eleştiriler yasaklı siyasiler üzerinden devam etmiştir. Siyasilerin gündelik hayat pratikleri alaycı bir dille ele alınarak toplumun gözünde küçümsenmelerine yol açacak bir söylem benimsenmiştir. Darbeyi gerçekleştiren asker ise karikatürlere sadece iki kere taşınmış iki karikatürde de asker, eleştiri ve mizahın dışında tutulmuştur. Bu tutum askerin toplum gözündeki saygınlığının korunmasını sağlamıştır.

Gırgır'ın siyasi şiddet ve terör olaylarını ele alan karikatürlerinde darbe

ile ilgili açık olumlu mesaj verildiği görülmektedir. Yaşanan şiddet olayları tüm toplumsal kesimleri olumsuz etkilemiş, darbeye ılımlı bakılmasına neden olmuş, bu durum da derginin karikatürlerine yansımıştır.

Ele alınan bir aylık süreç değerlendirildiğinde Gırgır'ın karikatürlerinde darbeye karşı açık bir eleştiri getirilmemiştir. Askerin karikatürlerde eleştirilmemesi müdahalenin meşruluğunu sağlayacak öğelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kenan Evren'in Atatürk posterini yerden kaldırarak duvara asmasını emrettiği karikatürün Atatürk ve Evren ilişkisini ele alış biçimi, ordunun rejimin gerçek sahibi olduğu anlayışını pekiştirmektedir.

Bütün gazeteciler gibi karikatürcüler de baskı uygulamalarından etkilenmekte ve bunu karikatürüne yansıtmaktadır. Bununla birlikte karikatürün edilgen bir yapıya bürünmesi kendi doğası gereği sınırlı bir şekilde olmuştur (Arık, 1998, s. 89). Dergide demokrasi teması sadece bir karikatürde işlenmiş, toplumsal bir beklenti olarak yansıtılmıştır. Mizahın edilgenliğinin sınırlarını bu karikatürde görmek mümkündür.

Türkiye'de demokratik değer ve kurumların, dolayısıyla basın özgürlüğünün kurumsallaşması Batı'ya kıyasla yavaş ilerlemiştir. Batı'da 18. yüzyılın sonlarında yaşanan basın özgürlüğü mücadelesi Türkiye'de 1960'lı yıllarda kendini göstermeye başlamıştır. Batı basınının, kendini devlete karşı konumlandırarak yürüttüğü özgürlük mücadelesine karşın Türkiye'de gazeteciler kendilerini devletin merkezinde konumlandırmış, resmi ideolojinin temsilcisi olmuşlardır (Kejanlıoğlu, 1971).

Medyadaki yaygın mizah türünü eleştiren Arık, zihni uyanık tutmak isteyen mizahtan bahseder. Sorunları işaret etmekle yetinmeyen bu mizah anlayışı aynı zamanda bu sorunların nedenlerini düşünmeye yöneliktir. Sorunların nedenlerini bulmaya çalışan insan, kendini kurulu düzen karşısında daha güçlü kılmıştır (Arık, 1998, s. 47). Bu mizah anlayışı ideolojiler tarafından sunulan olguların ötesini görmeyi sağlamaktadır. Dönem itibarıyla ele aldığı meselelere eleştirel bakarak sorunları tanımlayan Gırgır

gır'ın sorunların nedenlerini ortaya koyacak bir çizgide olmadığı söylenebilir.

Gırgır'ın tutumu toplumda var olan demokrasi kültürü ile de açıklanabilir. Bir toplumda demokrasinin başarısı, sadece demokrasinin dayandığı hak ve özgürlüklerin pozitif hukuk kuralları olarak ifade edilmesiyle gerçekleşemez. Bunun sağlanabilmesi için, toplumu oluşturan bireylerin demokrasinin ilkelerini özümsemeleri, bir demokrasi geleneği ve kültürüne sahip olmaları gerekmektedir (Centel, 1994).

Bir toplumda demokrasi kültürünün varlığından söz etmek için o toplumda toplumsal hoşgörünün olması gerekmektedir. Toplumsal hoşgörü, farklı kimliklerin ve hayat tarzlarının herkesçe kabul edilmesini ve herkes tarafından saygı görmesini, demokrasinin yerleşmesini sağlamaktadır (Ercins, 2012). Bu nedenle mizahın, her konuyu özgürce işlemesi ve hoşgörü ortamına sağladığı katkı demokrasinin yerleşmesinde önemlidir. Mizah, toplumda sorgulama zemininin doğmasını, demokrasi için gerekli olan farklı ideoloji, fikir, tutumların açıkça konuşulmasını sağlayarak demokratik olmayan süreçlerin toplum tarafından kabul edilmesini engelleyecektir.

Oral, siyasi karikatürlerin değişik zamanlardaki ve değişik nitelikleri için farklı tanımlar yapılabileceğini belirterek siyasi karikatürleri, görevsel ve görevsel olmayanlar olarak ikiye ayırır. Görevsel olan siyasi karikatürde siyaset, karikatürün konusu değil bir parçasıdır. Güncel gerçeği reddederek gerçeği kendi doğrusuna göre değiştirir. Saldırgan bir söylemi benimser, yıkmak istediği hedefleri vardır. Sarsıcı ve denge bozucu olan bu karikatürlerin çizgisi de yenilikçidir. Oral, ikinci olarak görevsel olmayan karikatürleri tanımlamaktadır. Sadece siyasi olayları ve siyasetçileri kendilerine konu edinen bu karikatürlerin saldırganlık işlevinden uzak olduğunu belirten Oral, karikatürlerdeki mizahın ve çizgilerinin sevecen ve uysal olduğunu söyler. Sorumluluk taşımayan, siyasi olayların izlenmesini kolaylaştıran bu yaklaşımı "hafif siyasi anlayış" olarak tanımlamaktadır

(Oral, 2001, s. 19).

Bu tanımlamaya göre Gırgır'daki karikatürleri darbe öncesi görevsel, darbe sonrası da görevsel olmayan karikatürler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Darbe ile ortaya çıkan siyasal şartlar ve dönem itibariyle demokrasinin algılanış biçimi bu durumu açıklamaktadır.

Kaynakça

- Alman Der Spiegel Dergisi MHP ve teröre on sayfa ayırdı. (10 Eylül 1980). Milliyet, 7.
- Arık, B. (1998). *Değişen toplum değişen karikatür*. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Arık, B. (2003). Apolitik mizah tartışmalarına tarihsel bir bakış. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 89 - 104.
- Bakhtin, M. (2001). *Karnavaldan romana*. (Cem Soydemir, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Birand, M. (1984). *12 Eylül saat: 04. 00*. Karacan Yayınları.
- Cantek, L. (1998). Alt kültür, popüler direniş yöntemleri. *Birikim Dergisi*, 105-133.
- Centel, N. (1994). Dürüst yargılama ve medya bakımından demokrasi kültürü. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 49(3), 57 - 72.
- Çaha, Ö. (1994). Osmanlı'da Sivil Toplum. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 49(3), 79 - 99.
- Demirkol, G. (2015). *Gündelik hayat ve basın: Gırgır mizah dergisinde gündelik hayatın dönüşümü (1972 - 1989)*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (Doktora Tezi).
- Durna T. ve İnal, A. (2010). 12 Eylül, medya ve demokratikleşme sorunu. *Mülkiye Dergisi*, 34(268), 123 - 144.
- Dursun, D. (2000). *Ertesi gün - Demokrasi krizinde basın ve aydınlar*. İşaret Yayınları.
- Eker, G. Ö. (2014). *İnsan kültür mizah*. (İkinci Baskı). Grafiker Yayınları.
- Emiroğlu, A. (2016). Cumhuriyet Dönemi darbelerin Türk demokrasisi ve çağdaşlaşmasına etkileri üzerine bir inceleme. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15, 1-22.
- Ercins, G. (2012). Türkiye'nin demokratikleşmesinde toplumsal sorun alanları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 79 - 102.
- Fenoglio, I. ve Georgeon F. (2000). *Doğu'da mizah*. (A. Berktaş, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Geray, H. (2011). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş - İletişim Alanından Örneklerle*. Genesis Kitap.
- Gürbilek, N. (2011). *Vitrinde Yaşamak*. Metis Yayınları.
- Kejanlıoğlu, D. B. (1995). Türk basınında demokrasi: Milliyet Gazetesi örneği. (1971). *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 50(3), 235 - 238.
- Kongar, E. (1993). *12 Eylül kültürü*. Remzi Kitabevi.

Oral, T. (2001). *Karikatür ve siyaset*. Ankara 2. Uluslararası Karikatür Festivali, Karikatür Vakfı, Ankara: Karikatür Vakfı Yayınları, s. 17 - 18.

Uslu, H. (1996). *Karikatürle iletişim*. Ankara 2. Uluslararası Karikatür Festivali, Karikatür Vakfı, Ankara: Karikatür Vakfı Yayınları, s. 59 - 61.

Öngören, F. (1998). *Cumhuriyet'in 75. yılında Türk mizahı ve hicvi*. (Birinci Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ölçekçi, H. (2016). Türkiye'de milliyetçi mizah örneği: Çaylak Dergisi. *International Peer - Reviewed E- Journal*, 11(13), 172 - 188.

Sanders, B. (2001). *Kahkahanın zaferi - Yıkıcı tarih olarak gülme*. (K. Atakay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Sipahioğlu, A. (1999). *Türk grafik mizahı*. Dokuz Eylül Yayınları.

Şenyapılı, Ö. (2003). *Neyi, neden, nasıl anlatıyor karikatür kim, niye çiziyor!?*. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları.

Tek, H. (2007). *Darbeler ve Türk basını*. Elips Kitap.

Tunç, H. (1998). Türkiye'de Askeri Darbeler, Muhtıralar ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Tepkileri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1 - 2), 125 - 164.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Summary

The humour that presents social, political, economic, and developmental aspects of societies in its own way is an important reference source. Humorous expression of the relationship between the governing and the governed is related to humour's functions of criticism and tolerance. Taking these functions into consideration, the relevance of humorous magazines to antidemocratic developments in Turkish politics is gaining importance in terms of the development and settlement of democracy.

In this study, the humour magazine called *Gırgır* was handled and it was evaluated which of the themes in the cartoons were preliminary to the approach of the magazine to 12th September 1980 Military Coup. It is seen that the attitude towards the political actors has not changed in the caricatures of the magazine in the total number four, which were taken before and after the coup. The magazine criticized political actors and political discourses in both periods, especially Prime Minister Demirel of the period, which was the target of criticism. This point of view, it is possible to say that the criticism function is held on the forefront. Nevertheless, there is no clear and implicit criticism of the limited number of cartoons about the soldiers who carried out the coup and took control of the country. Terror and violence have been portrayed as justified reasons for the political dispute. Atatürkism is identified with the army of thought and the idea that the army is the guardian of the official ideology is reinforced. The termination of the violence environment in cartoons was accompanied by the idea that "the army should intervene periodically in the political processes".

Without antidemocratic practices, it was not reflected in the cartoons that the army could intervene in violence and the coup was shown as only remedy. After the coup, General Staff Chief and the MGK, composed of the four force commanders of the Turkish Armed Forces has issued decrees to suspend the constitution. In that period *Gırgır* reflected on its cartoon

the closure of political parties and it has been away from these antidemocratic developments. The formation of this attitude can be explained by the culture of democracy that exists in society. Since the Ottoman Empire, the existence of the state in the Turkish society has been linked to the military. However, as of the period the place where the Turkish Army has positioned itself and the adoption of this is a large part of the society is an important influence. In the course of the establishment of the Republic, the task that the Turkish army undertaken continued throughout the history of the republic has caused to the recognition of the regime as the guardian.

The practice of democracy can be realized through the political culture of the society rather than the constitutional processes. From a critical point of view and away from the oppositional stance prevents the settlement of the democracy culture.

THEORETICAL AND CONCEPTUAL ISSUES ON DEMOCRACY AND DEMOCRATIZATION IN NIGERIA¹²

*Zainul Abideen JIBRIL*³

*Daifuru KABIRU*⁴

Abstract

This paper seeks to address theoretical and conceptual issues on democracy and democratisation in Nigeria. It's built on the premise upon which democracy and its ideal practice could be enthroned on the Nigerian society, especially as said, the concept has become synonymous to bandwagon of modern culture. It posits that not only are democratic tenants adhered to, but cultured. Moreover, in the current democratic dispensation, Nigeria is in one way or the other experiencing un-democratic tendencies, coupled with poor democratic culture. Contrasting Nigeria with embedded democratic model of the procedural democratic minimum on the one hand and competitive authoritarianism of the hybrid regime typologies on the other hand should give us further understanding of the scenario. The paper further argues on the milieu of Nigerian political landscape as it grapples with socio-economic situations coupled with poor political culture, hence leading to poor democratisation. The findings demonstrate that democracy and democratization need to be further strengthened by all stakeholders for a gamine society.

Keywords: Nigeria, Gamine, Democracy, Democratization, Couple.

1 Makalenin Geliş Tarihi: 29.05.2017 Makalenin Kabul Tarihi: 19.07.2017

2 This paper was originally presented at a two-day national conference on democracy and democratization in Nigeria, 1999 to date: the journey so far. Mambayya House, Kano, Nigeria

3 Zainul Abideen Jibril is a PhD candidate in Uludag Univeristy, Turkey. He can be reached via zajibril@hotmail.co.uk

4 Daifuru Kabiru works with National Television Authority, Nigeria. He can be contacted via daifuruk2000@gmail.com

Nijerya'da Demokrasi ve Demokratikleştirmeye İlişkin Kuramsal ve Kavramsal Konular

Özet

Bu yazı, Nijerya'da demokrasi ve demokratikleşme ile ilgili teorik ve kavramsal konuları ele almaya çalışmaktadır. Demokrasi ve onun ideal uygulaması Nijerya toplumu üzerine yerleştirilebileceği bir öncül üzerinde kurulmuştur. Özellikle kavram çağdaş kültüre eşanlamlı hale gelmiştir. Sadece demokratik kiracıların değil, aynı zamanda da kültürlü olanların da sadık olduğunu ileri sürmektedir. Dahası, mevcut demokratik hükümdarlıkta, Nijerya öyle ya da böyle demokratik olmayan eğilimleri yaşayan zayıf demokratik kültürle birlikte yaşamaktadır. Bir yandan Nijerya'yı usule dayalı demokratik minimuma gömülmüş demokratik modeller ve diğer taraftan hibrid rejim tipolojilerinin rekabetçi otoriterliği ile karşılaştırmak, senaryoyu daha iyi anlamamızı sağlamalıdır. Makale ayrıca, sosyo-ekonomik durumlarla, dolayısıyla zayıf demokratikleşmeye yol açan zayıf siyasal kültüre bağlı olarak Nijeryalı siyasi manzara ortamı üzerinde duruyor. Bulgular, demokrasi ve demokratikleşmenin gamine bir toplum için tüm paydaşlar tarafından daha da güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Nijerya, Gamine, Demokrasi, Demokratikleşme, Çift.

Introduction

The end of third wave democratization brought about new form of regimes in the world. These regimes popularly known as hybrid regimes are regimes at “grey zone”. These regimes are in between democracy and authoritarianism. Levitsky and Way’s contribution to the hybrid regime typology is “competitive authoritarianism”. Adopting the Schumpeterian definition of democracy, Levitsky and Way added another feature which is, “the existence of a reasonably playing field between incumbent and opposition” (Levitsky and Way, 2006, p. 5). A regime in which this feature is skewed in favor of the incumbent party is considered as competitive authoritarian regime.

Using Nigeria’s democratic dispensation as a model, we will look at Nigeria through the lens of Levitsky and Way’s classification of hybrid regime typology. Nigeria returned back to democracy in 1999. However, Nigeria’s experience is not without hitches especially when it comes to democratization. Moreover, poor democratic culture, undemocratic tendencies and poor political culture amongst others are what we are experiencing today. As an excuse, many scholars try to classify our democracy as nascent, fledging, democracy in transition etc. In reality, it may not be wrong to classify Nigeria as a regime at grey zone.

This paper is divided into four parts. The first part introduced the paper; the second part of the paper will lay a theoretical background using Merkel’s embedded democracy and Levitsky and Way’s Competitive authoritarianism; the third part of the paper will discuss Nigeria’s experience with the view of critically examining Nigeria’s democracy, and the last part of the paper will make a conclusion by way of summarizing the findings.

Democracy

Classifying any regime a democracy will depend on how we view or define the concept itself. Dahl’s polyarchy is our reference point due to

the fact that it is the most representative model of procedural democratic minimum. A survey on the bulk literatures relating to democratization, democratic transition and democratic consolidation suggests that many scholars take their roots from Dahls 'polyarchy' (Collier, 1999; Munck, 2009; Schmitter and Karl, 1991). Dahl's postulation stands out due to the fact that it stipulates some necessary conditions for a political entity to be considered a polyarchy, thus "procedural minimum" (Whitehead, 2002, p. 10). Moreover, literatures relating to hybrid regime typologies heavily rely on Dahls polyarchy

In his "Preface to Democratic Theory", Dahl established certain number of necessary (but not sufficient) minimum procedural condition for a regime to be considered a democracy or polyarch as he termed it. In his later work "Democracy and its Critiques" Dahl presented a completed version of the procedural conditions as follows:

1. Elected officials,
2. Free and fair elections
3. Inclusive suffrage
4. Right to run for office
5. Freedom of expression
6. Alternative information; these sources of information should not only exist but must be protected by law
7. Associational autonomy; this constitutes the right to form relatively independent associations/organizations including independent political parties and interest groups (Dahl, 1989, p. 221).

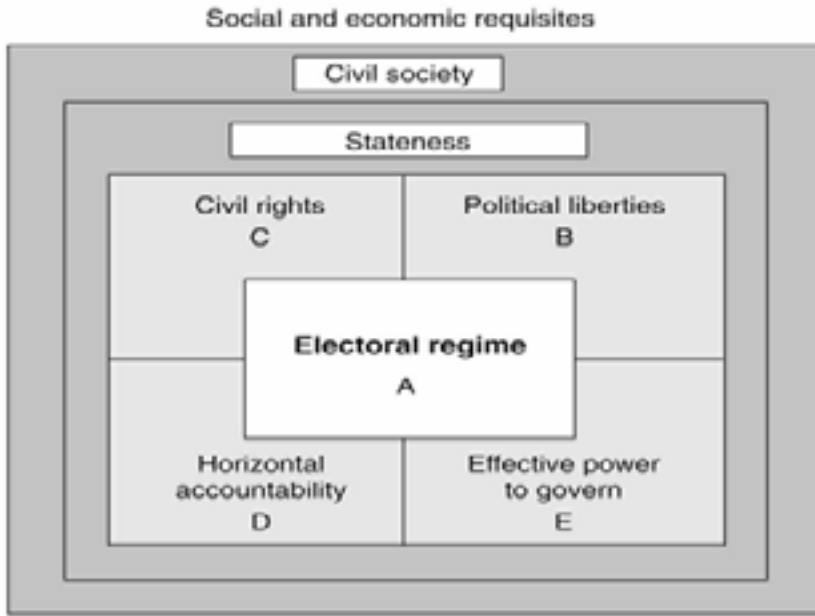
From the above listed conditions, 1-4 constitutes the dimension of "popular sovereignty" while 5-7 symbolizes the dimension of "liberal constitutionalism". It won't be wrong to assume that Dahl's formulation constitutes an institutional framework for liberal democracy. Dahl's

postulation no doubt becomes the lens through which scholars of democracy and democratization see through. This has replaced the hitherto prevailing Schumpeterian minimalist approach that sees democracy as merely an “institutional arrangement for arriving at political decisions which realizes the common good by making the people itself to decide issues through the election of individuals who are to assemble and carry out its will” (Schumpeter, 2003, p. 250). Contrasting this to Dahl’s polyarchy, the weaknesses of Schumpeterian minimalist approach was discerned by many scholars, thereby critically labeling it as “electoral democracy” while distinguishing it from Dahls procedural minimum (Diamond, 1999, p. 8).

Merkels’ idea of embedded democracy, as well as Dahl’s polyarchy, stipulates some conditions necessary for a regime to be classified as democracy. Merkels’ model, undoubtedly, stands out as an extended copy of the seven procedural conditions summed up by Dahl. In his embedded and defective democracy, Merkel (2004, pp. 36-42) defines and establishes his root concept of ‘embedded democracy’ as consisting of five interdependent partial regimes which have the following features:

1. Electoral regime,
2. Political rights of participation,
3. Civil rights,
4. Horizontal accountability, and
5. Effective power to govern. (See Figure 1)

Figure 1 Conceptual Framework of Embedded Democracy

Source: Merkel, 2004, p. 37

In addition, when five partial regimes of embedded democracy were introduced under the dimensions of liberal constitutionalism and the rule of law, vertical legitimacy, and effective control over the agenda, Merkel postulates ten necessary procedural criteria for embedded democracy. (See Table 1)

Table 1 Three Dimensions and Ten Criteria of Embedded Democracy

Dimension of Vertical Legitimacy	Dimension of Liberal Constitutionalism and Rule of Law	Dimension of Effective Agenda Control
<p>A. Electoral regime</p> <p>(1) Elected Officials</p> <p>(2) Inclusive Suffrage</p> <p>(3) Right to Candidacy</p> <p>(4) Correctly organized, free and fair elections</p> <p>B. Political rights</p> <p>(5) Press Freedom</p> <p>(6) Freedom of Association</p>	<p>C. Civil rights</p> <p>(7) Individual liberties from violations of own rights by state/private agents.</p> <p>(8) Equality before the law</p> <p>D. Horizontal Accountability</p> <p>(9) Horizontal separation of powers</p>	<p>E. Effective power to rule</p> <p>(10) Elected officials with the effective right to rule</p>

Source: Merkel, 2004, p. 42

Competitive Authoritarianism

Levitsky and Way coined the term “competitive authoritarianism” for cases in which elections were the principal means for acquiring power, but where “incumbents routinely abuse state resources, deny the opposition adequate media coverage, harass opposition candidates and their supporters, and in some cases manipulate electoral results” (Levitsky and Way, 2002, p. 53). They linked their regime type to the conditions of the post-cold war period: “Western liberalism’s triumph and the Soviet collapse undermined the legitimacy of alternative regime models and created strong incentives for peripheral states to adopt formal democratic institutions” (Levitsky and Way, 2002, p. 61). Although Levitsky and Ways definition followed Schumpeterian pattern, they added a fifth element/feature: “the existence of a reasonably playing field between incumbent and opposition” (Levitsky and Way 2006, p. 5) this gives the incumbent advantage which may be in the form of privilege access to media and

finance, patronage jobs, pork-barrel spending” etc. (Levitsky and Way 2006, p. 5).

Levitsky and Way went further to characterize “closed authoritarian regime as those that has no viable channel of contesting “legally for power” (Levitsky & Way 2006, p. 6). In closed authoritarian regimes, democratic institutions do not exist even in theory. (Levitsky and Way 2006, p. 6) Moreover, elections in this regime type is usually “marred by repression, restrictions on opposition candidate and fraud” (Levitsky and Way 2006, p. 6)

At this juncture, competitive authoritarianism should be distinguished from closed authoritarian regimes in the sense that there is the presence of “legal and semi effective channels” through which opposition parties compete for power. (Levitsky and Way 2006, p. 6). In this hybrid regime typology, elections are held regularly; oppositions are legally allowed to contest. Civil liberties respected for opposition parties to open offices, recruit candidates and organize campaigns. Opposition figures are not imprisoned or sent to exile as in the case of closed authoritarian regime (Levitsky and Way 2006, p. 6). “Democratic procedures are sufficiently meaningful for opposition groups to take them seriously as arenas through which to contest for power” in competitive authoritarian regimes (Levitsky and Way 2006, p. 6).

Although democratic institutions are significantly respected to permit real competition, they are violated to a degree which makes competition unfair and opposition parties are handicapped in their effort to challenge the incumbent in elections, courts etc. (Levitsky and Way 2006, p. 7). For a regime to be classified as competitive authoritarian, Levitsky and Way contend that one of the defining features of democracy should be limited. Viz; free election, broad protection of civil liberty and reasonably even playing field (Levitsky and Way 2006, p. 7). These features are worth touching briefly.

- In democracies, elections are free and fair. There is no fraud of all kinds. Political parties can campaign evenly for votes in electioneering process. Voters are not subject to harassment, intimidation, and they are not denied access to media and other resources that could have effect on the election result. The distinguished feature of competitive authoritarian regime on the other hand, is that the above features of democracy are present but the level playing ground is unfair. Voters list may be manipulated, there may be ballot stuffing, stealing of ballot boxes, etc. these abuses are not sufficient enough to stop opposition parties from campaigning but this renders the whole process unfair (Levitsky and Way 2006, pp. 7-8)
- Basic civil liberties are formally guaranteed and to some extent protected in competitive authoritarian regimes. To some extent, the media is independent, opposition demonstrate, they can even criticize the government in public. However, the government in power often intimidates political opponents by harassing or arresting them. In some cases, there is selective use of anti-graft agencies to target opponents. Other ways through which incumbents harass opponents include; blackmail, denial of licenses, newsprint, use of libel or defamation laws against media and other critics. (Levitsky and Way 2006, pp. 8-9)
- Uneven playing field is another feature. Here, the playing field may be considered uneven if:
 1. The institutions of the state are grossly “abused for partisan end;
 2. The incumbent group or party is systemically favored at the expense of the opposition;
 3. The ability of the opposition to organize and compete in election is seriously handicapped” (Levitsky and Way 2006, p. 9). Levitsky and Way identified three important aspects of uneven playing field. They are: access to resources, media access, and access to the law. We will touch these aspects briefly.

- Access to resources, incumbents may directly use states resources for partisan end while denying their opponents same access. The use of states infrastructure for electioneering process is also another way of creating uneven playing field. Security forces may also be used on behalf of the incumbents. State is being used by incumbents to monopolize access to private and sector finance. Incumbents also use states to starve opposition parties of resources” (Levitsky and Way 2006, pp. 9-10). These by no means, render the playing field uneven.

- Access to media: where opposition parties lack access to media which could be private or public, the possibility of fair competition is vague. States maintain monopoly over electronic media in most of the competitive authoritarian regimes. These state run media are biased “in favor of the governing party in such a way “opposition forces are effectively denied access to the media” (Levitsky and Way 2006, pp. 12). Although private media may be readily available, “major private media outlets are closely linked to the governing party” which could be in the form of “proxy ownership, patronage ties cronyism and other forms of corruption” (Levitsky and Way 2006, p. 12).

- Uneven access to law: judiciary, electoral authorities, and other nominally independent arbiters are not only controlled by the incumbent but are “systematically employed as partisan tools against the opposition” (Levitsky and Way 2006, p. 13). This manipulation takes various forms such as violating democratic procedures due to the fact that the government is protected with impunity, “legal repression or directionally use of legal instruments” which may be in the form of “tax, libel, or defamation laws”, and “partisan control over nominally independent electoral authorities” which allows “incumbents to engage in fraud and other forms of electoral abuse” (Levitsky and Way 2006, pp. 13-15).

Nigeria’s Experience

In the words of scholars like Giovanni Sartori, he categorically states

that: “*democracy exists only in so far as its ideals and values bring it into being*” (Sartori in Whitehead, 2002, p. 16). One of the conditions for establishing a democracy is electoral regime. For a democratic election to be meaningful it has to be fair and there has to be an institutional framework that should guarantee the elected officials are fairly selected and the framework has to ensure that representatives rule by democratic and constitutional principles (Merkel, 2004, p. 37). Democracy goes beyond simple elections which guarantees that not only the procedural aspects, but also the goals behind democratic elections must be fulfilled. In the case of Nigeria one sees that this central regime is available in fact, since the return of democracy in 1999, elections are the main sanctioning mechanism used to attain vertical accountability. To some extent, and in different levels of government, the electorates play crucial role in aiding a representative’s access to power. The voters to some extent sanction their elected representatives through voting them out of office. However, instances of violence have become a new window for altering election results. Violence stands to be the chief means of manipulating election outcomes. From 1999-2015 general elections, violence poses greater threat to free elections. Politicians resort to violence as alternate to losing in any polling station across the country. Thugs tend to now become part and parcel of Nigerian political machine in alteration of elections to favour the party of their choice.

In addition, historical antecedents covering socio-economic settings tend to linger on any society’s political culture, of which Nigeria cannot be an exception. Social milieu of any society shapes and moulds its culture (including political). Moreover, political actors dominate and shape institutions hence eroding institutional culture. By extension, politicians then become more relevant than the said institution; but that in itself makes institution weak and subservient to the tunes of politicians.

Political rights of participation as a precondition for elections go beyond the right to vote. These rights have the character of elections and that

of furthering the “unorganized pluralistic interests of complex societies”. Moreover, these rights are embodied in freedom of speech and opinion and the right to association and referenda. In this regime, the freedom of speech should be guaranteed (Merkel, 2004, pp. 38-39). The Nigerian constitution guarantees all the rights mentioned above. However, the rights are observed with hitches. Elections in all levels of government have been grossly flawed thereby denying the citizens in most cases their right to participate. Political elite tends to be poorly composed hence continuously erode institutions and they keep recycling themselves, through manipulation of the system; that leads to aggressive undermining of ideas, energies & resources. Democracy is structured to harness development of said society, but with manipulation of elites and political class, development is skewed to selected interest or in large instance denied to the populace, hence leading to poor development of institutions of governance. Poor institutions breed poor meta-governance that leads to poor service delivery on the side of government. On other side, poor government performance leads to public dis-enchantment hence leads to public disobedience and lawlessness from the public.

For an embedded democracy to work, the electoral and political rights of participation regimes have to be supplemented by civil rights. This entails that individual liberties are not violated by the state or by any private agent and also equality before the law. Section 35 of the 1999 constitution guarantees the right to personal liberty and provides that everyone shall be entitled to his personal liberty. However, notwithstanding the constitutional provision, the individual liberty of Nigerians continues to be violated not just by the police but other agencies like the military and sponsored vigilante groups. The violations include long delay in trials, police brutality, illegal detention, etc. Dispensation of justice seems eroded. Justice is about breeding order and fairness to all. Nigerian situation seems to have completely changed due to absence or manipulation of justice. Nigerian justice seems to be well structured in

poor management of justice to the Nigerian society, as justice seems to be delivered by proxy.

Effective power to govern partial regime is crucial for embedded democracy due to the fact that the power to govern lies in the hands of democratically elected representatives. Extra constitutional actors such as the military and other powerful actors are shielded from decision making power in some policy domains (Merkel, 2004, p. 40).

Hybridity in Nigeria's Democracy

Many scholars view Nigeria's democracy as "nascent democracy", "fledgling democracy", "democracy in transition" or even "growing democracy." Perhaps this classification may be attributed to the inadequacies in our political reference book. If we look at Nigeria through the lenses of Levitsky and Way, one will see that events in the country since 1999 to some extent fit into the model of competitive authoritarian regime. Therefore, it may not be wrong to characterize the current experience in Nigeria as competitive authoritarianism. Indeed, Nigeria has a constitution and the courts are functioning. The plurality of political parties is evident, the Independent National Electoral Commission (INEC) conducts elections every four years and when ordered by the courts or as made possible by the constitution. In a regime at grey zone, electoral bodies are said to be manipulated by the incumbent in order to maintain their presence in all levels of government. Critically looking at the Nigeria's independent electoral body, the said independence becomes difficult to identify especially when the 2003, 2007 and 2011 elections were taken into consideration. However, this does not necessarily mean that only the party in power engages in such activities; oppositions also engage in such, but the magnitude of that of the incumbent is far more than that of the opposition. Also, political parties are yet to root themselves that in itself creates problem of internal party democracy hence blocking proper political culture to the polity.

Moreover, in order to maintain their incumbency, political parties in power ensure that the level playing field is skewed in its favor, by manipulating government institutions such as the electoral body, the judiciary, the police, etc. Since appointment of the heads of most of the government institutions heads is by the executive arm of government, the executive ensures that it appoints its stooges to head the electoral body thereby dancing to the tune of the ruling party. For example, the INEC in 2007 engaged in unnecessary distractions, most notably litigation against opposition candidates in its attempts to screen and disqualify candidates. Its insistence on preventing the presidential candidate of a leading opposition party, the Action Congress (AC) from contesting, although the electoral law made it clear that, the INEC does not have such powers (Omotola, 2010, p. 548). The manipulations are not only at the federal level but snowballs to all other lower levels of government.

Security institutions such as the police and the military are being utilized by the government in elections to the extent of militarizing the whole process thereby favoring the incumbent. For example, few days to the 2014 Ekiti state gubernatorial election, the presence of huge number of security operatives in the state was recorded to the state. The case is the same for the 2014 election in Osun state. Frank (2014) noted that:

“The militarization of the Nigerian polity by the Presidency portends dire consequences for our democracy. It is being done to give the PDP undue advantage so as perpetuate Jonathan in power. This is totally antithetical to our collective aspiration as a nation and directly negates the humongous sacrifices made by pro-democracy activists to restore democratic rule in 1999.”

Competitive authoritarian governments tend to use the law to threaten or harass its opponents from the other political parties. The government may establish anti-graft institutions that may end up serving as a tool for witch-hunting the incumbent party's opponents. This can be understood well if one looks at the selectivity of the anti-graft body. The most recent

case is the use of EFCC to frustrate members of the PDP that decided to form faction within the ruling PDP and later decamped to a new political party.

On Media access, the incumbent wherever it is, enjoys monopoly over the state-run media outlets which may include both the print and TV/radio stations. By that, the opposition are automatically left with no option that the private media which may be as well controlled by the incumbent or may be very expensive. The incumbents effectively utilize the media in promoting their propaganda while the opposition acts as bystander. This has been the case all thorough. Moreover, private media houses had fallen prey to said manipulation.

Conclusion

From the above, it has been established that Nigerian democracy has some elements of hybridity i.e. competitive authoritarianism. This is given to the fact of the skewedness of the level playing field in politics affecting the nation. Universal suffrage, periodic elections, real competition etc. exist within the polity. However, the incumbent made use of, the media, and other state institutions such as the police and army to maintain their power. Consequently, the election results rarely reflect the wishes of the people. While both domestic and international observers reported gross electoral malpractices, which involve cases of ballot box stuffing, intimidation and even child voting. Therefore, violations of the rules of democratic exchange leads to the crises of internal and external legitimacy. George Orwell (1949) in his book 1984 noted that:

“No one ever seizes power with the intention of relinquishing it. Power is not a means; it is an end. One does not establish a dictatorship in order to safeguard a revolution; one makes the revolution in order to establish the dictatorship. The object of persecution is persecution. The object of torture is torture. The object of power is power.”

Stakeholders such government, media, electoral umpire, political parties, civil society organizations, among others need to sit-up and collaborate among one another to strengthen the polity. All and sundry need to understand that a well-coordinated system keeps all safe- works to the interest of all. Nigeria is meant for all Nigerians to enjoy; we must all play our part for the system to work.

Reference

- Collier, R.B. (1999). *Paths toward democracy: the working class and elites in Western Europe and South America*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, R.A. (1989). *Democracy and its critics*. New Haven, CT and London: Yale University Press.
- Diamond, L. (2002). Elections without democracy: thinking about hybrid regimes. *Journal of Democracy*, 13(2), 21-35.
- Frank, Timi (2014). *The Militarisation of Nigeria*. Retrieved from <http://leadership.ng/columns/378546/militarisation-nigeria>
- Huntington, S.P. (1991). *The third wave: democratization in the late twentieth century*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Levitsky, S. and Way, L. A. (2006). *Competitive Authoritarianism: The Origins and Dynamics of Hybrid Regimes in the Post-Cold War Era*. Retrieved from <http://iis-db.stanford.edu/pubs/24290/Levitsky-Way-Stanford.pdf>
- Levitsky, S. and Way, S. A. (2002). Elections without democracy: the rise of competitive authoritarianism. *Journal of Democracy*, 13(2), 51-65.
- Merkel, W. (2004). Embedded and defective democracies. *Democratization*, 1(5), 33-58.
- Munck, G.L. (2009). *Measuring democracy: a bridge between scholarship and politics*. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.
- Omotola, J. S. (2010). Elections and democratic transition in Nigeria under the Fourth Republic. *African Affairs*, 109(437), 335-553.
- Schmitter, P. C and Karl, T. L. (1991). What democracy is . . . and is not. *Journal of Democracy*, 2(3), 75-88.
- Schumpeter, J. A. (2003). *Capitalism, Socialism and democracy*. London : Routledge.
- Suleiman, M. B. (2011, March 25). NTA Rejects Buhari's Campaign Advert. *DailyTrust*. Retrieved from <http://www.nigeriavillagesquare.com/forum/archive/index.php/t-61805.html>
- Whitehead, L. (2002). *Democratization theory and experience*. Oxford: Oxford University Press.

Özet

Üçüncü dalga demokratikleşmenin getirdiği yeni rejimlere “gri bölge”deki hibrit rejimler denmektedir. Bu rejimler demokrasi ve otoriter rejimlerin arasındadır. Nijerya’nın demokratik açılımını örnek olarak kullanarak, Lewitsky ve Way’in hibrit rejim tipolojisi anlaşılmaya çalışılmaktadır. Nijerya’nın 1999’da demokratik rejimi ülkeye tekrar getirmesine rağmen yine de, Nijerya’yı gri bölgede bir ülke olarak sınıflandırmak yanlış olmayacaktır. Ayrıca bir ülkeyi demokratik olarak adlandırabilmemiz, bizim bu kavramı nasıl algıladığımızla alakalıdır. Bu bağlamda birçok farklı demokrasi tanımı ve düşüncesi mevcuttur. Örneğin, “Demokratik Teori” kitabının önsözünde Dahl, kendi anlayışına göre tamamladığı prosedürel şartları şu şekilde sıralamıştır; Seçilmiş yetkililer, özgür ve adil seçimler, eşit oy kullanma hakkı, seçilme hakkı, ifade özgürlüğü, alternatif bilgi kaynakları, sivil toplum kuruluşlarının özerkliği. Dahl’ın bu formülasyonu liberal demokrasi için kurumsal bir çerçeve oluşturmuştur.

Demokratik kurumlar, her ne kadar gerçek rekabete izin veriyor olsalar da, belli bir noktadan sonra bazı kuralları ihlal ederek seçimin güvenilirliğini sarsmaktadır. Levitsky ve Way’e göre bir rejimin rekabetçi otoriter sıfatını alabilmesi için gereken özelliklerden bir tanesi de, demokrasi tanımlamasında yer alan ifadelerden en az bir tanesinin sınırlandırılıyor olmasıdır.

Nijerya demokrasisinin hibritlik ve rekabetçi otoriterlik üzerinde etkili olan faktörleri bulunmaktadır. Politika alanının çarpık olması, tüm ulusu etkilemektedir. Seçim poliçesinde genel seçim hakkı, periyodik seçimler, adil rekabet yer almaktadır, ancak hükümet medyayı, polisi ve orduyu kendi gücünü korumak için kullanmaktadır. Sonuç olarak seçim sonuçları, nadiren halkın isteklerini yansıtmaktadır. Hem yerli hem de uluslararası gözlemciler, seçim sonrasında oy sandıklarının doldurulması, yıldırma ve hatta çocuk oylamalar da dâhil seçimle alakalı büyük çaplı yolsuzlukları rapor etmişlerdir. Bu şekilde, demokratik seçim kurallarının ihlali iç ve dış meşruiyet krizine yol açmaktadır.

Medya, seçmen hakemleri, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri gibi paydaşlar, diğerleri arasında, siyaseti güçlendirmek için birbirleri ile işbirliği yapmalıdırlar. Nijerya, Nijerya içindir. Bu noktada herkesin üstüne düşeni çekinmeden ve tembellik etmeden yapması gerekmektedir.

YUKARI MEZOPOTAMYA'DA SÂSÂNÎ SİYASETİ¹²

Ali İPEK³

Öz

Bir kültür hazinesi ve bir câzibe merkezi olan Yukarı Mezopotamya (Güneydoğu Anadolu), tarihinin ilk dönemlerinden itibaren farklı milletlerin barındığı, hâkimiyetlerin kurulduğu bir alandı. Bu coğrafyada Sümerler, Akadlar, Bâbilliler, Asurlular, Hititler, Medler, Persler, Partlar, Romalılar ve Bizanslılar hüküm sürmüşlerdi.

İran'a son İmparatorluk dönemini yaşatan Sâsânîler de bu bölgeyi ihmal etmemişlerdi. Bu hanedan, Yukarı Mezopotamya'nın zenginliklerini ele geçirmek, dinî anlayışlarını ve kültürlerini yaymak, Suriye ve Mısır gibi mümbit topraklara varmak için; Roma ve Bizansla çok fazla mal ve asker kaybına sebep olacak uzun bir mücadele dönemine girmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sâsânî, Mezopotamya, Bizans, Kilise, İstilâ.

1 Makale Geliş Tarihi: 09.06.2017 Makale Kabul Tarihi: 24.06.2017

2 Bu makalede temel kaynak olarak klasik tarihi kaynaklar kullanıldığı için, benim isteğim üzerine makale dipnot sistemiyle kaynakçalanmıştır. İsteğimi kabul ettikleri için derginin yayın kuruluna teşekkür ederim.

3 Doç. Dr., İğdir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölüm Başkanı. e-mail: ali.ipek@igdir.edu.tr

Sasanian Policy in Upper Mesopotamia

Abstract

South-Eastern Anatolia (Upper Mesopotamia); as a center of attraction and cultural treasure, used to be a region where dominions are established and various nations are existed in, since from the early periods of history. Sumerians, Akkadians, Babylonians, Assyrians, Hittites, Medes, Persians, Parthians, Romans and Byzantines ruled in the mentioned geography.

Sasanians; as the last empire in Iran did not ignore the region either. Sasani and Byzantine struggled to capture the wealth of south-eastern Anatolia, and tried to spread their culture also faith in the region. They strived for reaching fertile lands like Syria and Egypt; hence, they clashed with Romans and Byzantines and so did not give up making wars.

Keywords: Sasanian (Sassanid), Mesopotamia, Byzantium, Church, Infestation.

Giriş

Mezopotamya, aşağısı (Sinear) ve yukarı kesimiyle ilginç bir coğrafya, nefis bir bölge olarak değerlendiriliyor.⁴ Fırat ve Dicle nehirleri bölgenin hayat damarlarını oluşturuyor. Bu alan toprağının verimliliği, sularının bolluğuyla da bir cazibe oluşturuyor. Mutedil iklimi, her türlü ziraî ürünleri, tahılları, bağları, bahçeleri, çeşit çeşit meyveleriyle insanlara refahî bir hayat sunuyor.⁵ Bu özellikleri nedeniyle milletlerin gözdesi olan Mezopotamya, Tufan sonrası insanlığın da kaynağını oluşturuyor.⁶ Bu bakımdan kesif bir insan nüfusunu barındıran bu coğrafya, en eski medeniyetlerin kurulduğu, geliştiği ve döneminde dünyanın her bir yanına yayıldığı da merkezi sayılıyordu.⁷ Kalabalık insan varlığına şahit olan Mezopotamya, buna muadil olarak kültür ve medeniyet öncüleri birçok Peygamberin de geldiği bölge olup, Hz.Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Yunus, Zülkarneyn, Cercis ve daha nicelerine de beşik olmuştur.⁸

Eskinin Yukarı Mezopotamya'sını oluşturan günümüzdeki Güneydoğu Anadolu Bölgesi, tarihinin her döneminde, aşağıya (Güney Mezopotamya) nazaran belki daha canlı kaldı. Cudi-Mardin dağları, Nusaybin, Harran, Urfa ve diğer yerleşim merkezleriyle âdeta insanları kendine çekiyor, akınlara, göçlere yol veriyordu.⁹

Yukarı Mezopotamya M.Ö. II. binin sonlarıyla M.Ö. I. binin başlarında Samî ırka mensup Aramîlerin yoğun bir göç dalgasıyla, bölgede yerleş-

4 Makdisî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekir, *Ahsenü't-Tekâsım fî Ma'rifeti'l-Ekâlim*, nşr. M.J. De Goeje, Leiden 1906, s. 136.

5 İbn Havkal, Ebû'l-Kasım en-Nusaybî, *Kitâbu Sureti'l-Arz*, Beyrut (t.y.). 190; F. Işıltan, *Urfa Bölgesi Tarihi*, (başlangıçtan h. 210, m. 825'e kadar), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1960, s. 2.

6 Bk. Makdisî, *Ahsen*, s. 136.

7 Mes'ud Kayhan, *Coğrafya-yı Mufassal-ı İnan*, Tahran 1311, s. 20; Kramer, S. N., *Tarih Sümer'de Başlar*, çev. Muazzez İlmiye Çığ, TTK, Ankara 1990, s. 63-133.

8 Mes'udî, Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin, *et-Tenbîhve'l-İşraf*, nşr. A. İsmail es-Savî, Kahire 1938, s.69; Yakut el-Hamevî, Şihabuddin Ebû Abdullah, *Mu'cemu'l-Buldân*, Beyrut 1955, I, 21; Hamdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Nasr, Müstevfi-i Kazvinîn, *Nüzhetü'l-Kulûb*, ed. Muhammed DebîrSiyakî, Tahran 1958, s. 122.

9 el- Endelüsî, Ebu'l-Kasım Saîd b. Ahmed, *Tabakâku'l-Ümem*, Mısır (t.y.), s. 4;el-İsfahânî, Hamza b. Hasan, *Târîhu Sinî Mülûki'l-Arzve'l-Enbiya*, Berlin 1340, s. 7.

meleri ve yayılmalarına şahit oldu.¹⁰ Aramîler önce Fırat vadisine yerleşmiş, zamanla Dicle boylarına yayılmışlardı. Ken'anîlerin bir kolu olan Amurrular da, daha önce, M.Ö. III. binde Fırat Nehri'nin batı boylarında görünmüşlerdi. Dolayısıyla dönemin İranlıları, Mezopotamya'yı istilâ ettikleri sırada bölgenin aslı sekenesini Aramî toplumu oluşturuyordu.¹¹ Bu toplumdan büyük ölçüde etkilenmiş oldukları anlaşılan İranlılar, bölgede Aramice'yi bir dönem resmî dil olarak kabul etmişlerdi.¹² Müteakiben Keldanîler, Asurlular, Bâbilliler bölgeye zenginlik kazandıran ve bu coğrafyanın nimetlerinden istifade eden toplumlar olmuşlardı.¹³

Zamanla Arap kabileleri arasında canlanan medenileşme arayışı ve daha iyi şartlarda yaşama iştiağı, bu toplumun yönünü kuzeye çevirdi. Bu insanlar, gerek milattan önce ve gerekse sonraki asırlarda, çok yönlü zengin bir coğrafya olan Yukarı Mezopotamya'ya yavaş yavaş yayılmaya başlamışlardı.¹⁴

Samî kabilelerinin Arap Yarımadası'ndan kuzey yönündeki akınları uzun zaman devam etmiş ve kalıcı olmuştu. Nitekim Belâzurî, ilk İslâmî fetihler döneminde el-Cezîre valiliğine görevlendirilen Umeyr b. Sa'd'ın bölgeye geldiği zaman, Fırat boylarında Benî Tağlip kabilesiyle karşılaştığını kaydeder.¹⁵ Arap nüfusun yoğunlaşmasıyla bölge, kabile adlarına nispetle Di-

10 Bu konuda daha geniş bilgi için bk. İbn el-Hurdâdbih, *Ebu'l-Kasım Ubeydullah, el-Mesâlikve'l-Memâlik*, Brill 1889, s. 73; İstahrî, Ebû İshak İbrahim b. Muhammed, *el-Mesâlikve'l-Memâlik*, nşr. M. Cabir, Kahire 1961, s. 54; Makdisî, Ahsen, s. 134; Yakut, II, 179; İsfahânî, *Sinî*, s. 51; Kalkaşendî, Ebu'l-Abbâs ahmed b. Ali, *Subhu'l-Aşâ fî Sinaâtî'l-İnşâ*, Kahire 1913, IV, 319; Işıltan, *Urfa*, s. 2 vd.; Şeşen, Ramazan, *Harran Tarihi*, TDV yay. Ankara 1993, s. 3-6.

11 Bk. Kinal, Füzuzan, *Eski Anadolu Tarihi*, TTK. Ankara 1991, s. 233; Muhammed Ebu'l-Mehâsin Usfur, *Meâlimu Târîhu's-Şarki'l-Ednâ el-Kadîm*, Beyrut (t.y), 274-295; Işıltan, *Urfa*, s. 28.

12 Mansel, Arif Müfid, *Eski Doğu ve Ege Tarihinin Ana Hatları*, İstanbul Edebiyat Fakültesi yay. İstanbul 1945, s. 8; Işıltan, *Urfa*, s. 11; Peter, Mansfield, *Ortadoğu Tarihi*, Nicolas Pelham'ın katkısıyla, İngilizce çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Say yay. İstanbul 2012, s.19-20.

13 İsfahânî, *Sinî*, s. 7; Saîd b. Ahmed, *Tabakât*, s. 4; Kayhan, *Coğrafya*, II, 20; İbn Haldun, Abdurrahman, *Kitâbu'l-İber ve Divânu'l-Mübtedave'l-Haber (Târîhu İbn Haldun)*, Tashîh: A. Fasî-Abdulaziz b. İdrîs, Mısır 1936, I, 51.

14 Herzfeld, Ernst, *The Persian Empire*, Waisbaden 1968, s. 308; Kayhan, *Coğrafya*, II, 20; René Dussaud, *Les Arabes En Syrie Avant L'Islam*, Paris 1907, s. 9 vd.; Işıltan, *Urfa*, s. 29.

15 Bk. Belâzurî, *Fütûhu'l-Buldân*, çev. Mustafa Fayda, Kültür Bakanlığı yay., Ankara 2002,

yar-ı Rabîa, Diyar-ı Mudar ve Diyar-ı Bekir olarak üç kısma ayrıldı.¹⁶

Yoğun bir nüfus akışına sahne olan Yukarı Mezopotamya, çok sayıda siyasî hâkimiyetlerin yaşandığı da bir mekândı. Etrafında kurulan devletler, Doğu-Batı dünyalarında olanlar bu mümbit zemini hiç de ihmal etmemişlerdi. Bu coğrafyada öncelikle yakın dairede Sümerler, Akadlar, Bâbilliler, Asurîler, Hititler ve Mitanniler hükümran oldular.¹⁷ Daha geniş dairede ise doğudan Medler, Persler, Partlar ve Sâsânîler, batıdan ise İskender-Selefkoslar, Romalılar ve Bizanslılar bu alanda hâkimiyet kurmuşlardı.¹⁸ Bunların her birinin birleştiği nokta, bölgenin zenginliklerini ele geçirmek, Erzen, Nusaybin ve Meyyefârikîn gibi ticaret merkezleriyle, kara kervan yollarına hâkim olmaktı.¹⁹ Nitekim Fırat ve Dicle nehirleri arası, Partlar ve Sâsânî dönemlerinde en önemli iktisadî alanlardan bir sayılıyordu.²⁰ Bölgeye hâkim devletler de en çok vergiyi bu coğrafyadan elde ediyorlardı.²¹

Bu coğrafyanın bir cazibesi de ticaretteki konumundan kaynaklıydı. Çünkü kara ticaretinin merkezi durumunda olan Yukarı Mezopotamya, Doğu-Batı arasında ticarî ve kültür akışını sağlayan yolların düğüm noktasını oluşturuyordu. Dolayısıyla Yukarı Mezopotamya, Ninova-Musul-Birecik; Hemedân-Belh (Baktria), Hindistan, Sîstân, İndüs, Medâin, Sincâr, Suruç, Birecik; diğer taraftan Sivas merkezli Anadolu ve dönemin coğrafi adıyla

s. 261.

16 Yakut, I, 11; Makdisî, *Ahsen*, s. 137; Herzfeld, *Persian*, s. 308. Ayrıca bk. Nöldeke, Theodor, *The Historians History of The World*, Volum VIII, Parthians, Sassanids, And Arabs; The Crusades And The Papacy, Ed. Edolf Erman ve arkadaşları, New York 1908, s. 3 vd.

17 A. Mansel, *Eski Doğu*, s. 77; Lammens, H. S. J., *La Syrie, Precis Historique*, Beyrut 1921, s. 5; Günaltay, Şemsettin, *Yakın Şark III Suriye ve Filistin*, TTK, Ankara 1987, s. 4-5.

18 Herzfeld, *Persian*, s. 301, 307; Ghrishmann, R., *İran (From The Earlest Times To The Islamic Conquest)*, Britain 1954, s.182; Sykes, *Persia*, s. 402-3; İlyas Dîb Matar, *Kitâbu'l-Ukûded-Dürriyye fî Târihi'l-Memleketi's-Suriye*, Beyrut 1874, s. 6-9; Peter, *Ortadoğu Tarihi*, s. 20-21; Ş. Günaltay, *Yakın Şark*, 140-144; Grousset, René, *Başlangıcından 1071'e Ermenilerin Tarihi*, çev. Sosi Dolanoğlu, Aras yay. İstanbul 2005, s. 57, 112; Işıltan, *Urfa*, s. 11-30.

19 Manandian, H. A. *The Trade And Cities of Armenia in Relationto Ancient World Trade*, ed. N. G. Garsoian, Lisbon 1965, 25; Barthold, W., "Meyyefârikîn", *İA*, VIII, 196; Hubschmann, H., *Die Altarmenischen Ortsnamen*, Strazburg 1904, s. 247-251, 319; İskender, Fayiz Necîb, *el-Hayat el-İktisadiyye fî Ermîniyye İbâne'l-Fethi'l-İslâmî*, İskenderiye 1988, 47.

20 Diyakonof, M.M., *Târih-i İran Bâstân*, Farsça çev. Ruhî Erbâb, Tahran 1334, s. 407.

21 Bk. İbn Havkal, 190.

Ermeniye bağlantılı ticaret ağının güzergâhında bulunuyor, Büyük Ker-
van yoluyla da Nil havzasına ulaşıyordu.²² Bölgeye hâkim olan ve ticarete
ağırlık veren Sâsânîler de, Suriye'den aldıkları kıymetli eşyayı Çin'e ihraç
ediyorlardı.²³

Suriye ile Irak arasındaki irtibatı sağlamak, Akdeniz kültürlerine açılmak
ve Mısır gibi eski medeniyet merkezlerine ulaşmanın yolu da Kuzey Me-
zopotamya'yı (Güneydoğu Anadolu) elde etmekten geçiyordu. Bunun için
Suriye ile Irak arasındaki muvasalayı sağlamak ve Akdeniz'e çıkmak, ta-
rih boyunca bölgedeki hâkim güçlerin siyasetleri olmuştur.²⁴ Hz. Ömer
de, İslâmî fetihlerin yoğunlaştığı bir sırada Irak ve Suriye orduları ara-
sındaki irtibatın sağlanması için, dönemin adıyla el-Cezîre bölgesinin fet-
hedilmesi emrini vermişti.²⁵

İran'a son İmparatorluk dönemini yaşatan Sâsânîlerin Yukarı Mezopo-
tamya'da hâkimiyet kurmalarında, bölgede yaşanan dinî anlayışın da ay-
rıca bir etken olduğu anlaşılıyor. Çünkü dinî hayata önem veren Sâsânî-
ler,²⁶ Harran ve Aşağı Fırat boylarındaki Sâbîlere yakınlık duyuyor, onları
âdeta kendilerinden biliyorlardı.²⁷ Bu durum da onların işini kolaylaştırı-
yordu. Zira Sâsânî ailesi de, Zerdüştlükten önce Sâbî inancına mensuptu-
lar.²⁸

Tarih boyu İran'da kurulan devletler, Mezopotamya akınlarında bulun-
mayı âdeta siyasî bir sorumluluk olarak görmüşler, hiçbir zaman gün-

22 İbn Havkal, s. 202; Makdisî, *Ahsen*, s. 142; Manandian, *The Trade*, s. 25; Moris Lombard, *el-Coğrafya't-Târîhiyye Li'l-Âlemi'l-İslâmî*, trc. Abdurrahman Hamîde, Dâru'l-Fikr, (t.y), s.42; Pasdermacyan, Herand, *Tarih-i Ermenistan*, Farsça. Çev. Muhammed Kadî, Tharan 1369, s. 204; İskender, el-Hayat, s. 55; Peter, *Ortadoğu Tarihi*, s. 12,20; İşiltan, Urfa, s. 2-3.

23 Saîd Nefisî, *Tarih-i Temeddün-i İran-i Sâsânî I*, Tahran 1331, s. 43.

24 Makdisî, *Ahsen*, s. 136; Ş. Günaltay, *Yakın Şark III*, s. 40; İşiltan, *Urfa*, s. 11.

25 Belâzurî, Ahmed b. Yahya, *Fütûhu'l-Buldân*, nşr. A.Enis et-Tabba'-Ö. Enis et-Tabba', Beyrut 1987, çev. M. Fayda, s. 246 vd.

26 İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, Ed. G. L. Strange-R.A. Nicholon., nşr. E.J. W. Gibb, London 1921, s. 89; Ghrişman, R., *İran*, s. 294; S. Nefisî, *Temeddün*, s. I vd.

27 Bk. Makdisî, *Ahsen*, s. 142; el-Bîrunî, Ebû Reyhan Muhammed b. Ahmed, *el-Âsârü'l-Bâkiye Ani'l-Kuruni'l-Hâliye*, nşr. C. Edvard Sachat, Leipzig 1923, s. 204; S. Nefisî, *Temeddün*, s. 61.

28 Saîd b. Ahmed, *Tabakât*, s. 17-18; İbn Havkal, s. 204.

demlerinden çıkarmamışlardı.²⁹ Hâkimiyet alanlarını genişletmenin yanı sıra, kendi dinî anlayışları ve kültürlerini yaymayı öne çıkaran Sâsânî hanedanı da,³⁰ aynı siyaseti sürdürmüştür. Harran gibi Sâbî merkezleri de Sâsânîlerin dikkatini çekiyor, dinî yapılarına uygunluk arz ediyordu.³¹ Ermeniye'nin I. Erdeşîr tarafından fethi,³² Mani kitaplarının daha önce Küçük Asya'da yayılmış olması da, bu ailenin Yukarı Mezopotamya'da hâkimiyet kurmasını kolaylaştırıyordu.³³

Sâsânîlerin Yukarı Mezopotamya'da Hâkimiyet Mücadeleleri

İran'da Sâsânî hâkimiyeti I. Erdeşîr b. Bâbek'le başladı (224/226-241). Bu hanedan ve kurulan devlet adını, ailenin atası olan Sâsân b. Bâbek'ten alıyordu.³⁴ Sâsân'ın torunu olan Erdeşîr, hanedanın en dindar hükümdarlarından biriydi. O, saltanatının 14. veya 15. senesinden sonra dünyadan el çekerek, zahidâne bir hayat sürdürmeye başlamış, yalnız kalmayı ve mabede kapanmayı tercih etmişti.³⁵ I. Erdeşîr'in ve bundan sonra gelen Sâsânî hükümdarlarının dinlerine bağlı olmaları, atalarından kalma bir miras gibi görünmektedir. Kurucu hükümdar I. Erdeşîr'in, stahr mabedinde din hizmetleriyle görevli dedesi Sâsân b. Bâbek'ten sonra oğlu Bâbek aynı mabede babasının yerine geçmişti.³⁶ Bu bakımdan Sâsânîlerin devlet idaresinde dinî siyaset anlayışıyla hareket ettikleri, dinlerinin gereğini yaşamak, yaymak ve bir dünya inancı durumuna getirmek olduğu anlaşılıyor.³⁷

29 Bk. Ghrishman, *İran*, s. 300; Oman, C. W., *The Byzantine Empire*, New York 1908, s. 5 vd.

30 İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, s. 89; Ghrishman, *İran*, s. 294; Zebîhullah Safâ, "Sergüzeşt-i Sehezâr ve Pânsad Sâle-i İran", *Mecelle-i Dânişgede-i Edebiyat*, yıl: 7, sayı: 2, Tahran 1338, s. 1-35.

31 İbn Havkal, s. 204.

32 Bk. Sykes, *Persia*, s. 395.

33 S. Neffîsî, *Temeddün*, I, 66. Mani dininin kurucusu ile ilgili bk. Anonim, *Histoire Nestorienne Inédite (Chroniquede Séert)*, yayınlayan, Mgr Adai Scher, Paris 1907, I, 225.

34 Diyakonof, *Iran Bâstân*, s. 374.

35 Mes'udû, Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin, *Mürûcu'z-Zeheb ve Meâdinu'l-Cevher*, nşr. Hüseyin Âsî, Beyrut 1965. I, 270-271.

36 Mes'udî, *Mürûc*, I, 265,272; İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, s. 89; Zebîhullah, *Sergüzeşt*, s. 8, 24; S. Neffîsî, *Temeddün*, s. 1 vd.

37 Bk. Ghrishman, *İran*, s. 294; İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, s. 95.

Sâsânî hanedanının Yukarı Mezopotamya'da hâkimiyet kurma girişimleri de I. Erdeşîr'le başladı. Bu aileden ilk defa Fırat'ı geçen Erdeşîr b. Bâbek, 230 yılında Romalılara karşı açmış olduğu savaşta bu devleti yenilgiye uğratmıştır.³⁸ Bu başarıdan sonra, bölgenin bir tenezzühgâhı olarak değerlendirilen Nusaybin ve Sâbileriyle dinî açıdan dikkat çeken Harran, 235-238 yılları arasında Sâsânî hâkimiyetine alındı.³⁹ Esasen bu bölge ve buradaki merkezlerden pek hoşlanmıya benzeyen Romalılar ve müteakiben de Bizanslılar, buraları başkalarına vermek istemiyor, korunmaları ve savunmaları için sınır boylarına müstahkem kaleler inşa ediyorlardı.⁴⁰ Ancak Sâsânîler de, bu toprakların atalarından kendilerine miras olarak kaldığını iddia ediyorlardı.⁴¹

I. Şapur Dönemi

Erdeşîr'den sonra Sâsânî tahtına geçen I. Şapur (242-272), askerî harekâtına öncelikle ülkesinin doğu eyaletlerindeki sükûneti sağlamakla başladı.⁴² Kendisine Krallar Kralı (Şehinşâh) unvanını takan ve Büyük Şapur olarak da tanınan bu Sâsânî hükümdarı, daha sonra Batıya yönelerek, Mezopotamya ve Roma sınırındaki kalelere karşı çok da başarılı olmayan akınlarda bulundu, Re'su'l-Ayn yakınlarında Romalılar karşısında yenilgiye uğradı.⁴³ Ancak Sâsânîler, dönemin adıyla Yukarı Mezopotamya'dan (Güneydoğu Anadolu) vazgeçmek istemiyorlardı. Nitekim I. Şapur 252-253 yılında yeniden harekete geçerek, bu bölgeye girmişti. Sâsânî orduları bunun devamı olarak 259 ve 260 yıllarında bölgedeki hareketlerini daha geniş bir alana yaymışlardı.⁴⁴ I. Şapur bu çerçevede Nusaybin'i Sâsânî hâkimiyetine alarak, şehir surlarını güçlendirmiştir.⁴⁵

38 Sykes, *Persia*, s. 395; Işıltan, *Urfa*, s. 22.

39 Işıltan, *Urfa*, s. 22

40 Bk. Honigmann, *Bizans*, s. 2-3.

41 Bk. Ghrishman, *İran*, s. 300; Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 374-377; Herzfeld, *Persian*, s. 301, 307; Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 1991, s. 40; Işıltan, *Urfa*, s. 11; Ş. Günaltay, *İran*, s. 140-144; Bahadır, Gürhan, "Anadolu'da Bizans-Sâsânî Etkileşimi", *Turkish Studies*, Volum 6/I Winter 2011, s. 709.

42 Ghrishman, *İran*, s. 294.

43 Oman, *Byzantine*, s. 32; Ghrishman, *İran*, s. 294; Işıltan, *Urfa*, s. 22-23.

44 Işıltan, *Urfa*, s. 23.

45 Bk. İbnü'l-Verdî, I, 41; Ebu'l-Fidâ, *Muhtasar*, s. 47; Sykes, *Persia*, s. 400.

I. Şapur, Roma İmparatoru Valerianus'u (258-260) 260 yılında Urfa önlerinde yenilgiye uğratmasıyla, istilasını Akdeniz'e, Antakya'ya ve Şam'a kadar genişleterek, birçok merkezi hâkimiyeti altına aldı.⁴⁶ Şam da bu hükümdar tarafından güç kullanılarak ele geçirilmişti.⁴⁷ Bu durumda Sâsânî hanedanı Yukarı Mezopotamya'ya ikinci adımını atmış oluyordu.⁴⁸ Şapur, Mezopotamya ve Suriye istilalarında almış olduğu esirleri Irak, Ahvaz, Fars ve diğer bölgelere naklederek yerleştirmişti. Bu bakımdan bundan sonra İran'da Hıristiyanların sayısı artmaya, kiliselerin inşası da çoğalmaya başladı.⁴⁹ Şapur, bölgede hâkimiyet kurduğu sırada Kudâa kabilesinden birçok insan da Sâsânî ordusunda bulunuyordu.⁵⁰ Sâsânîlerin, Araplara karşı hasmane tutumlarına bakılırsa, Kudâalıların İran ordusuna zorla alınmış olabilecekleri akla geliyor.

Dinî siyaset anlayışının I. Şapur döneminde de devam ettiği görülüyor. Erdeşîr zamanında gelişmeye başlayan Mani dini,⁵¹ Şapur döneminde daha revaç bulmuş ve bu hükümdarın hâkimiyet kurduğu geniş bir alana yayılmış bulunuyordu. Yukarı Mezopotamya, İslâmî dönem adıyla el-Cezîre bölgesi de bu alan içinde bulunuyordu.⁵² Şapur, bir bakıma siyaset ve askerî alandaki başarısını dinî alanda da göstermişti. O, bu çerçevede Mani dininin gelişmesi ve bir dünya inancı durumuna gelmesi için büyük bir gayret göstermişti.⁵³ Nitekim bu çabalar sonucu Mani kitapları Küçük Asya'da hem Hıristiyanlar ve hem de Fırat boylarındaki Sâbîler arasında yayılmıştı.⁵⁴

46 Aynı yerler.

47 İbnü'l-Verdî, I, 41; Diyakonof, s.379; Anonim, *Histoire Nestorienne*, I, 220.

48 Ebu'l-Fidâ, İmâdüddin İsmail İbn Nureddin Ali İbn Cemâlüddin, *el-Muhtasarfî Ahbârî'l-Beşer*, İstanbul 1286, s. 47.

49 Anonim, *Histoire Nestorienne*, I, 220-21.

50 İbn Miskeveyh, Ebû Ali Ahmed İbn Muhammed, *Kitâbu Tecâribi'l-Ümem*, nşr. H.F. Amedrûz, Mısır 1332/1914I, 144.

51 Bâbil doğumlu olan (m. s. 215) ve on üç yaşında kendisine vahiy geldiği iddiasında bulunan Mani, IV. Behram dönemine kadar (388-399) İran'da kabul gördü. Bu hükümdar tarafından ortadan kaldırılan Mani inancıyla ilgili bk. Bîrûnî, *Âsâr*, s. 207-208; S. Nefîsî, *Temeddün*, I, 60.

52 Bk. Miskeveyh, *Tecârib*, I, 144-146; Bîrûnî, *Âsâr*, s. 208; Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 382.

53 Ghrishman, *İran*, s.294.

54 Bk. S. Nefîsî, *Temeddün*, I, 61-66.

I. Şapur'un ölümünden sonra (272), Sâsânî ailesi arasında taht mücadeleleri başladı. Bu durum devletin zaafa uğramasına yol açtı. Bunun için 293 yılında tahta çıkan ve ancak dört ay hüküm süren III. Behram ile Narses dönemlerinde (293-302), Romalılara karşı kısmî başarı sağlandı ise de, devamı gelmedi. Nitekim Romalıların Mezopotamya üzerine düzenlemiş oldukları saldırı karşısında başarısız kalan Sâsânîler, bu devlet lehine barış imzalamak zorunda kalmışlardı (298).⁵⁵ Bu antlaşmayla İranlılar, doğuda Ermeni'ye üzerindeki hükümlerini kaybediyorlardı.⁵⁶

II. Şapur Dönemi

II. Hürmüz'ün oğlu olan II. Şapur (309-379), Sâsânî ailesinin öne çıkan hükümdarlarından biridir. Büyük ünvanıyla tanınıyor, aynı zamanda çok sayıda Hıristiyan ve Arabın kanını akıtması, insanların canlarına kıyması nedeniyle de cebbar, zalim bir hükümdar olarak da biliniyordu.⁵⁷ Babası vefat ettiği zaman (309) henüz annesinin kendisine hamile olduğu belirtilen Şapur, daha doğmadan hükümdar ilan edilmiş, on beş yaşına geldiğinde ise devleti idare etmeye başlamıştı.⁵⁸

II. Şapur, askerî alandaki icraatlarına Eftalitlere karşı mücadele ile başladı. O, bu alandaki başarısını ise, dedesi Narses'in daha önce kaybettiği Mezopotamya ve Ermeniye'yi yeniden hâkimiyetine almak yönünde, Romalılara karşı savaşlarda ortaya koydu.⁵⁹ Bu Sâsânî hükümdarı dönemi, aynı zamanda erken Bizans döneminin başladığı ve Hıristiyanlığın devletin resmi dini olarak kabul edildiği döneme rastlamaktadır (323).⁶⁰ Bu arada Bizans İmparatoru I. Konstantinos'un (324-337) 337 yılında ölmüş olması, Şapur'u cesaretlendiriyor ve işlerini kolaylaştırıyordu.⁶¹ Nitekim aynı yıl Bizans'a karşı harekete geçen Şapur, iki ay süren ilk Nusaybin muha-

55 Bîrûnî, *Âsâr*, s. 208; Anonim, *Histoire Nestorienne*, s. 382; Sykes, *Persia*, s. 409-410; Işiltan, *Urfa*, s. 24.

56 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 382.

57 Anonim, *Histoire Nestorienne*, s. 297, 304; Sykes, *Persia*, s. 411.

58 Bk. Sykes, *Persia*, s. 411; Anonim, *Histoire Nestorienne*, s. 287-88.

59 Ghrishman, *İran*, s. 297; Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 383; Sykes, *Persia*, s. 412.

60 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 484-485; Sykes, *Persia*, s. 412; Ostrogorsky, *Bizans*, s. 22 vd.

61 Sykes, *Persia*, s. 412; Anonim, *Histoire Nestorienne*, s. 251.

sarasında bulundu ve bu şehri yeniden Sâsânî hâkimiyetine kattı (338).⁶² Bundan sonra da bölgede askerî harekâtını sürdüren Şapur, Diyarbakır yakınlarında girdiği savaşta Bizanslıları yenilgiye uğratarak Amid'i ele geçirdi (359).⁶³ Bizans İmparatoru Jovianos'un (363-364) Sâsânî ordusu karşısında mağlup düşmesi, iki devlet arasında barışa varma yolunu açtı. 363 yılında varılan antlaşmaya göre, Kuzey Mezopotamya'nın doğusuna düşen birçok yerleşim merkezi Sâsânî hâkimiyetine bırakılıyordu.⁶⁴ Böylece Nusaybin, Sincar, Erzen ve Diyarbakır gibi önemli şehirler Sâsânî hükümranlığında kalıyordu.⁶⁵ Dolayısıyla II. Şapur döneminde Bizanslılara karşı tam bir muvaffakiyet sağlanmış, Yukarı Mezopotamya'nın yanı sıra Ermeniy'e de İran hâkimiyeti kurularak, sınır boylarında kalelerin güçlendirilmesi yoluna gidilmişti.⁶⁶

II. Şapur'un hâkimiyet kurduğu yahut ordusuyla vardığı yerlerde dinî ve ırkî yaklaşımlarının öne çıktığı görülüyor. Bunlardan birinin insanlara zorla Zerdüştlüğün kabullendirilmesi yoluna gidilmesi, bu olmadığı takdirde hiç olmazsa Güneş'e tapınmaya zorlandıkları anlaşılmaktadır.⁶⁷ Ancak inançlarından vazgeçmek istemeyen insanlar, "Bizi parçalara ayır-san, doğrasan da ne Güneşe secde edeceğiz ve ne de ateşe tapınacağız" diyorlardı.⁶⁸ Bu çerçevede Yukarı Mezopotamya ve İran Hıristiyanlarının canlarına kıyılıyor, kiliseleri tahrip ediliyordu. Bilhassa Konstantinos'un ölümünden sonra (337), Şapur'un Hıristiyanlara karşı tutumu daha sertleşmiş, bu inanç mensuplarını katliama maruz bırakmıştı.⁶⁹

II. Şapur, dinî alanda yaşattığı sıkıntıları ırkî yaklaşımına da yansıtmişti. O, Araplara en çok şiddet gösteren, katliamda bulunan Sâsânî hükümdar-

62 Abû'l-Farac, Gregory (Bar Hebraeus), Abû'l-Farac Tarihi, Suryancadan çev. Ernest A. Wallis Budge, Türkçe çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK, Ankara 1987, I, 135; Anonim, *Histoire Nestorienne*, s. 297; Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 385-387; Sykes, *Persia*, s. 413.

63 Sykes, *Persia*, s. 414-417; Işiltan, *Urfa*, s. 25.

64 Abû'l-Farac, I, 138; Anonim, *Histoire Nestorienne*, s. 297-304; Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 388; Honigmann, s. *Bizans Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, çev. F. Işiltan.

65 Aynı yerler.

66 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 388; Sykes, *Persia*, s. 413.

67 Bk. Anonim, *Histoire Nestorienne*, s. 222-223; Sykes, *Persia*, s. 415.

68 Anonim, *Histoire Nestorienne*, s. 222-23.

69 Abû'l-Farac, I, 134; Sykes, *Persia*, s. 414.

larından biriydi. Bu hükümdar, âdeta Arap kanına doymuyordu.⁷⁰ Rastladığı her yerde Arap kanı akıtan Şapur, Diyar-ı Bekir, Diyar-ı Rabiâ ve Suriye Araplarını da kılıçtan geçirmişti.⁷¹ Daha önce de babası Hürmüz, bu bölgelerdeki Araplara aynı katliamı yaşatmıştı.⁷² Bahreyna, Yemen, Yemâme ve Hicaz bölgesi Arapları da aynı akıbete uğramışlardı.⁷³ Dolayısıyla II. Şapur, Yukarı Mezopotamya, Suriye ve adını attığı her coğrafyada dinî, millî hâkimiyet kurmanın siyasetinden hareket etmiş, buna karşı çıkanların canlarına kıymaktan çekinmemişti. II. Şapur'un Araplara karşı sergilediği bu tutumun altında, Arapların daha önce İran üzerine bir saldırı düzenlemiş olmalarının da etkisi olduğu üzerinde durulmaktadır.⁷⁴

Sâsânî tahtının II. Şapur'dan sonra (379) kısa süreli değişimler yahut hükümdarların yanlış uygulamalarından kaynaklı olarak sarsıntı geçirmiş olduğu anlaşılıyor.⁷⁵ Bu bakımdan IV. Behram döneminde (388-399) Mezopotamya'nın doğusu, Ermeniyeye iki devlet arasında taksimata tabi tutulmuştu. Bu coğrafyanın doğu kısımları İranlılara, batıya düşen yerler ise Bizanslılara bırakılıyordu.⁷⁶ I. Yezdicerd (399-420) ise, Bizanslılarla barış imzalamak ve Hıristiyanlara bir kısım imtiyazlar tanımak zorunda kalmıştı.⁷⁷

Sâsânî Devleti'nin zayıflama süreci V. Behram döneminde (421-438) de devam etmişti. Bu bakımdan Re'sü'l-Ayn üzerine yürüyen Behram, Bizans ordusu karşısında yetersiz kaldı.⁷⁸ İran ordusunu yenilgiye uğratmakla yetinmeyen Bizanslılar, Dicle'yi geçerek Arzenene bölgesinde tahribatta

70 Bk. İbn Miskeveyh, *Tecârub*, I, 147-149.

71 Taberî, II, 150; Ebu'l-Fidâ, *Muhtasar*, s. 48; İbnü'l-Belî, *Farsnâme*, s. 68.

72 Bk. İbnü'l-Verdî, I, 41.

73 Taberî, II, 150; İbn Miskeveyh, *Tecârub*, I, 147-149; İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, s. 68-69; S. Nefsî, *Temeddün*, I, 155.

74 İbnü'l-Verdî, I, 41.

75 Bk. İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, s. 79 vd., Abû'l-Farac, I, 140; Sykes, *Persia*, s. 427 vd.

76 Abû'l-Farac, I, 143; Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 391.

77 Anonim, *Histoire Nestorienne*, s. 316, 330; Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 394.

78 Abû'l-Farac, I, 144; Sykes, *Persia*, s. 431. Re'sü'l-Ayn, Harran'la Nusaybin arasında el-Cezîre bölgesinin önemli merkezlerinden biri, bk. Yakut, II, 14.

bulunmuş, birçok da esir almışlardı.⁷⁹ Bu durum Behram'ın İran ve Mezopotamya Hıristiyanları üzerindeki baskısını artırdı. Bölgede bu dine mensup insanların canlarına kıyılıyor, Kiliseler ve Havralar tahrip ediliyordu. Ayrıca Mecusiliği kabul etmeyenlerin de canlarına kıyılıyordu.⁸⁰ Behram, Ermeniye'deki hanedan idaresini de kaldırarak (429), bölgenin bir Merzüban tarafından yönetilmesi yoluna gitmişti. Bu hükümdar, Hıristiyanların Zerdüş't dini üzerine ayin yapmaları için de baskı uyguluyordu.⁸¹

İran'da siyasî kargaşanın yaşandığı bir süreçte tahta çıkan II. Yazdicerd (439-457) de Bizanslılarla antlaşmaya varmak zorunda kalmış ve bu durum Sâsânî idaresindeki yerlerde bulunan Hıristiyanlara bir rahatlama getirmişti. Nitekim İranlılardan bir grup insan da, kurulan bu barış ortamından yararlanarak ilim tahsili için Urfa'ya gitmişlerdi.⁸² Ne var ki II. Yazdicerd'ten sonra tahta geçen küçük oğlu Hürmüz (III) (457-459), yeniden siyasî ve dinî baskı yolunu tercih etmiştir.⁸³ Eftalitlerin yardımıyla kardeşini tahttan indirerek, devlet idaresini eline alan Fîrûz (459-484) ise, daha çok Kafkasya halklarıyla uğraşmıştır.⁸⁴

Askerî alanda başarılı olamayan Fîrûz'un,⁸⁵ dinî sahada Mecusiliğin yayılmasında etkili bir siyasî yol izlemiş olduğu anlaşılıyor. Fîrûz önce, temeli Nusaybin'de atılan Nesturî mezhebini destekleyerek, Bizanslılara karşı güç kazanma yoluna gitti.⁸⁶ Bu hükümdar akabinde başta İran coğrafyası olmak üzere, Sâsânî hâkimiyetindeki yerlerde Hıristiyanlığın kaldırılması yönünde icraatta bulunmuş, birçok kilise ve ateşgedelerin dışındaki mabetleri yıktırmıştı.⁸⁷ Anonim Nesturî Kroniğinde Fîrûz'un, Hıristiyanlara Güneş'i ilah olarak kabul etmeleri, ateş, su ve yıldızları ise ilahın çocukları

79 Aynı yerler.

80 Bk. Anonim, *Histoire Nestorienne*, s. 333.

81 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 399.

82 Aynı yer.

83 İbnü'l-Verdî, I, 42-43.

84 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 402-404; Mar-Yeşua, *Vakayinâme*, s. 7; Sykes, *Persia*, s. 436.

85 Aynı yerler.

86 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 401; Sykes, *Persia*, s. 440.

87 Anonim, *Histoire Nestorienne*, s. 101.

olduğu inancını benimsemeleri yönünde baskı yaptığı bilgisine yer veriyor.⁸⁸ Bunları kabul etmeyen Hıristiyanlar cezalandırılıyor yahut buldukları yerleri terk ediyorlardı.⁸⁹

Fîrûz'un ölümünden sonra, devlet erkânı Balaş'ı İran tahtına çıkarmışlardı (484-488).⁹⁰ Balaş'ın siyasi icraatları da, yine dinî muhtevalıydı. O, rahiplik kanunlarını kaldırmaya çalışmış ve şehirlerde, kendi inançlarına aykırı olduğu halde, hamamlar yaptırma yoluna gitmişti.⁹¹ Ne var ki Bu durum, Balaş'ın tahttan indirilmesine yol açmıştı.⁹²

Yukarı Mezopotamya'da Sâsânî Hâkimiyetinin Yeniden Güçlenmesi

I. Kubad Dönemi

Balaş'tan sonra Fîrûz'un diğer oğlu I. Kubad tahta geçti (487-498). Kubad, şahsî özellikleri ve idarede tutarlı ve ciddi bir siyasetçi olarak öne çıkmaktadır. Sâsânî Devleti Kubad döneminde yeniden istikrarlı günlerine dönmüştü.⁹³ Kubad'ın on bir yıl süren bu ilk hükümdarlığı, kardeşi Zamasp/Camasp'ın başarılı isyan hareketiyle sonlandırıldı. Ancak Kubad, Eftalitlerin yardımıyla daha sonra tahta yeniden oturmuştur (501-531).⁹⁴

Sâsânî-Bizans savaşları uzun bir barış safhasından sonra, Kubad döneminde yeniden ateşlendi.⁹⁵ Yukarı Mezopotamya hâkimiyeti, bu savaşların ana gündemini oluşturuyordu. Bizanslıların, daha önce varılan anlaşmaya göre, İranlılara ödemeleri gereken vergileri göndermemeleri ve Sâsânî hâkimiyetindeki yerlere karşı saldırı düzenlemeleri, bu savaşların nedeni sayılmıştı.⁹⁶

I. Anastasios döneminde (491-518) Bizans kuvvetleri Arzenen bölgesine

88 Aynı yer.

89 Aynı yer.

90 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 404; Mar-Yeşua, *Vakayinâme*, s. 7.

91 Süryani Mar-Yeşua, *Vakayinâme*, s. 10-11.

92 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 404.

93 Bk. Christensen, A., *İran Der Zaman-ı Sâsânîyan*, Farsça trc. Reşid Yasimî, Tahran 1332 s. 124; Abû'l-Farac, I, 148.

94 İbnü'l-Verdî, I, 43; Abû'l-Farac, I, 148; Sykes, *Persia*, s. 442.

95 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 448; Peter, *Ortadoğu*, s. 31; Işıltan, *Urfa*, s. 26.

96 Bk. Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 448; Peter, *Ortadoğu*, s. 31.

baskın düzenlemiş ve Nusaybin üzerine yürümüşlerdi. Ancak Kubad'ın karşısında tutunamayan Bizans ordusu geri çekilmiş ve bölgeden de atılmıştı.⁹⁷ Dolayısıyla Sâsânîler lehine cereyan eden bu savaşlarda, yine Yukarı Mezopotamya'nın (Güneydoğu Anadolu) önemli merkezleri hedef alınıyordu. 502-503 yıllarında Diyarbakır, Nusaybin ve Urfa gibi merkezlere karşı sürdürülen muhasaralar sonucunda buralar ele geçirilerek, bölgede Sâsânî hâkimiyeti yeniden kurulmuş oluyordu.⁹⁸ Kubad, bu savaşlarda Yukarı Mezopotamya'da bulunan Nusaybin'i kendisine karargâh olarak seçmiş ve Bizanslılara karşı genelde zaferle sonuçlanan seferlerini buradan sevk ve idare etmiştir.⁹⁹

Sâsânî ordularının bu başarıları, Bizanslıları barış imzalamaya zorlamıştı.¹⁰⁰ Esasen bu durum, İmparator Justinianos'un (527-565) siyasetine de uygun düşüyordu. Çünkü Bizans devletinin bu sırada İtalya ve Afrika'da sıkıntıları bulunuyor, buralarda siyasî istikrarın yeniden kurulması gerekiyordu.¹⁰¹ Bu barış ortamından yararlanan Kubad ise, Dârâ kalesini (Adıyaman) kurmakla da, Yukarı Mezopotamya hâkimiyetinde kalıcı bir siyaset sergiliyordu.¹⁰²

Kubad, dinî alanda farklı bir yol izlemiş oldu. Kubad, Zerdüştlüğün yerine Mazdeizm inancını benimseyerek, devletin resmi dini haline getirdi.¹⁰³ Kubad'ın Mazdeizm'i kabulü ve uygulamaya koymasında, İran'da din adamları ve eşraf tabaka ile diğer insanlar arasındaki aşırı sınıf farklılığının etkili olduğu üzerinde durulmaktadır.¹⁰⁴ Buna göre herkes hukukun dışında da, fitrata aykırı olarak, eşit olacak ve her şey insanların ortak malı

97 İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, s. 98; Honigmann, *Bizans*, s. 7.

98 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 448; Sykes, *Persia*, s. 443-44; Honigmann, *Bizans*, s. 7; İşıltan, *Urfa*, s. 26.

99 Oman, *Byzantine*, s. 73.

100 Bk. Oman, *Byzantine*, s. 73.

101 Ostrogorsky, s. 65; Oman, *Byzantine*, s. 73.

102 Bk. Sykes, *Persia*, s. 443-444. Dârâ ile ilgili bk. Yakut, II, 418.

103 Bîrûnî, *Âşâr*, s. 209; İsfahanî, Hamza İbn Hasan, *Târîhu Sinî Mülûki'l-Arz ve'l-Enbiyâ*, Berlin 1340, s. 39; İbnü'l-Verdî, I, 43.

104 Bk. Komisyon, *Turasu Faris (The Legacy Of Persia)*, Ed. A.J. ve diğerleri Dâru İhyai Kütübü'l-Arabiyye, 1959, s. 7, 14; S. Neffîsî, *Temeddün*, I, 26.

sayılacaktı.¹⁰⁵ Kubad, bundan sonra dinî siyasetini artık Mazdek inancının kabulü, gelişmesi ve yayılması yönünde yürütüyordu. Dolayısıyla Sâsânî hâkimiyetinde bulunan insanlar bu dinin kabulünde baskı altına alınıyor, karşı çıkanların canlarına kıyılıyordu.¹⁰⁶

Kubad'ın dinî konulardaki bir icraatı da, İran ve Mezopotamya Hıristiyanlarına yönelikti. Bu hükümdar, öncelikle Monofizit Kilisesi'nin bağımsızlığı ile ilgili bir ferman çıkarmıştır.¹⁰⁷ Bu durum, Bizans karşısında Sâsânî siyasetine de uygun düşüyordu.¹⁰⁸ Ayrıca, başından itibaren Sâsânîlerce memnuniyetle karşılanan Nesturilik, Kubad döneminde İran Hıristiyanlarının yegâne mezhebi durumuna getiriliyordu.¹⁰⁹ Böylece Monofizit Kilisesi mensubu Nesturiler, Bizanslılardan uzaklaşmış olacak, Sâsânî hâkimiyeti ise kurulduğu yerlerde daha güçlü bir duruma gelecekti.

I. Husrev Anuşirvan Dönemi

Kubad'tan sonra Sâsânî tahtına geçen oğlu I. Husrev Anuşirvan (Nuşirevan) döneminde (531-578), daha önce iki devlet arasında var olan antlaşma sonlanmış oldu. Mezopotamya bu dönem, İran ve Bizans savaşlarına daha çok sahne olmaya başladı.¹¹⁰ Bunun yanında Bizans seferlerini daha geniş bir alana yayan Anuşirvan, İstanbul üzerine yürüyüşünü müteakip Anadolu'nun güneyine inerek, 542 yılında Antakya'yı hâkimiyetine aldı.¹¹¹ Bu seferini daha ileri götürerek İskenderiye'yi hâkimiyetine katan Anuşirvan, dönüştürdüğü Afama, Halep, Urfa ve Dârâ'yı da zapt etmiş, burardan çok sayıda esir ve yüklü miktarda ganimet de ele geçirmişti.¹¹² Geniş bir alanda açılımlarını sürdüren Kisra Anuşirvan, 572 yılında meydana

105 İbnü'l-Verdî, I, 43; Bîrûnî, Âsâr, s. 209; *Turasu Faris*, s. 14.

106 Ebu'l-Fidâ, *Muhtasar*, s. 51; İbnü'l-Verdî, I, 43; Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 444 vd.

107 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 448.

108 Ghrishman, *İran*, s. 300.

109 Aynı eser, s. 303; Işiltan, *Urfa*, s. 27.

110 İbnü'l-Verdî, I, 43; Işiltan, *Urfa*, 26.

111 Taberî, II, 194 vd.; İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, s. 94; Abû'l-Farac, I, 153; Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 458.

112 Bk. Abû'l-Farac, I, 153; Ebu'l-Fidâ, *Muhtasar*, s. 52; İbnü'l-Verdî, I, 44; Ostrogorsky, s. 66; Sykes, *Persia*, s. 451.

gelen savaşta Bizanslıları tekrar yenilgiye uğratarak, Sincar'a hâkim oldu.¹¹³

Sâsânî hükümdarı Anuşirvan'ın Anadolu, Yukarı Mezopotamya ve Suriye dışındaki askerî harekâtı da bir o kadar başarılıydı. O, Kafkasya'dan Hindistan'a, Serendib'e, buradan Hint Okyanusu ve Kızıl Deniz yoluyla Yemen'e, Arap Yarımadasına kadar olan yerlerde fetih hareketlerinde bulunmuştu. Yemen, bu hükümdar döneminden itibaren İran hâkimiyetine alınarak, Bazan adında bir vali tarafından yönetilmeye başlamıştır.¹¹⁴

Anuşirvan'ın en önemli icraatlarından biri Mazdek'i ortadan kaldırması, bununla ilgili her türlü uygulamaları yahut yaşantıları sonlandırması ve yeniden Mecusiliğe dönüşü sağlamasıydı.¹¹⁵ Bu hükümdarın başka inançlara karşı yaklaşımı ise, diğerlerinden farklı değildi. Dinde ikrah ve icbarın en bariz örneğini, hanedanın geçmiş hükümdarları gibi, Nuşirevan'da da görülür. Bu dönemde de diğer din mensuplarına âdeta hayat hakkı tanınmıyordu. Bu hükümdarın Kuzey Mezopotamya ve Suriye Hıristiyanlarına uyguladığı kıyım ve kiliselerinin yıkımı bunun bir göstergesiydi.¹¹⁶ Yemenlilerin Habeş baskını üzerine, Nuşirevan'dan yardım talebinde buldukları zaman Kisra'nın, "Yemenlilerin dinî anlayışları bizim gibi değil, ne için yardımda bulunalım" sözleri de, Zerdüştlüğün dışındaki inançlara karşı bakışın bir başka ifadesiydi.¹¹⁷ Dolayısıyla Sâsânîlerin başından itibaren hâkimiyet kurdukları yerlerde takip ettikleri ve Nuşirevan döneminde yoğunlaşan bu dinî siyaset sonucu ateşgedeler, ilk İslâmî fetihler sırasında bile Yukarı Mezopotamya dağlarında görülebiliyordu.¹¹⁸

Kisra Anuşirvan, hayatının sonlarında Bizanslılarla barış imzalamıştı (578).¹¹⁹ Anuşirvan vefat edince, oğlu veliaht IV. Hürmüz, bu barış orta-

113 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 461.

114 Taberî, II, 194 vd.; İsfahanî, *Sinî*, s. 40; İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, s. 95; S. Nefîsî, *Temeddün*, I, 8, 155; Ghrishman, *İran*, s. 305; Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 459; Sykes, *Persia*, s. 450 vd.

115 Bk. İbnü'l-Verdî, I, 43.

116 S. Nefîsî, *Temeddün*, I, 70-71.

117 İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, s. 95.

118 Belazurî, *Fütûh*, trc. M. Fayda, s. 254.

119 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 461.

mında Sâsânî tahtına çıkmıştır (579-590).¹²⁰ Hürmüz, iki devlet arasındaki barışın bundan sonra da devamından yanaydı. Ancak Bizanslılar yapılan antlaşmaya uymadılar. Bizans orduları karşısında çok da başarılı olamayan Hürmüz, Yukarı Mezopotamya'da Arzenen bölgesi ve Nusaybin'i de Bizanslılara kaptırmıştı.¹²¹

II. Husrev Perviz Dönemi

IV. Hürmüz'ün kısa süren hükümdarlığını müteakip Sâsânî Devleti, II. Husrev Perviz'le (591-628) en gelişmiş dönemini yaşadı. Yukarı Mezopotamya bu dönemde askerî harekâtın odak noktasını oluşturuyordu. Urfa'nın 609 yılında yeniden Sâsânî hâkimiyetine alınması, II. Husrev Perviz'in bu coğrafyadaki başarısının ilk adımı oldu.¹²² Müteakiben bölgenin birçok arazisi, bu arada Dârâ ve Meyyefârikîn de Sâsânîlere bırakılıyordu.¹²³ Bir ara Bizanslıların eline geçmiş olan Sincar da, Perviz'in gönderdiği ordu tarafından alınarak, bu merkezdeki İran hâkimiyeti yenileniyordu.¹²⁴ Dolayısıyla Yukarı Mezopotamya, II. Husrev Perviz'le Sâsânî hâkimiyetinin en güçlü dönemini yaşamış oluyordu. Bu durum, Bizans İmparatoru Herakleios'un (610-641), Sâsânîlere karşı başlattığı ve Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretiyle eş zamanlı olan 622 yılındaki seferlerine kadar sürecektir.

II. Husrev'in, İran'ın batısındaki hâkimiyeti Mezopotamya ile sınırlı değildi. Bu dönem Sâsânî hâkimiyetinin Suriye, Filistin, Kudüs, Mısır, Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika'ya kadar yayıldığı görülmektedir. Bu yerler tayin edilen ve merzûban olarak adlandırılan valiler aracılığıyla yönetiliyorlardı.¹²⁵

Bu kadar geniş bir coğrafyaya hükümran olan Perviz, kendi inancında

120 İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, s. 23.

121 Bk. Sykes, *Persia*, s. 476-478.

122 İşiltan, *Urfa*, s. 26.

123 Diyakonof, *İran Bâstân*, s. 463.

124 Belâzurî, *Fütûh*, trc. M. Fayda, s. 254.

125 İsfahanî, *Sinî*, s. 90-91; İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, s. 104; Lammens, *Syrie*, s. 21; Ghrişman, *İran*, s. 306.

olmayan insanlara zulmetmekten geri durmadı.¹²⁶ Hıristiyanlar yine zulme uğrayanların başında geliyordu. Yukarı Mezopotamya ve özellikle de Suriye'de binlerce Hıristiyanın canına kıyılmış, kiliseleri tahrip edilmiş ve mallarına el konulmuştu.¹²⁷

Sonuç

Yukarı Mezopotamya, tarihinin ilk dönemlerinden itibaren, büyük-küçük devletlerin hâkimiyet kurmak için birbirleriyle yarıştıkları, savaştıkları bir mekândı. İran'da kurulan devletler de bu yarışın içinde olmuşlardı. Bu ülke idaresini ele geçiren Sâsânî hanedanı da bunlardan biriydi.

Bölgenin coğrafi konumu, ekonomik durumu ve inanç yapısı, Sâsânîleri bölgede hâkimiyet kurmaya, bunun için de Romalılara ve Bizanslılara karşı asırlarca savaş vermeye zorluyordu. Yaşanan savaşlarla bölgede hâkimiyet kuran Sâsânî hanedanı, Yukarı Mezopotamya'daki kervan yolları ile önemli ticaret merkezlerini ele geçirerek, Suriye'ye varmak, Akdeniz kültürleri ve zenginliklerini elde etmek istiyordu.

Dinlerine, kültürlerine bağlı bir aile olarak da bilinen Sâsânîlerin Mezopotamya'da hâkim duruma gelmek istemelerinin en önemli nedenlerinden biri de, kendi inançlarını yayarak, Zerdüştlüğü bir dünya dini durumuna getirmektir. Harran ve Aşağı Fırat boylarındaki Sâbîler de, bu ailenin bölgede hâkimiyet kurmalarını kolaylaştırıyorlardı. Çünkü bu hanedan Sâbîleri kendilerine yakın buluyordu.

Sâsânîler, düşündüklerini gerçekleştirmek için, gerek Yukarı Mezopotamya ve gerekse ele geçirmiş oldukları diğer yerlerde, kendi dinlerinden ve ırklarından olmayan insanların canlarına kıymaktan da geri durmamışlardı. Hıristiyan toplumu ve Arap milleti bunların başında geliyordu. Bu insanlara karşı katliama varan kıyımlar gerçekleştiriyorlar, kiliseleri, mabetleri yerle bir ediyorlar, bunların yerine ateşgedeler di-

126 Ya'kubî, *Tarih*, I, 171.

127 Aynı yer. Ayrıca bk. Diyakonof, *İran Bâstan*, s. 466; Ostrogorsky, s. 220. II. Husrev Perviz'in Mezopotamya Suriye ve diğer yerlerdeki hâkimiyeti, buralardaki dinî-siyasî yaklaşımlarıyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bk. A. İpek, "II. Husrev Perviz ve Herakleios'un Suriye Siyasetleri", *Yeni Türkiye*, 22 (83), Orta Doğu Özel Sayısı-II, 2016, s. 26-34.

kiyorlardı. Bu bakımdan, ilk İslâmî fetihler sırasında bile, günümüzdeki adıyla Güneydoğu Anadolu dağlarında ateşgedeler görmek hiç de şaşırtıcı değildir.

Kaynakça

Abû'l-Farac, Gregory (Bar Hebraeus), *Abû'l-Farac Tarihi*, Suryancadan çev. Ernest A. Wallis Budge, Türkçe çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK, Ankara 1987.

Anonim, *Hudûdu'l-Âlem Mine'l-Maşriki'lâ'l-Mağrib*, nşr. Menuçehr Stude, Tahran 1340hş.

Anonim, *Histoire Nestorienne Inedite (Chronique De Séert)*, Part I, yayınlayan, Scher, Mgr Addal, Paris 1907.

Bahadır, Gürhan, " Anadolu'da Bizans-Sâsânî Etkileşimi", *Turkish Studies*, Volum 6/1 Winter 2011, s. 707-726.

Barthold, W., " Meyyefârikîn", *İA*.

Belâzurî, Ahmed b. Yahya, *Fütûhu'l-Buldân*, nşr. A. Enis et-Tabba'-Ö. Enis et-Tabba', Beyrut, 1987.

Belâzurî, Ahmed b. Yahya, *Fütûhu'l-Buldân*, çev. Mustafa Fayda, Kültür Bakanlığı yay., Ankara 2002.

el-Bîrunî, Ebû Reyhan Muhammed b. Ahmed, *el-Âsâru'l-Bâkiye Ani'l-Kuruni'l-Hâliye*, nşr. C. Edvard Sachat, Leipzig 1923.

Bittel, Kurt, *Ön Asya Tarih Öncesi Çağlar*, çev. Halet Çambel, İstanbul 1945.

Christensen, A., *İran Der Zaman-ı Sâsânîyan*, Farsça trc. Reşîd Yasimî, Tahran 1332.

Diyakonof, M. M., *Târîh-i İran Bâstân*, Farsça çev. Ruhî Erbâb, Tahran 1334.

Dussaud, René, *Les Arabes En Syrie Avant L'Islam*, Paris 1907.

Ebu'l-Fidâ, İmâdüddin İsmail İbn Nureddin Ali İbn Cemâlüddin, *el-Muhtasar fî Ahbâri'l-Beser*, İstanbul 1286.

Ebu'l-Mehâsin Usfur, Muhammed, *Meâlimu Târîhu's-Şarki'l-Ednâ el-Kadîm*, Beyrut (t.y).

el- Endelüsî, Ebu'l-Kasım Saîd b. Ahmed, *Tabakâku'l-Ümem*, Mısır (t.y).

Ghrishman, R., *İran (From The Earlest Times To The Islamic Conquest)*, Britain 1954.

Grousset, René, *Başlangıcından 1071'e Ermenilerin Tarihi*, çev. Sösi Dolanoğlu, Aras yay. İstanbul 2005.

Günaltay, Şemsettin, *Yakın Şark III Suriye ve Filistin*, TTK, Ankara 1987.

Halife b. Hayyât el-Uşfurî, *Târîh*, nşnr. Süheyl Zekkâr, Beyrut 1414/1992.

Hamdullah b. EbîBekr b. Muhammed b. Nasr, Müstevfi-i Kazvinîn, *Nüzhetü'l-Kulûb*, ed. Muhammed Debîr Sıyakî, Tahran 1958.

Herzfeld, Ernst, *The Persian Empire*, Waisbaden 1968.

Heyd, W., *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, çev. Enver Ziya Karal, Ankara 2000.

- Honigmann, Ernst, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, çev. F. Işıltan, İstanbul 1970.
- Hubschmann, H., *Die Altarmenischen Ortsnamen*, Strazburg 1904.
- el-İsfahânî, Hamza b. Hasan, *Târîhu Sinî Mülûki'l-Arz ve'l-Enbiya*, Berlin 1340.
- Işıltan, Fikret, *Urfa Bölgesi Tarihi, (başlangıçtan h. 210, m. 825'e kadar)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1960.
- İbn A'sem El-Kûfî, Ebû Muhammed Ahmed, *Kitâbu'l-Fütûh*, Beyrut 1986.
- İbn Haldun, Abdurrahman, *Kitâbu'l-İber ve Dîvânü'l-Mübtedave'l-Haber (Târîhu İbn Haldun)*, Tashîh: A. Fasî-Abdulaziz b. İdrîs, Mısır 1936.
- İbn Havkal, Ebû'l-Kasım en-Nusaybî, *Kitâbu Sureti'l-Arz*, Beyrut (t.y.).
- İbn el-Hurdâdbih, Ebu'l-Kasım Ubeydullah, *el-Mesâlikve'l-Memâlik*, Brill 1889.
- İbn Miskeveyh, Ebû Ali Ahmed İbn Muhammed, *Kitâbu Tecârubi'l-Ümem*, nşr. H.F. Amedrûz, Mısır 1332/1914.
- İbnü'l-Belhî, *Farsnâme*, Ed. G.L.Strange - R.A. Nicholon., nşr. E.J. W. Gibb, London 1921.
- İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târîh*, c III, nşr. C. J. Tornberg, Beyrut 1982.
- İbnü'l-Fakîh, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed el-Hemedânî, *Kitâbu'l-Buldân*, nşr. M. J. De Goeje, E. J. Brill 1885.
- İbnü'l-Verdî, Sirâceddiîn Ebû Hafs Ömer b. El-Muzaffer, *Harîdetü'l-Acâib ve Ferîdetü'l-Garîb*, tahkik: Enver Muhammed Zenâtî, Kahire 1428/2008.
- İlyas Dîb Matar, *Kitâbu'l-Ukûded-Dürriyye fi Târîhi'l-Memleketi's-Suriye*, Beyrut 1874.
- İpek, Ali, "II. Husrev Perviz ve Herakleios'un Suriye Siyasetleri", *Yeni Türkiye*, yıl: 22, sayı: 83, Orta Doğu Özel Sayısı-II, 2016, s. 26-34.
- İskender, Fayiz Necîb, *el-Hayat el-İktisadiyye fi Ermîniyye İbâne'l-Fethi'l-İslâmî*, İskenderiye 1988.
- İstahrî, Ebû İshak İbrahim b. Muhammed, *el-Mesâlikve'l-Memâlik*, nşr. M. Cabir, Kahire 196.
- Kaegi, Walter e., *Bizans ve İlk İslâm Fetihleri*, çev. Mehmet Özey, Kaknüs yay., İstanbul 2000.
- Kalkaşendî, Ebu'l-Abbâs ahmed b. Ali, *Subhu'l-A'sâ fi Sinaâti'l-İnşâ*, Kahire 1913.
- Kayhan, Mes'ûd, *Coğrafya-yı Mufassal-ı İran*, Tahran 1311.
- Kazivinî, Zekerîyya b. Muhammed, *Âsâru'l-Bilâd ve Ahbâru'l-İbâd*, Beyrut 1969.
- Kınal, Fûrûzan, *Eski Anadolu Tarihi*, TTK. Ankara 1991.

Komisyon, *Turasu Faris (The Legacy Of Persia)*, Ed. A.J. ve diğeri, Dâru İhyai Kütübî'l-Arabiyye, 1959.

Kramer, S. N., *Tarih Sümer'de Başlar*, çev. Muazzez İlmiye Çığ, TTK, Ankara 1990.

Lammens, H.S.J., *La Syrie, Precis Historique*, Beyrut 1921.

Lombard, Moris, *el-Coğrafya't-Târîhiyye Li'l-Âlemi'l-İslâmî*, trc. Abdurrahman Hamîde, Dâru'l-Fikr, (t.y).

Makdisî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekir, *Ahsenü't-Tekasîm fi Ma'rifeti'l-Ekâlîm*, nşr. M. J. De Goeje, Leiden 1906.

Manandian, H. A., *The Trade And Cities of Armenia in Relation to Ancient World Trade*, ed. N. G. Garsoian, Lisbon 1965.

Mansel, Arif Müfid, *Eski Doğu ve Ege Tarihinin Ana Hatları*, İstanbul Edebiyat Fakültesi yay. İstanbul 1945.

Mes'udî, Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin, *Mürûcu'z-Zeheb ve Meâdinu'l-Cevher*, nşr. Hüseyin Âsî, Beyrut 1965.

Mes'udî, Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin, *et-Tenbîhve'l-İşraf*, nşr. A. İsmail es-Savî, Kahire 1938.

Nöldeke, Theodor, *The Historians History of The World*, Volum VIII, Parthians, Sassanids, and Arabs; The Crusades And The Papacy, Ed. Edolf Erman ve arkadaşları, New York 1908.

Oman, C.W., *The Byzantine Empire*, New York 1908.

Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşıltan, TTK, Ankara 1991.

Pasdermaciyan, Herand, *Târîh-i Ermenistan*, Farsça. çev. Muhammed Kadî, Tharan 1369.

Peter, Mansfield, *Ortadoğu Tarihi*, Nicolas Pelham'ın katkısıyla, İngilizce çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Say yay. İstanbul 2012.

Saîd Nefisî, *Tarih-i Temeddün-i İnan-i Sâsânî I*, Tahran 1331.

Es-Seâlibî, Ebû Mansur Abdülmelik b. Muhammed b. İsmail, *Gureru Ahbâri Mülûki'l-Furs ve Siyerihim*, nşr. H. Zotenberg, Paris 1900.

Süryani Mar-Yeşua, *Vekayinâme*, Süryanicede İngiliz. çev. W. Wright, Türkçe'ye çev. Mualla Yanmaz, İstanbul 1958.

Sykes, Sır Percy, *A History of Persia*, London 1930.

Şeşen, Ramazan, *Harran Tarihi*, TDV yay. Ankara 1993.

Şûşterî, Abbas (Mihrîn), *İnan-nâme Yâ Kâr-nâme-i İraniyan Der Asr-i Sâsâniyan*, Tahran 1342.

Theophanes, *The Chronicle*, İngiliz. çev. Harry Turtledove, Philadelphia 1982.

Urfalı Mateos, *Vekayinâme*, çev. H.D. Andreasyan, TTK, Ankara 1987.

Vasiliev, A. A, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Arif Müfid Mansel, Ankara 1943.

Ya'kubî, ahmed b. Ebî Ya'kub b. Ca'fer b. Vehb b. Vazih el-Kâtib el-Abbasî, *Târîhu'l-Ya'kubî*, Beyrut (t.y).

Yakut El-Hamevî, Şihabuddin Ebû Abdullah, *Mu'cemu'l-Buldân*, Beyrut 1955.

Zebîhullah Safâ, "Sergüzeşt-i Sehezar ve Pânsad Sâle-i İran", *Mecelle-i Dânişgede-i Edebiyat*, yıl: 7, sayı: 2, Tahran 1338.

Summary

Upper Mesopotamia has been a place where great and small states have competed and fought against each other to establish dominance. The states established in Iran were also in this race. The Sassanian dynasty, which seized this country's administration, was one of them.

The geographical position of the region, its economic status and the structure of faith forced the Sassanians to dominate the region, and therefore to fight for centuries against the Romans and the Byzantines. The Sasanian dynasty, which established dominance in the region with the lived war experiences, wanted to reach up to Syria and gain access to the Mediterranean cultures and richness by seizing the caravan routes and important trade centers in Upper Mesopotamia.

One of the most important reasons why the Sassanians, also known as a family loyal to their religion and culture, wanted to become sovereign in Mesopotamia was to make Zoroastrianism to become a world religion by spreading their own beliefs. The Sabians in the Harran and Lower Euphrates region also were making it easier for this family to dominate the region, because this dynasty had found the Sabians close to them.

In order to realize what they thought, the Sassanians had not stopped taking the lives of people who were not of their own religion or race in Upper Mesopotamia as well as elsewhere they had seized. Christian society and the Arab nation were the primary ones. They were slaughtering these people, virtually causing massacres; they were destroying the churches and temples, and replacing with Fire-temples. In this respect, even during the first Islamic conquests, it was not ever difficult to see the Fire-temples in the Southeastern Anatolian Mountains in the present day name.

BİRİKİMLER
HERITAGE

ÜNİVERSİTELERİMİZİN ÇOĞUNUN ÖĞRETİM ÜYELİĞİ İÇİN YURTDIŞINDA YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA YAPMIŞ OLMAK ŞARTINI ARAMALARI DOĞRU BİR UYGULAMA MIDIR?

Zehra ODYAKMAZ¹

Bu yazının konusu ülkemizdeki üniversitelerde araştırma görevlisi veya sonraki aşamalarda girip de öğretim üyesi olmak isteyen gençlerimizin önlerine çıkan yüksek lisans veya doktora çalışmalarını yurtdışında yapmış olmak fiilî şartının hangi bilim dallarına uyduğunu veya uymadığını belirtmektir.

Burada birinci amacım; sosyal bilimlerde çalışmak isteyenler için bu şartın gerekmediğini dile getirmektir. İkinci amacım; çoğu tıp doktoru veya mühendis kökenli olan üniversitelerimizdeki yöneticilerin yanlış olduğunu düşündüğüm bu uygulama için dikkatlerini çekmektir.

Özellikle vurgulamak istediğim husus ise kanaatimce bu şartın akademik hayatta hukukçular için artı puan getirmeyeceğidir.

Bu yazının çerçevesi sosyal bilimlerle sınırlıdır.

Günümüzde hukuk fakültelerini bitiren birçok gencimiz hem yüksek lisans yapabilmek için gerekli sınavlara başvurmakta hem de aynı zamanda avukatlık veya hâkimlik stajına başlamaktadırlar. Yüksek lisans ile birlikte avukatlık mesleğine adım atan genç hukukçularımız zamanla doktora da yapmak istemekte veya yapmaktadırlar. Mesleklerine hâkim, savcı, avukat olarak devam ettikten veya danışmanlık şirketlerinde, düşünce kuruluşlarında bir müddet çalıştıktan, yabancı dillerini de ilerlettikten sonra üniversiteye geçmek istediklerinde Türkiye’de yapılmış yüksek lisans ve/veya doktora tezlerinin daha doğrusu diplomalarının kabûl edilemeyeceği, yurtdışında yapılmış olanların tercih edileceği cevabıyla karşılaşmaktadırlar. Bir devlet üniversitesi düşününüz! Kendi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yıllarca okuyup öğrenip, tezlerini savunup doktor

1 Prof. Dr., Gazi Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi E. Öğretim Üyesi.
e-mail: odyakmaz.zehra@gmail.com

olan bir kişinin diplomasını yani kendi verdiği diplomayı kabul etmeyen bu uygulamayı tartışmaya açmak istiyorum.

İnsan vücudu, anatomisi, hastalıkları, o hastalıklara çare olacak ilâçların bulunması dünyanın her yerinde aynıdır. Hayvanlar da her yerde aynıdır. O halde tıp, biyoloji, eczacılık, veterinerlik gibi bilim dallarında çalışanlar için yurtdışı tecrübesi gerekli hattâ elzem olabilir.

Fizik, kimya kuralları, makinalar, laboratuvarlar da dünyanın hemen her yerinde aynıdır. Demek ki mühendislik yüksek lisansı için de yurtdışına gidilebilir. Gençlerimiz bu bilim dalları ile ilgili lisans düzeyindeki eğitimleri için de üniversiteyi başka ülkelerde okuyabilirler. Yüksek lisans ve/veya doktoralarını da yine bu ülkelerde yapabilirler. Başka ülkelerde edinecekleri tecrübe ve değişik yeni bilgileri ülkemize getirebilirler, toplumumuzun faydalanmasına sunabilirler.

Şimdi sosyal bilimlere özellikle de hukuk eğitime bakalım: Türkiye’de kalarak avukat, hâkim, savcı, noter, kaymakam, müfettiş olarak kariyerine devam edecek olan bir hukukçunun evvelâ kendi ülkesinin tüm mevzuatını bilmesi lâzımdır. Çünkü her ülkede, anayasa ve kanunlar farklıdır.

Yurtdışında yıllarca hukuk tahsili yapıp mezun olup Türkiye’ye geri dönmüş bir genç hukukçunun karşılaşacağı güçlükleri düşünelim: Evvelâ bitirdiği fakültenin/üniversitenin diplomasının denkliğinin YÖK tarafından kabûl edilebilir olması lâzımdır. Bu başka bir konudur ve incelememiz dışındadır. Lisans düzeyindeki diplomasının geçerliliği tanınsa bile bu hukuk mezunu gencin hukuk bilgisi, yabancı dili, donanımı bize ne kadar yararlı olacaktır? Bizim mevzuatımızı, anayasamızı, ceza hukukumuzu, medenî hukukumuzu, iş hukukumuzu, idare hukuku ile ilgili mevzuatı hiç bilmeyen bu hukukçu ülkemize gerçekten faydalı olabilecek midir? Biz şimdi asıl tartışma konumuz olan yurtdışında master / doktora yapmış olma şartını arama uygulamasını tartışalım:

Türkiye’de hukuk fakültesi bulunan hemen hemen bütün üniversitelerin Sosyal Bilimler Enstitüleri en donanımlı öğretim üyeleri vasıtasıyla yük-

sek lisans veya doktora dersleri yürütmektedirler. Öğretim üyelerimiz özel hukuk dalında yüksek lisans / doktora yapan öğrencileriyle mahkeme koşullarını, Yargıtay içtihadını tartışmalı olarak işlemektedirler.

Kamu hukuku dalını seçmiş olanlar ise idare mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay içtihadı üzerinde veya şimdi artık olmayan Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kararlarıyla ilgili incelemeler yapmaktadırlar. Böylece teorik olarak okudukları hukuk biliminin mahkemelerde nasıl uygulandığını, daha doğrusu nasıl karara dönüştüğünü, soyut hukuk kurallarının nasıl somut olaylara uyarlandığını görmektedirler, stajları boyunca yaptıkları zorunlu mahkeme ziyaretleri sırasında da yaşayarak öğrenmektedirler.

Bir yabancı ülkeye yüksek lisans veya doktora yapmak için giden öğrenci uzun süre o ülkenin yabancı dilini öğrendikten ve geliştirdikten sonra danışman hocasıyla çalışmaya başlamaktadır.

Biz dışarıya gönderdiğimiz Türk öğrencinin gittiği ülkedeki hukuk sisteminin bizde olmayan bir konusunun, farklı bir hukuk kuralının, yeni bir kanunun veya uygulamanın, kendisine tez olarak verileceğini zannediyoruz ve o hukukçumuzun yeni bilgilerle, gelişmiş ülkenin gelişmiş hukuk bilgileriyle, yeni anlayışlar ve yeni kavramlarla ülkemize döneceğini umuyoruz.

Halbuki gerçekte çoğunlukla böyle olmamaktadır. O sırada karşılaştırmalı bir konuda kitap yazmakta olan veya normal bir ders kitabı veya monografik eser hazırlamakta olan yabancı bilim adamı kitabının eksik kalan Türkiye bölümü için kendisinin yanına verilen Türk öğrenciye Türk hukuk sistemiyle ilgili bir tez konusu vermekte, o öğrenci de Türk hukuk fakültesinde okuduğu lisans seviyesindeki kitaplardan, genel bilgilerden oluşan bir tez hazırlamaktadır.

Bu fikirlerimi her zaman hep böyle olduğu anlamında beyan etmiyorum. Bunu hatırlattıktan sonra Fransa'da geçtiğimiz yakın yıllara kadar uygu-

landığına bizzat şahit olduğum bir durumdan daha bahsetmek isterim:

Fransa kendi Fransız asıllı öğrencileri için çok sıkı tuttuğu, çok kaliteli bir eğitim verdiği yüksek lisans derslerinde ve tez savunmalarında, sömürgelelerinden veya diğer ülkelerden gelenler için aynı titizliği göstermemekte, *bon pour l'orient* düşüncesiyle yani tam çevirisi “şark için iyidir” olan zihniyetle yabancı öğrenciler için fazla hoşgörülü ve gevşek davranmaktadır.

Dünyada birbirinden farklı birkaç hukuk sistemi bulunmaktadır. Bizim hukuk sistemimiz Kıta Avrupası (Kara Avrupası, Kontinental Avrupa) hukuk sistemidir.

Anglo-sakson veya anglo-amerikan sistemi dediğimiz İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada gibi ülkelerde uygulanan hukuk sistemi bizden tamamen farklı bir sistemdir. Bu ülkelerde –bize hiç uymayan dallardan birinde- çalışıp gelen öğrenci sadece o ülke hukukunu öğrenmiş olacak, geldiğinde bilgisini bize aktaracağı, ülkemize faydalı olabileceği bir alan bulamayabilecektir.

Sonuç olarak her ülkenin iç hukuk mevzuatı farklıdır. Globalleşen dünyamızda tabii ki aynı sorunlar sonucu oluşan aynı hukuk, aynı uygulamalar olacaktır. Uluslararası mahkemelerin verdiği kararlar bizi bütünleşmeye (entegrasyon) götürmektedir. Ama öğretim üyesi olmak ve hukuk öğrencilerine ders anlatmak üzere bilimsel çalışmalar yapmak bilimsel eserler üretmek amacıyla Türkiye’deki hukuk fakültesine sahip herhangi bir devlet veya vakıf üniversitesine başvuran bir aday (eğer lisans, özellikle de yüksek lisans ve doktorasını Türk üniversitelerinde yapmış ise) başvurusu kendisi doçent veya profesör olsa da çoğunlukla reddedilmektedir.

Ben bir hukuk profesörü olarak, yıllarca iktisadî ve idarî bilimler fakültelerinde, hukuk fakültelerinde ders anlatmış, dekanlık yapmış biri olarak –naçizâne- fakültemin kadrosuna araştırma görevlisi ve öğretim üyesi olarak gelecek şahsın öncelikle Türk hukukunu iyi bilmesini isterim. Öğrencilerimiz Türk hukukunu öğrenmek üzere fakültelerimize gelmektedirler. Onlara Türk hukukunu iyi ve aynı zamanda eksik yönleriyle

öğretecek, adliye koridorlarının, mahkemelerimizin, uzayan davaların gerçeklerini anlatacak, Türkiye'nin, Türk halkının sosyolojik, psikolojik yapısını gözler önüne serecek bilim insanına ihtiyacımız var.

Adalet Bakanlığının bazı kanunların hazırlanması için kurduğu muhtelif kanun taslağı hazırlık komisyonlarında görev yaptım, tecrübeler edindim.

Nüfusu 2-3 milyon olan bir ülke için çok iyi olan bir kanunun 80 milyonluk ülkemiz için faydalı olamayacağını, genç hukukçuların da bilmesini isterim. İnsanları soğukkanlı olan bir ülkede iyi işleyen bir kanunun bizim gibi heyecanlı, sıcakkanlı, mahkemeye gitmeyi, davacı – davalı olmayı seven, şeriatın kestiği parmak acımaz diyen bir topluma uygun düşmeyeceğini de eklemeliyim.

Kanaatimca, şu anda ve muhtemelen her zaman sosyal bilimler ağırlıklı fakültelerimizin Türkiyemizde master ve doktora yapmış bilim insanlarına da, doğal olarak yurtdışında yetişmiş insanlara da gereksinimi vardır, ama bu ihtiyaç; Türkiye'de eğitim almış olanları reddederek, dışlayarak değil, her ikisini de bir arada istihdam ederek giderilebilir.

Türk üniversitelerinde yetişmiş olanların –sosyal bilimler dallarında olmak kaydıyla- yabancı ülkelerde yetişenlerden daha fazla donanımlı olabileceklerine/olduklarına dair inancım tamdır, hattâ benim için bu adaylar artı puan taşımaktadırlar.

TANITIM ve
DEĞERLENDİRME
REVIEW

BÜYÜK AVRASYA PROJESİ

Neslihan TÜRKKAN¹

“Great Eurasia Project”

Yazar: BARIŞ ADIBELLİ

IQ Kültür Sanat Yayınları, 215 s.

Tabiat sahnesinde her şey doğar, gelişir ve kaçınılmaz olarak yaşamını yitirir. Bu dairesel döngüyü dünya politika sahnesinde de görmek mümkündür. Her devlet doğar, kendi imkânları el verdiğiince gelişir ve kaçınılmaz olarak son bulur. Her dönemin, her zamanın en gelişmiş ülkesi, dünya politikasına yön veren ülkesi farklı olabilir. Bazı devletler gelişip güçlenirken, bazıları sahnenin arka sıralarına geçmek zorunda kalabilir. Bir dönem dünyanın süper gücü olan İngiltere eski gücünü kaybederken sahne sırası gelen Amerika bu fırsatı çok iyi kullanıp, dünyada sözü geçen ülkeler arasında ilk sırasını korumayı başarabilmiştir. Ancak Doğu’da yeni bir Güneş doğmakta, Çin bölgesel gücünü arttırarak Amerika’nın “Büyük Ortadoğu Projesi’ne karşılık olarak “Büyük Avrasya Projesini” devreye sokmaya çalışmaktadır. Bu eser, Çin’in dış politikasına odaklanarak Amerika ve Rusya dâhil, Asya Pasifik ülkeleri ile olan ilişkilerini incelemektedir.

İlk baskısını 2006 yılında yapan kitabın içeriği Barış Adıbelli’nin yazdığı ve çeşitli platformlarda yayınladığı makalelerden oluşmaktadır. Kitabı eklenen İngilizce bir bölümle birlikte kitapta, toplam yirmi üç bölüm bulunmaktadır. İngilizce olan bölüm ABD emekli subayı Ralph Peters’in Haziran 2006 da Amerikan Silahlı Kuvvetler dergisinde yayınlanan “Blood Borders – Kanlı Sınırlar” adlı makalesinden oluşmaktadır. Bu makale ABD’nin Büyük Ortadoğu Projesinin ilanı olarak yorumlanmaktadır. Bu

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Barış ve Çatışma Çalışmaları Bölümü.

makaleyi kitaba dâhil ederek yazar, etkileyici bir sonla kitabı bitirmiştir. Ayrıca kitabın bu son bölümünde yer alan haritalar çok yararlı ve önemli bilgiler içermektedir.

Kitabın dili gayet sade ve anlaşılabilir bir yapıdadır. Yazar, cümlelerinde anlaşılmaz kavramlar kullanmamış ve laf kalabalığından kaçınarak okuyucuya akıcı bir eser sunmuştur. Toplamda 215 sayfa süren kitap bir çırpıda bitmekte, okuyucuyu sıkmadan bilgilendirmektedir. Ancak kitabın kaynakça kısmı yoktur, bahsedilen olaylar daha detaylı bir şekilde incelenmek istenirse, kaynak tarama kısmı yeterli gelmeyecektir. Diğer yandan yazar, olayları, tarihleri ve analizleriyle birlikte vermekte, bahsedilen olayın sebeplerini ve sonuçlarını da okuyucuya sunmaktadır. Bu da bahsi geçen olayları derinlemesine anlaşılır kılmaktadır.

İlk bölümdeki makaleler Modern Çin'in politik gelişim sürecinin başlangıcını ve Çin'in dış politikasını ele almaktadır. Kitaba Çin'deki politik devrim ile başlayan yazar, Asya'nın politik evrimleşme sürecini gözler önüne sermiştir. Çin'in bu ideolojik gelişme süreci, üç merkezli bir üçgen olarak ele alınmıştır. İlki anayasada yapılan değişikliklerdir. 2004 yılında yapılan bu anayasa değişikliği tarihi bir değişiklik olarak yorumlanmıştır, çünkü 1954'ten bu yana bu denli bir gelişim gösteremeyen anayasa, bireysel hak ve özgürlükleri güvence altına alarak demokratikleşme sürecine girmiştir. Merkezi bir parti tarafından uzun yıllardır yönetilen Çin'in bu faaliyetleri, ülkede bazı şeylerin değişeceğine dair bir işaret olarak algılanmıştır. İkincisi, Ekonomi unsurudur. Çin, artan nüfusu ve iştah açıcı iş gücüyle ekonomik olarak büyümeye başlamıştır. Bu büyümeyi, kendi politik evrimiyle paralel tutması gerektiğini, yoksa sonunun Sovyetler Birliği gibi olabileceğinin ayırında olan Çin, farklı yollarla bu paralelliği sağlamaya çalışmıştır. *"...Eğer partinin yaşaması isteniyorsa, Kapitalistlerin de partiye alınması gerekir..."* (s. 13) Çin Komünist Partisinin (ÇKP) aldığı bir kararla, ülkenin en zengin 50 işadamı arasında sayılan Liu Saoksi partiye alınmıştır. Bu kararla birlikte zengin ve kapitalist olarak bilinen işadamlarının da partiye girmesinin önü açılmıştır. Partiye

girebilmek için “vatansever olmak, vergi vermek, yasalara saygılı olmak ve elindeki parayı ülkesi için feda edebilmek” (s. 13) gibi bazı ön şartlar getirilmiş ve böylece ülke ekonomisinde sözü geçen insanlar da yönetime alınmıştır. Bu gelişmeler ÇKP içerisinde farklı tepkilere yol açsa da, çoğunluk bu kararları desteklemiştir. Üçüncüsü ve belki de en önemlisi, “Çin tarzı Sosyalizm”dir (Neo-Konfüçyüsçülük). Soğuk savaş sonrasında komünizme olan güvenin azalması, ÇKP’yi harekete geçirmiş ve yeni bir ideolojik düzen arayışlarına girilmiştir. Şanslarına, kapı önünden çok da uzak olmayan Neo-Konfüçyüsçülük imdatlarına yetmişmiş, ÇKP bu ideolojiyi resmi olarak benimsemiştir. Böylece Çin, Asya ve Uzak Doğu’nun sosyal demokrat versiyonunu oluşturma yoluna girmiştir.

Sonraki bölümlerde yazar, Japon-Çin ilişkilerine değinmiş, yaşanan gerginliklerin analizini yapmıştır. Burada en önemli detaylardan birisi, Japonya’nın yeni savunma programında Çin’i açıkça hedef alması, ordu düzenlemesinde ve silah çalışmalarında yapmış olduğu cesur ve radikal hamlelerdir. Doğu Asya’da artan Ulusçuluk ile birlikte, her iki tarafı da besleyen gerginlikler meydana gelmiştir. Ayrıca Japon-Kore ilişkileri ve Kore ile olan gerginlikler de kitapta kendine yer bulmuştur.

İngiltere’nin Çin ile olan ilişkileri ve Çin’e uygulanan ambargo gibi konular, analizler ile birlikte verilmiş, konuyu hiç bilmeyen birinin bile geniş çaplı bilgi sahibi olabilmemesini sağlamıştır. Bu noktada dikkat çeken detaylardan biri de İngiltere’nin tekrar eski gücüne kavuşabilmek için Çin’i kendine müttefik olarak seçmesidir. Çin, Uzak Doğu’nun parlayan yıldızıdır (s. 29) ve İngiltere’nin kaybettiği prestiji yeniden kazanmasını sağlayabilecektir. “...İngiliz politikacıların, Çin’in artık Doğu Hindistan şirketinin bir arka bahçesi ya da pazarı olmadığına farkına varmış olmalarıdır.” (s. 35) Çin’in gelişimi sadece İngiltere’nin değil, Fransa ve Almanya gibi diğer ülkelerin de dikkatlerini çekmiştir. Bu ilgiyi kendi lehine çevirip bu ülkelerle yakın ilişkiler kuran Çin, kendisine uygulanan ambargonun kalkması için her fırsatta AB’ye baskı yapmıştır. Bu noktada, en kazançlı durumda olan ülke tabii ki Çin’dir. ŞİÖ de etkin ve güçlü bir üye olan ve bunu her

fırsatta gösteren Çin, artık kendi müttefiklerini ve düşmanlarını belirleyecek, ona göre hareket edebilecek konumdadır. Buna örnek olarak ŞİÖ ye üye olarak Pakistan ve Hindistan'ın alınmasını gösterebiliriz. Asya'da ortak çıkarları bulunan Hindistan'ın örgüte girmesine tepki göstermeyecek Çin, hem Hindistan'ı biraz daha kontrol altında tutmak istemiş, hem de Hindistan'ı ABD'nin güdümünden kurtarmak için çabalamıştır. Ayrıca ABD'ye karşı hamleler olarak İran'ın ŞİÖ'ye alınması ve Çin tarafından silahlandırılması da, açıkça birer meydan okuma statüsündedir. Burada bir parantez açıp ŞİÖ ve Türkiye arasındaki ilişkiyi de açıklamak gerekmektedir. Yazar, Türkiye'nin üye olmak için bir talepte bulunmaması ve ŞİÖ'den de bu yönde bir teklif gelmemesini, Türkiye için kaçırılmış büyük bir fırsat olarak görmektedir. Ayrıca, Asya ve Avrupa arasında denge unsuru olarak Türkiye yer alabileceken, bu statüye İran erişmiş ve köprü görevini üstlendiğini belirtmiştir. *“Üzülerek belirtmek gerekir ki, Avrasya Birliği Türkiyesiz kurulmuştur. Türkiye ise sonu olmayan bir AB hayalinin peşine takılarak bu gelişmelere sırtını dönmüştür... Kısaca, Türkiye'nin Orta Asya ve Türk Dünyasıyla olan ilişkisi Azerbaycan ile sınırlı kalmıştır.”* (s. 43) Avrupa Birliği Hayali bunca yıldan sonra bile yine hayal olarak kalmıştır. Yıllardır tek taraflı olarak bu birliğe girilmek istenmesi Türkiye'nin önündeki diğer fırsatları görmesini engellemiştir. Bu noktada, gelişmelerin takibi ve fırsatların kaçırılmaması için Türkiye, biraz daha akıllıca davranmalıdır.

ABD-Çin gerilimine geniş bir çerçevede yer veren yazar, Çin-Rus askeri tatbikatını da es geçmemiştir. Bu tatbikatın ŞİÖ tabanlı değil, bizzat iki ülke arasında gerçekleştiği vurgulanmaktadır. Bu tatbikat her iki ülkenin de çıkarına sayılabilecek bir hamledir. Ayrıca böylesi geniş çaplı bir tatbikata tepkiler tabi ki gecikmemiştir. *“Batılı gözlemciler, Rusya'nın Çin ile askeri tatbikat yapma kararı almasını, ABD ile renkli devrimler nedeniyle gerginleşen ilişkilerine bir tepki olarak yorumlamaktadırlar.”* (s. 46) ABD saflarında bu tatbikatın önemi büyük olsa da şaşırtıcı olarak ABD'nin tepkisi fazla olmamıştır. Ancak yine de karşı hamle olarak ABD, Güney Kore

ile 12 gün sürecek bir tatbikat yapacaklarını ilan etmiştir.

Kitapta bir sonraki kısımda Kore sorunu detaylıca masaya yatırılmış, tarihi, ilişkileri ve diplomatik krizleri açıkça ortaya konmuştur. Dünyada sözü geçen devletlerin Kore ile olan ilişkilerine teker teker değinilmiş, Kore sorununun üstüne tamamen ışık tutulmuştur. Kore'nin dünya sahnesinde yalnızlaşmasının sebebi açıklanmıştır, yazara göre bunun sebebi Sovyetler Birliğinin çöküş sürecine girmesi ve Çin'in daha ekonomik tabanlı barışçıl politikalar izlemesidir. Daimi iki müttefikinin desteğini kaybetmeye başlayan Kore iyice yalnızlaşmış ve daha marjinal hale gelmiştir. Bu da daha radikal kararlar ve uygulamalar demektir. Kore'nin yol açtığı nükleer kriz ancak Çin'in büyük katılımı ve aracılığıyla gerçekleşen Altılı görüşmelerden sonra düzeler gibi olmuştur. Ancak bu düzelmeye ömrü çok kısadır.

Kitabın ikinci kısmı diye tabir edebileceğimiz gelişme bölümü, Çin ve Hindistan kriziyle başlamaktadır. Çin - Nepal - Hindistan ilişkileri teker teker ele alınmış ve incelenmiştir. Bu konuda her bir ülkenin bakış açılarının yansıtılmış olması kitabın güvenilirliğini arttırmaktadır. Ayrıca Hindistan ve Çin arasında tampon bölge olan Nepal'in önemi vurgulanmıştır. *"Nepal'e hâkim olan, Himalaya dağlarının her iki yakasına da hâkim olacaktır."* (s. 73) Bunun ayırında olan Çin ve Hindistan bu bölge üzerinde kozlarını paylaşmaktadır.

Dünyadaki değerli madenler yıllar boyu sömürgeci ülkelerin iştahlarını kabartmıştır. Yıllar boyu insanlar elmas ve altın için birbirlerini katlederken, günümüzde artık bu değerli maden petrol, yani enerji olmuştur. Artık ülkeler, insanlar ve çıkarıcı gruplar birbirinin boğazına petrol için sarılmaktadırlar. Milyonlarca insanın ölümüne dolaylı yoldan da olsa sebep olan petrol, sahibine büyük bir güç vadetmektedir. Nitekim Orta Doğu'da dinmeyen kan, çılgınlık ve ölüm, doyurulamaz petrol açlığı yüzündendir. Bu noktada Çin, ABD ve Rusya'nın Avrasya ve Orta Doğu planlarından bahsederken, bölgedeki enerji savaşlarından da bahsetmek gerekmektedir. Bu ülkelerin yıllarca üzerinde düşünülmüş, ince ince işlenmiş enerji

planları vardır. Bu planları Orta Doğu ve Asya'ya entegre edebilmek için yıllarca çaba sarf etmişlerdir. Putin ile biraz daha toparlanmaya başlayan Rusya, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra yaralarını, enerji kartlarını oynayarak sarmak istemektedir. Özellikle Rusya'nın kontrolünden çıkmaya başlayan devletler renkli devrimlerden sonra iktidarı kaybetmek istemeyince çareyi tekrar Rusya'ya yakınlaşmakta bulmuşlardır. Bu şekilde bölgede tekrar hâkimiyet kuran Rusya, pasifikteki enerji savaşlarına katılmaktan da geri durmamıştır. Çünkü Rusya'nın enerji politikasının en önemli ayağını Pasifik bölgesi oluşturmaktadır. Ayrıca bu bölgede yeni bir proje başlatarak Çin ve Japonya'yı kontrol etmek istemektedir. *"Sanıldığığının aksine, Rusya'nın en büyük rakibi ABD değil, Çin'dir."* (s. 86) Projeyi kiminle yürüteceği konusunu belirsiz bırakarak Rusya'nın yapmaya çalıştığı şey, Japonya ve Çin arasındaki ilişkilerin gerilmesini sağlamaktır. Çünkü Çin'in hızlı yükselişi ve Doğu'nun parlayan yıldızı olması Rusya'yı rahatsız etmektedir. Yapılan tüm müttefikvari hamleler sadece zoraki bir dostluğun ürünüdür. Şu açıktır ki, Çin kendi ekonomik ve politik büyümesini tamamladığında artık Rusya'ya ihtiyacı kalmayacaktır.

Çin'in küreselleşen fırtınasından birçok ülke nasibini almıştır/ almaktadır. Bölgedeki varlığını korumak isteyen ABD, stratejik hamleler yapmak zorunda kalmıştır. Bush'un Afganistan, Hindistan ve Pakistan'a olan ziyaretleri, sürpriz gelişmeler olarak yorumlanmaktan uzaktır. Bu gezilerle birlikte safların belirginleşmeye başladığı söylenebilir.

Kitabın sonuç kısmı olan üçüncü bölümüne gelindiğinde, ABD-Çin ve Çin-Rusya ilişkilerinin derinlemesine incelendiğini ve Büyük Avrasya Projesinin detaylarını, bu projenin taraflarını ve kendi bakış açılarını görmekteyiz. İlk olarak ABD'nin çevreleme politikası götüğünü söylemek doğru olacaktır. Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetler Birliğine uyguladığı çevreleme politikasının aktörünü değiştirerek Çin'e uygulamaya çalışan ABD, artık uzlaşmacı politikadan vazgeçmiştir. Bu ortamı kendi çıkarları için kullanmak isteyen Tayvan, saldırgan çıkışlar yaparak Çin'e karşı hareketlenmeye başlamıştır. Burada asıl amaç, Tayvan'ı "Batmayan

gemi” olarak gören ABD ile Çin arasındaki ilişkiyi iyice gererek kopma noktasına getirmektedir. Böylece Tayvan, çıkan karışıklıkta bağımsızlığını ilan edecek ve Çin yönetiminden kopacaktır. Bu sırada Çin de karşı çevreleme politikasını başlatmış ve ŞİÖ’den ABD karşıtı radikal kararların çıkmasını sağlayarak ABD’ye meydan okumuştur.

Çin-İran ilişkilerinin derin bir analizinin de bulunduğu bu kısımda, Çin’in İran’a silah transferi, Nükleer anlaşmaları ve Stratejik işbirlikleri de yer almıştır. İşin içine nükleer girdiğinde kaçınılmaz olarak kriz de meydana gelmiştir. Nükleer konusu asla yabana atılabilecek bir konu değildir. Hiroşima ve Nagazaki şehirlerine atılan atom bombaları halen etkilerini sürdürmektedir. Bu yüzden bu konu uluslararası camiada çok hassas bir konumdadır. Hiçbir ülke tekrar aynı acıları ve kaosu yaşamak istememektedir. Nükleer konusunda ise İran’ın ne yapacağı belli değildir, bu belirsizlik büyük bir tedirginlik ve kriz meydana getirmektedir. Buna ek olarak aynı ifadeleri Kuzey Kore için de kullanmak mümkündür. En büyük müttefiklerinden istediği desteği alamadıktan sonra radikalleşen Kuzey Kore, Asya’daki dengeleri alt üst etme potansiyeline sahiptir. İmzalanan bütün anlaşmalara rağmen huzur ortamı kesinleştirilememiştir. Kuzey Kore halen nükleer denemeler yapmakta, öncesinde yaptığı anlaşmaları hiçe saymaktadır. Kuzey Kore’nin bu tutumu kendi müttefiklerini bile tedirgin etmektedir.

Öte yandan Çin-İsrail ve Çin-Arap ilişkileri de kendine bu bölümde yer bulmuştur. Orta Doğu’da yaşanan savaş hala tüm gücüyle devam etmektedir. Bunun neticesi olarak zaman zaman çeşitli krizler ortaya çıkmaktadır. *“...Lübnan krizine son verilmesi için toplanılan Roma Konferansından bir sonuç çıkmaması ve bu konferans esnasında BM’nin Lübnan’daki gözlem noktasının İsrail tarafından kasıtlı vurularak dört BM çalışanının ölmesi, uluslararası toplumda büyük tepkiye neden oldu.”* (s. 172) Bu saldırı ardından Çin, BM’den sert bir kınama yapmasını istemiştir ancak ABD’nin araya girmesiyle beklenen kınama gelmemiştir. Kendisine yapılan bu saldırıyı bile kınayamayan BM, uluslararası alanda itibar kaybet-

miştir. Burada yine bir parantez açarak bu durumun vahametinden bahsetmek azami derecede önemlidir. 1945'te Dünya barışını, güvenliğini korumak ve uluslararası düzlemde ekonomik, toplumsal ve kültürel iş birliği oluşturmak için kurulan BM, misyonunu yerine getirememiştir. Küresel güçlerin savaşları, barış ortamının sağlanması önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Tabi ki ABD'nin bu tutumu ve BM'yi baskı altında tutması, yıllardan beri Çin ile aralarındaki husumetin artık açık bir yansıması olarak nitelendirilebilir.

Bu bölümün sonraki kısımlarında yazar, Çin'in kahramanlaştırma politikası güderek halkının milli duygularını perçinleme stratejisi üzerinde durmuştur. Ayrıca Çin dış politikası üzerine yeni yorumlamalar yapılmış, Çin-Lübnan ilişkisi gözler önüne serilmiştir. Yazarın olayları birbirine bağlayıp analiz etmesi ve bunu da akıcı ve anlaşılır bir biçimde okuyucuya yansıtması, kitabın en büyük artlarından biridir. Ayrıca yazarın Orta Doğu ve Asya Pasifik üzerinden yaptığı yorumlar halen geçerliliğini korumaktadır. Yazarın bu başarısı, tüm kitap boyunca kendini hissettirmektedir.

Sonuç olarak, ABD'nin 11 Eylül sonrasında hızlandırdığı "Yeni Dünya Düzeni" diye de tabir edebileceğimiz Büyük Ortadoğu Projesi hız kazanmıştır. Soğuk Savaş kazanan ABD, Orta Doğuyu bir savaş ganimeti olarak görmekte ve bu coğrafyanın geleceğine yönelik planlar yapmaktadır. Ancak ABD'nin bu planları Çin ve Rusya'yı kapsamamaktadır. Bu iki devlet son derece güçlü birer rakiptirler, ABD onlara hâkim olmaya çalışırken elindeki pirinçten de olabileceğinin farkındadır. Aynı şekilde Çin ve Rusya'nın da kendi çıkarları doğrultusunda Büyük Avrasya Projeleri mevcuttur. Çin'in projesinde temel taş ekonomik ve politik büyümenin paralel olabilmesidir. Ayrıca bu ekonomik gücün istikrarlı olabilmesi için uzun vadeli enerji akışına sahip olması gerekmektedir. Bu yönde attığı adımlarla önemli bir ülke haline gelmiştir. İlk olarak Şangay Beşlisini kurması, sonrasında bu örgütü Şangay İşbirliği Örgütüne dönüştürmesi, Çin'in elini çok güçlendirmiş ve üye ülkeleri kontrol edebilecek düzeye gelmiştir. Ayrıca Çin'in Orta

Doğu'da yaptığı planlar, Irak ABD tarafından işgal edilince suya düşmüş, yeni kurtuluş çaresi olarak İran'ı görmeye başlamıştır. İran, hem ABD ile olan gerilimden dolayı çok yerinde bir müttefik olacaktır hem de enerji anlaşmalarıyla dengeleri değiştirebilecek potansiyele sahiptir. Ayrıca Çin'in projesindeki en büyük boşluklardan birisi de Azerbaycan'dır. Çin, Azerbaycan'ın da ŞİÖ'ye üye olmasını sağlayarak Türk-Amerikan bloğundan kurtarmış olacaktır. Çin, Orta Doğu'da Arap merkezli bir politika izlemeyi seçmiştir, bu politikalarda Türkiye hep bir adım geride kalmıştır. Bunda Türkiye'nin biraz daha Amerikan cephesinde görülmesi etkili olmuştur, bu yüzden Türkiye yanı başındaki gelişmelerin dışında kalmıştır. *"...Avrasya coğrafyasının anahtarı Orta Doğu bölgesinde bulunmaktadır. Orta Doğu'da etkin olmayan hiçbir dünya gücü Avrasya coğrafyasında da etkili ve sürekli olamayacaktır."* (s. 194)

Çin'in BOP'a karşı ortaya koyduğu Büyük Avrasya Projesi oldukça geniş kapsamlı ve etkili bir projedir. ABD ve Rusya, en büyük rakipleri olarak Çin'i görmekte haklıdırlar. Çin'in hem ekonomik hem de politik gelişmesi artık kaçınılmaz boyutlara ulaşmıştır. Bu bağlamda, geleceğin parlayan yıldızı Çin, dünya sahnesinde ABD'nin de önüne geçebilecek potansiyele sahiptir. Durum bu şekildeyken Türkiye'nin, Asya Pasifik bölgesine olan ilgisini biraz daha arttırması ve karşısına çıkabilecek fırsatları daha iyi değerlendirmesi çok önemlidir.

YAYIN İLKELERİ¹

GENEL İLKELER

Tesam Akademi Dergisi Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda 2 kez yayımlanmaktadır.

Dergide ekonomi, siyaset bilimi ve kamu yönetimi, dış politika, hukuk ve sosyal bilimler alanında orijinal araştırmalar yayımlanır.

Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiğinde Tesam Akademi Dergisi bütün yayın haklarına sahip olacaktır.

Dergimize yazılarını gönderen yazarlarımız unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adresleri ile telefon numaralarını ve e-posta adreslerini bildirmelidir.

Dergiye verilecek yazılar; Yayın Kurulunca denetlendikten sonra hakemlere gönderilecektir. Hakemlerden gelecek raporlar doğrultusunda yazının basılmasına, rapor çerçevesinde düzeltilmesine ya da yazının reddine karar verilecek ve durum yazara bildirilecektir. Yazarın rapora itirazı durumunda yazı, yeni bir hakeme gönderilebilecektir. Yayımlanmayan yazılar yazara geri gönderilmeyecektir.

Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç 15 gün içerisinde yapılarak Yayın Kurulu'na ulaştırılması gerekmektedir.

Tesam Akademi Dergisi'nin yazı dili Türkçe ve İngilizce'dir. Yazıların yanında, ortalama 150 sözcükten oluşan Türkçe ve İngilizce özetler de yazının başına eklenerek gönderilmelidir. Aynı şekilde, yazının başlığının Türkçe ve İngilizce olarak yazıya eklenmesi, ayrıca yine Türkçe ve İngilizce olarak 5-8 kelime arasında olacak anahtar sözcüğün belirtilmesi gerekmektedir. Makalenin 750 (yedi yüz elli) kelimeyi geçmeyecek şekilde özeti, kaynakça bölümünden sonra yer almalıdır. Bu bölüm Türkçe makalelerde İngilizce, İngilizce makalelerde ise Türkçe olmalıdır.

Hem metin içinde hem de kaynakçada Amerikan Psikologlar Birliği tarafından yayımlanan Publication Manual of American Psychological Association (APA) (6. baskı) adlı kitapta belirtilen yazım kuralları uygulanmalıdır. (Örnekler için <http://www.nmu.edu/library/APASTYLE>.
1 Detaylı bilgi için bkz. <http://tesamakademi.com/yayinilkeleri>

HTM web adresine başvurulabilir). Bu kurallara uygun olmayan makaleler yazarlarına düzeltme için geri gönderilir.

Tesam Akademi Dergisi'ne gönderilen yazıların yazım bakımından son denetimleri yapılmış olduğu, yazarın tesamakademi@gmail.com.tr adresine göndermiş olduğu makaleleri son hali ile basıma verdiği kabul edilecektir. Yazı teslim edildikten sonra baskı düzeltmeleri için ayrıca yazara gönderilmeyecektir. Bu nedenle yazım yanlışlarının, olağanın üzerinde olması yazının geri çevrilmesi için yeterlidir.

Dergide yayınlanan eserin yazarına 2 (iki) adet ücretsiz dergi verilir. Yazarlara telif ücreti ödenmemektedir.

TESAM ve Tesam Akademi Dergisi hakkında ayrıntılı bilgi için www.tesam.org.tr ve www.tesamakademi.com adresini ziyaret edebilirsiniz...

GENEL BİÇİM ÖZELLİKLERİ

Yazı Tipi

Bütün metinde 11 punto Cambria yazı karakteri kullanılır. Tablo ve şekillerin nasıl hazırlanacağına dair ilgili bölüme bakınız.

Sayfa Yapısı

- A4 boyutlarındaki kâğıda üst, alt, sağ ve sol boşluk 2,5 cm (0.98 inç) bırakılarak, iki yana dayalı, satır sonu tirelemesiz şekilde olmalıdır.
- Çalışmalar tek sütun olarak hazırlanmalıdır.
- Paragraflarda ve başlıklarda girinti ve çıkıntı olmamalıdır.

Paragraf Yapısı

Paragraf sekmesinde girintiler bölümünde;

- önce ve sonra alanı 0,6 nk
- satır aralığı 1,5 olmalıdır.

Sayfa Sınırı

Yukarıdaki şablona göre hazırlanmış bir çalışma, ekler ve kaynakça hariç, 20 sayfayı aşmamalıdır.

ÇALIŞMA BÖLÜMLERİ

Başlık

Makale başlığı, büyük harfli, bold ve sayfaya ortali olmalıdır. Çalışma daha önce sunulmuşsa, bir projeden veya tezden üretilmişse vs. giriş başlığının sonuna (1) dipnotu konularak açıklama yapılmalıdır.

Yazar İsimleri

Yazar isimleri italik olmalıdır. Yazarın/yazarların tam adları, unvanları, çalıştıkları kurumlar ve elektronik posta bilgileri belirtilmelidir.

Öz

150 kelimeyi aşmayacak şekilde olmalıdır. Özde atıf kullanılmamalıdır.

Anahtar Kelimeler

5-8 kelime arasında olmalıdır.

Ana Metin

Nicel ve nitel çalışmalar Giriş, Yöntem, Bulgular ve Tartışma bölümlerini içermelidir.

Derleme türü çalışmalar problemi ortaya koymalı, ilgili literatürü yetkin bir biçimde analiz etmeli, literatürdeki eksiklikler, boşluklar ve çelişkilerin üzerinde durmalı ve çözüm için atılması gereken adımlardan bahsetmelidir.

Diğer çalışmalarda konunun türüne göre değişiklik yapılabilir, fakat bunun okuyucunun metinden faydalanmasını güçleştirecek detayda alt bölümler şeklinde olmamasına özen gösterilmelidir.

Kaynakça

Hem metin içinde hem de kaynakçada Amerikan Psikologlar Birliği tarafından yayımlanan Publication Manual of American Psychological Association (APA) (6. baskı) adlı kitapta belirtilen yazım kuralları uygulanmalıdır.

Summary

Makalenin 750 (yedi yüz elli) kelimeyi geçmeyecek şekilde özeti, kaynakça bölümünden sonra yer almalıdır. Bu bölüm Türkçe makalelerde İngilizce, İngilizce makalelerde ise Türkçe olmalıdır.

TABLO, ŞEKİL VE EKLER

Tablo ve Şekiller

Tablo, şekil, resim, grafik vb. unsurlar metin içerisinde yer almalıdır. Çalışmanın sonunda ayrıca verilmemelidir.

Tablo ve şekillerde genel şablonun dışında 10 punto Cambria yazı karakteri kullanılır.

Kaynak kısmı ise tablonun altında olup, 9 punto Cambria yazı karakteri kullanılır.

Paragraf sekmesinde girintiler bölümünde;

- önce ve sonra alanı 0 nk,
- satır aralığı tek olmalıdır.

Başlıklar sola dayalı, bold ve rakam ile sıralanarak yazılmalı. (“**Tablo 1**” veya “**Şekil 5**” gibi...)

Tablo ve şekil başlıkları italik yazılmalıdır.

Tablo ve şekiller sola dayalı olmalı ve metin kaydırma özelliği kapalı olmalıdır.

Ekler

Her bir ek ayrı sayfalarda, kaynakçadan sonra verilmelidir.

Başlıkları 12 punto Cambria, bold ve sola dayalı yazılmalıdır. (“**EK 1**” gibi...)

BAŞLIK SİSTEMİ

Başlık Oluşturma

Her düzeydeki başlığı oluşturan kelimelerin ilk harfi büyük yazılmalıdır (ve, ile, de, mi gibi ekler her zaman küçük harfle yazılmalıdır.)

Tablo ve şekil başlıkları da bu kurala göre düzenlenmelidir.

Temel Başlıklar

Çalışmanın başlığı büyük harflerle ortalı ve bold yazılmalıdır.

Giriş bölümüne Giriş başlığı konulmamalıdır.

İkinci Düzey Başlık

Sola dayalı ve bold yazılmalıdır. Kendinden önceki paragraftan bir satır boşluk ile ayrılmalıdır.

Üçüncü Düzey Başlık

Sola dayalı bold ve italik yazılmalıdır. Kendinden önceki paragraftan satır boşluğu ile ayrılmalıdır.

Dördüncü Düzey Başlık

Sola dayalı, bold ve italik yazılmalıdır. Sonuna üst üste iki nokta konmalı

ve paragraf başlığın hizasından devam etmelidir. Kendinden önceki paragraftan satır boşluğu ile ayrılmalıdır.

Beşinci Düzey Başlık

Sola dayalı ve italik yazılmalıdır. Sonuna üst üste iki nokta konmalı ve paragraf başlığın hizasından devam etmelidir. Kendinden önceki paragraftan satır boşluğu ile ayrılmamalıdır.

Beş düzeyden daha fazla başlık oluşturulması önerilmemektedir.

Tablo ve Şekil Başlıkları

Tablo ve Şekil ifadeleri (**Tablo 1**, **Şekil 1** gibi) bold kullanılmalıdır, başlıklar ise italik yazılmalıdır.

REFERANS KULLANIMI

Metin İçi Referans Gösterimi

Atıflarda yazarlar arasında & işareti değil ve ibaresi kullanılmalıdır.

Örnek;

Arpacı ve Kuyu'nun (2000) çalışması... (Kesme işaretini parantezli ifadeye koymayınız)

(Arpacı ve Kuyu, 2010, s. 72)

(Arpacı, Kuyu ve Huysuz, 2000, ss. 12-13)

Detaylar için **Temel Atıf Biçimleri** tablosuna başvurunuz.

Atıfların Sıralanması

Parantez için atıflar alfabetik olarak dizilmelidir.

Örnek;

(Arpacı, 2013; Arpacı ve Kuyu, 2010, s. 15; Karman, 2000; Zengin, Warrant, Güner, Aykut ve Karpat, 2013)

Aktarılan Kaynak

Bir referansın içindeki bir başka referanstan yapılan aktarma aşağıdaki gibi gösterilmelidir.

Örnek;

(Torgerson, 1958, ss. 1-8'den akt., Baykul, 2000; Zengin, 1957'den akt., Pınar, 1999)

Temel Atıf Biçimleri

Atıf Türü	Metin İçinde İlk Atıf	Metin İçi Müteakip Atıflar	Parantez İçi İlk Atıf	Parantez İçi Müteakip Atıflar
Tek Yazarlı	Walker (2007)	Walker (2007)	(Walker, 2007)	(Walker, 2007)
İki Yazarlı	Walker ve Allen (2004)	Walker ve Allen (2004)	(Walker ve Allen, 2004)	(Walker ve Allen, 2004)
Üç Yazarlı	Bradley, Ramirez ve Soo (1999)	Bradley ve arkadaşları (1999)	(Bradley, Ramirez ve Soo, 1999)	(Bradley ve ark., 1999)
Dört Yazarlı	Bradley, Ramirez, Soo ve Walsh (2006)	Bradley ve arkadaşları (2006)	(Bradley, Ramirez, Soo ve Walsh, 2006)	(Bradley ve ark., 2006)
Beş Yazarlı	Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker ve Soo (2008)	Walker ve arkadaşları (2008)	(Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker ve Soo, 2008)	(Walker ve ark., 2008)
Altı ve Daha Fazla Yazarlı	Wasserstein ve arkadaşları (2005)	Wasserstein ve arkadaşları (2005)	(Wasserstein ve ark., 2005)	(Wasserstein ve ark., 2005)
Kurum (Kısaltması yaygın kullanılan)	Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2003)	MEB (2003)	(Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2003)	(MEB, 2003)

DİĞER HUSUSLAR

Vurgu

Başlıklar, tablo ve şekillerde yer alan temel değişkenler haricinde metin içerisinde bold kullanılmamalıdır. Vurgulanmak istenen hususlar açma kapama tırnak imi [“ ”] veya italik kullanımı ile yapılmalıdır.

Doğrudan Alıntılar

Doğrudan alıntılar normal metne göre soldan ve sağdan girintili ve 12 punto italik olarak yazılmalıdır.

Temel Kaynakça Öğeleri

Kitap	<p>Türkçe Eser Balci, A. (2007). <i>Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve etikler</i>. Ankara: Pegem Yayıncılık.</p> <p>Türkçeye Çevrilmiş Eser Morris, C. (2002). <i>Psikolojiyi anlamak</i> (A. Erkuş, A. D. Batgün & B. Ayvaşık, Çev.) Ankara: TPD Yayınları.</p> <p>Türkçe Editöryal Eser Bahar, M. (Ed.). (2006). <i>Fen ve teknoloji öğretimi</i>. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.</p> <p>Çok Yazarlı Türkçe Eser Büyükdüzlek, Ş., Çakmak, E. Ç., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2009). <i>Bilimsel araştırma yöntemleri</i>. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.</p> <p>İngilizce Eser Bryman, A., & Cramer, D. (1997). <i>Quantitative data analysis with SPSS for Windows: A guide for social scientists</i>. New York, NY: Routledge.</p>
Kitap İçinde Bölüm	<p>İngilizce Eser İçerisinde Bölüm Gülgöz, S. (2005). Five factor theory and NEO-PI-R in Turkey. In J. Allik & R. R. McCrae (Eds.), <i>The five-factor model of personality across cultures</i> (pp. 175-196). Dordrecht, Netherlands: Kluwer Academic Publishers.</p> <p>Türkçe Eser İçerisinde Bölüm Uysal, Ş. (1971). Metodoloji açısından Türkiye’de yapılan sosyolojik araştırmalar ve bir örnek köy araştırması. N. H. Fişek (Ed.), <i>Türkiye’de sosyal araştırmaların gelişimi sempozyumu bildirileri kitabı içinde</i> (s. 139-151). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.</p>
Makale	<p>Türkçe Makale Bursal, M. & Yigit, N. (2012). Fen ve teknoloji öğretmen adaylarının bilgi iletişim teknolojileri (BIT) kullanımı ve materyal tasarımı öz yeterlik inançları. <i>Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri</i>, 12, 1073-1088.</p> <p>İngilizce Makale Herbst-Damm, K. L., & Kulk, J. A. (2006). Volunteer support, marital status, and the survival times of terminally ill patients. <i>Health Psychology</i>, 24, 225-229. http://dx.doi.org/10.1037/0278-6133.24.2.225</p> <p>Yediden Fazla Yazarlı Makale Gilbert, D. G., McClamon, J. F., Rabinovich, N. E., Sugai, C., Plath, L. C., Asgaard, G., ... Botros, N. (2004). Effects of quitting smoking on EEG activation and attention last for more than 31 days and are more severe with stress, dependence, DRD2 A1 allele, and depressive traits. <i>Nicotine and Tobacco Research</i>, 6, 249-267. http://dx.doi.org/10.1080/14622200410001676305</p> <p>Online Edinilmiş Makale Sillick, T. J., & Schutte, N. S. (2006). Emotional intelligence and self-esteem mediate between perceived early parental love and adult happiness. <i>E-Journal of Applied Psychology</i>, 2(2), 38-48. Retrieved from http://ojs.lib.swin.edu.au/index.php/ejap</p> <p>OnlineFirst Olarak Yayımlanmış Makale Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. <i>Knowledge Management Research & Practice</i>. Advance online publication. http://dx.doi.org/10.1057/palgrave.kmnp.8500141</p>

Tez	<p>Ticari Database'den Alınmış Master Tezi McNeil, D. S. (2006). <i>Meaning through narrative: A personal narrative discussing growing up with an alcoholic mother</i> (Master's thesis). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 1434728)</p> <p>Kurumsal Database'den Alınmış Doktora Tezi Adams, R. J. (1973). <i>Building a foundation for evaluation of instruction in higher education and continuing education</i> (Doctoral dissertation). Retrieved from http://www.dhioink.edu/etd/</p> <p>Web'den Alınmış Doktora Tezi Bruckman, A. (1997). <i>MOOSE Crossing: Construction, community, and learning in a networked virtual world for kids</i> (Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology). Retrieved from http://www.stollc.cc.gatech.edu/~asb/thesis/</p> <p>DAI'de Özeti Yer Alan Tez Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. <i>Dissertation Abstracts International Section B: Sciences and Engineering</i>, 65(10), 5428.</p> <p>ABD Dışında Bir Üniversitede Hazırlanmış Doktora Tezi Carlborn, P. (2000). <i>Carbody and passengers in rail vehicle dynamics</i> (Doctoral dissertation, Royal Institute of Technology, Stockholm, Sweden). Retrieved from http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:thd:diva-3029</p> <p>Türkçe Tezler Atıncı, H. (2001). <i>İkögretim birinci kademe eğitim programlarının yerel ölçütlerinin geliştirilmesi etki</i> (Yüksek lisans tezi, Çankaya, Ankara, Türkiye). http://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ adresinden edinilmiştir.</p> <p>Aydın, F. (2008). <i>İşbirlikli öğrenme yönteminin 10. sınıf coğrafya dersinde başarıya, tutuma ve motivasyona etkileri</i> (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). http://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ adresinden edinilmiştir.</p>
Sempozyum	<p>Temel Gösterim Contributor, A. A., Contributor, B. B., Contributor, C. C., & Contributor, D. D. (Year, Month). Title of contribution. In E. E. Chairperson (Chair), Title of symposium. Symposium conducted at the meeting of Organization Name, Location.</p> <p>Sunum veya Poster Sunumu Presenter, A. A. (Year, Month). Title of paper or poster. Paper or poster session presented at the meeting of Organization Name, Location.</p> <p>Sempozyumda Katkı Muelbauer, J. (2007, September). Housing, credit, and consumer expenditure. In S. C. Ludvigson (Chair), <i>Housing and consumer behavior</i>. Symposium conducted at the meeting of the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, WY.</p> <p>Özeti Online Olarak Edinilmiş Toplantı Sunumu Liu, S. (2005, May). <i>Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions</i>. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.ices.org/ices2005/abstracts_2005.htm</p> <p>Online Düzenli Yayımlanan Proceeding Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. <i>Proceedings of the National Academy of Sciences</i>, 105, 12593-12598. http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105</p> <p>Kıtap Şeklinde Yayımlanan Proceeding Katz, I., Gabayan, K., & Aghajan, H. (2007). A multi-touch surface using multiple cameras. In J. Blanc-Talon, W. Philips, D. Popescu, & P. Scheunders (Eds.), <i>Lecture Notes in Computer Science: Vol. 4678: Advanced Concepts for Intelligent Vision Systems</i> (pp. 97-108). Berlin, Germany: Springer-Verlag. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-540-74607-2_9</p> <p>Türkçe Kongre Bildirisi Peşkin, M. & Ayas, T. (2006, Eylül). Zorba ve kurban ile öğrencilerin utangaçlık, içedönümlük, dışadönümlük ve özsaygı değişkenleri bakımından incelenmesi. VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulan bildiri, Marmara Üniversitesi, Atılım Eğitim Fakültesi, İstanbul.</p>

TESAM ACADEMY BROADCASTING STANDARDS

THE GENERAL PRINCIPLES

Turkish Journal of Tesam Academy is published 2 times a year, in January and July.

Original researches in the fields of social sciences, , political science and public administration, foreign policy, law, economy are published in the journal.

Articles sent to the journal should be not published elsewhere or submitted for publication. When articles are accepted for publication, Tesam Academy Journal is going to have all broadcasting rights

Our Authors submitting their articles to the journal, must report their appellation, institutions where they work, communication addresses, e-mail addresses and phone numbers.

Articles which will be given to the journal, will be sent to the referee after checked by the Editorial Board. According to reports sent by referee , it will be decided whether or not the article will be published or corrected as per the report or refused. And the author will be informed about the decision. In case of any objection of the author to the report, the article can be sent to a new referee. Unpublished articles won't be sent back to the author.

If the correction is requested from the author, the correction should be made at the latest within 15 days, should be sent to the Editorial Board.

Tesam Academy Journal's written language is Turkish and English. Besides articles, abstracts in Turkish and English consisting of approximately 150 words should be sent by being appended to the end of the article. Likewise, the article's title both in Turkish and English should be added the text, as well as between five and eight key words in Turkish and English also need to be specified. The abstract of the article shouldn't exceed 750 words and it should be placed after the bibliography. The abstract should be written in English in Turkish articles, but if the article is written in English, this section should be written in Turkish.

For in text citations and references section, APA style (Publication manuel of the American Psychological Assosiation [6th edition] published by the American Psychological Assosiation) must be used. (For having a look to

examples visit this website: <http://www.nmu.edu/library/APASTYLE.HTM>) The articles which aren't in accordance with these rules are sent back.

It is going to be accepted that articles submitted to the Tesam Academy Journal have been checked in terms of the spelling and the author have edited the final version of the article which the writer has sent tesamakademi@gmail.com.tr address. After delivery of the text , it won't be sent to the author again for print corrections . Therefore, if spelling mistakes are much more than usual ,the writing is refused.

The author of a work published in the magazine is given 2 (two) free journals. Authors aren't paid royalty fees .

You can visit www.tesamakademi.com and www.tesam.org.tr internet addresses for obtaining detailed information about TESAM and Tesam Academy Journal.

THE GENERAL FORMAT FEATURES

Font

11 point Cambria font is used for all text. Look at the related section about how to prepare the tables and figures.

Page Setup

- You should leave 2.5 cm (0.98 inch) blank to the top,bottom,left and right margins of the A4 size paper. It should be full justified. There should not be a hyphen at the end of the lines
- Studies should be prepared as a single column.
- There shouldn't be recesses and protrusions in the paragraphs and headings

Paragraph Structure

In paragraph tab, indents section;

- 0.6 pt before and after
- Line space should be 1.5.

Page Limit

A study prepared by the above template, except for annexes and bibliography, should not exceed 20 pages.

SECTIONS of the STUDY

Title

Article's title should be uppercase, bold and centered on the page. If the study has already submitted or it is made from a project or thesis, etc, an explanation should be made by placing * footnote at the end of the title.

Author Names

Author names should be italicized. Author's / authors' full names, academic degrees, institutions in which they work and e-mail information should be specified.

Keywords

It should be between 5-8 words.

Abstract

It shouldn't exceed 150 words. A citation shouldn't be used in the abstract.

Main Text

Quantitative and qualitative studies should contain Introduction, Methods, Results and Discussion sections. The sample / Working Group, Data Collection Tools and Process subdivisions should necessarily be situated in method section. Subdivision of model should exist only if the model is original.

Compilations should reveal the problem, analyze relevant literature with a competent way, should concentrate on the deficiencies, gaps and contradictions in the literature and should mention the steps to be taken for the solution.

The changes can be made according to type of the issue in the other studies. But you should be careful that it shouldn't have many subsections or else so many details cause that the reader has difficulties about taking advantage of the text.

Bibliography

The writing rules that are specified in a book, Publication Manual of the American Psychological Association (APA) (6th edition) published by American Psychological Association, should be applied both in the text and bibliography.

Summary

The summary of the article shouldn't exceed 750 words and it should be placed after the bibliography. The summary should be written in English in Turkish articles, but if the article is written in English, this section should be written in Turkish.

TABLES, FIGURES AND APPENDIX

Tables, Figures

Elements like tables, figures, pictures, graphics etc. should be included in the text. They shouldn't be placed additionally at the end of the study.

10 point, Cambria font is used in the tables and figures except general template.

The resource section is under the chart, 9 point Cambria font is used.

In paragraph tab, recess section;
before and after space 0 pt,
line spacing should be single.

The titles should be left justified, bold and written by putting in order with number. (For instance "**Chart 1**" or "**Figure 5**" ...)

Titles of the table and figure should be italicized.

Tables and figures should be left justified and text scrolling feature should be turned off.

Appendices

Each annex should be in separate pages and given after the bibliography.

Titles should be written left justified, 12 point, Cambria and bold (like "**Annex 1**")

TITLE SYSTEM

Title Formation

All title's words' initial should be capitalized. (words like and, with, also should be written in small letters all the time)

Table's and figure's titles should be arranged according to these rules.

Basic Titles

The title of the study and basic headings (Methods, Results, Discussion) should be written center justified and bold.

An introduction title should be placed in introduction section.

Second Level Title

It should be written left justified and bold. It should be separated with one-line gap from the previous paragraph.

Third Level Title

It should be written left justified, bold and italicized . It should be separated with one-line gap from the previous paragraph.

Fourth Level Title

It should be written left justified, bold and italicized . There should be colon at the end of it and the paragraph should continue from the title's alignment. It should be separated with one-line gap from the previous paragraph.

Fifth Level Title

It should be written left justified and italicized. There should be colon at the end of it and the paragraph should continue from the title's alignment. It should be separated with one-line gap from the previous paragraph.

It isn't recommended that you create more titles than five levels.

Tables and Figures' Titles

Tables and Figures' statements (like **Table 1**, in **Figure 1**) should be bold.

The titles of tables and figures should be italic.

USE OF REFERENCE

Reference Display Inside of the Text

You should use "and" instead of & symbol between authors in citations.

For Instance;

Arpacı and Kuyu's (2000) study... (Do not use the apostrophe in parenthetical statement)

(Arpacı and Kuyu, 2010, p. 72)

(Arpacı, Kuyu and Huysuz, 2000, p. 12-13)

Look at table of **Basic Citation Format** for details.

Ordering Citations

Citations in parenthesis should be in alphabetical order

For Instance;

(Arpacı, 2013; Arpacı and Kuyu, 2010, p. 15; Karman, 2000; Zengin, Warrant, Güner, Aykut and Karpaz, 2013)

Resources Transferred

A transfer made from a reference that is in another reference should be indicated as follows:

For Instance;

(Torgerson, 1958, from pp.1-8 Baykul, 2000; Zengin, from 1957, Pinar, 1999)

Basic Citation Format

Reference Type	The first reference in the text	Following references in the text	The first reference in the parenthesis	Following references in the parenthesis
Single Author	Walker (2007)	Walker (2007)	(Walker, 2007)	(Walker, 2007)
Two Authors	Walker and Allen (2004)	Walker and Allen (2004)	(Walker and Allen, 2004)	(Walker and Allen, 2004)
Three Authors	Bradley, Ramirez and Soo (1999)	Bradley et al. (1999)	(Bradley, Ramirez and Soo, 1999)	(Bradley et al., 1999)
Four Authors	Bradley, Ramirez, Soo and Walsh (2006)	Bradley et al. (2006)	(Bradley, Ramirez, Soo and Walsh, 2006)	(Bradley et al., 2006)
Five Authors	Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker and Soo (2008)	Walker et al. (2008)	(Walker, Allen, Bradley, Ramirez, Walker and Soo, 2008)	(Walker et al., 2008)
Six and more Authors	Wasserstein et al. (2005)	Wasserstein et al., (2005)	(Wasserstein et al., 2005)	(Wasserstein et al., 2005)
associations, government agencies etc. (commonly used abbreviation)	Ministry of Education (MOE, 2003)	MOE (2003)	[Ministry of Education[MOE], 2003]	(MOE, 2003)

OTHER ISSUES

Emphasis

Bold shouldn't be used in the text except for basic variables in titles, tables and figures. The points that required to be highlighted should be italicized or you should use opening and closing quotation marks [“”].

Direct Quotes

Direct quotes should be written 12 point, italics, left and right indented as regards normal text.

Reference Examples	
Doctoral Dissertations and Master's Theses	<p>Master's Thesis, from a Commercial Database McNeil, D. S. (2006). <i>Meaning through narrative: A personal narrative discussing growing up with an alcoholic mother</i> (Master's thesis). Available from ProQuest Dissertations and Theses database, (UMI No. 1434726)</p>
	<p>Doctoral Dissertation, from an Institutional Database Adams, R. J. (1973). <i>Building a foundation for evaluation of instruction in higher education and continuing education</i> (Doctoral dissertation). Retrieved from http://www.ericink.edu/etd/</p>
	<p>Doctoral Dissertation, from the Web Bruckman, A. (1997). <i>MOOSE crossing: Construction, community, and learning in a networked virtual world for kids</i> (Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology). Retrieved from http://www-static.cc.gatech.edu/~asb/thesis/</p>
	<p>Doctoral Dissertation, Abstracted in DAJ Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. <i>Dissertation Abstracts International Section B: Sciences and Engineering</i>, 65(10), 5428.</p>
	<p>Doctoral Thesis, from a University outside the United States Carlson, P. (2000). <i>Carbody and passengers in real vehicle dynamics</i> (Doctoral dissertation, Royal Institute of Technology, Stockholm, Sweden). Retrieved from http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:thd:diva-3029</p>
	<p>Doctoral Dissertations and Master's Theses in Turkish Aydın, F. (2006). <i>İşbirlikli öğrenme yönteminin 10. sınıf coğrafya dersinde başarıya, tutuma ve motivasyona etkileri</i> [Effects of cooperative learning method on the achievement, attitude and motivation at 10th grade geography course] (Doctoral dissertation, Gaz University, Ankara, Turkey). Retrieved from https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/</p> <p>Karadağ, E. (2009). <i>Eğitim yönetimi ve öğretim yöntemleri açısından kapsamlı drama yönteminin değerlendirilmesi</i> [The Evaluation of drama method in the content of education management and education methods relations] (Master's thesis, Yeditepe University, İstanbul, Turkey). Retrieved from https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/</p>
Meetings and Symposia	<p>Symposium Contributor, A. A., Contributor, B. B., Contributor, C. C., & Contributor, D. D. (Year, Month). Title of contribution. In E. E. Chairperson (Chair), Title of symposium. Symposium conducted at the meeting of Organization Name, Location.</p>
	<p>Paper Presentation or Poster Session Presenter, A. A. (Year, Month). Title of paper or poster. Paper or poster session presented at the meeting of Organization Name, Location.</p>
	<p>Symposium Contribution Muelbauer, J. (2007, September). Housing, credit, and consumer expenditure. In S. C. Ludvigson (Chair), <i>Housing and consumer behavior</i>. Symposium conducted at the meeting of the Federal Reserve Bank of Kansas City, Jackson Hole, WY.</p>
	<p>Conference Paper Abstract Retrieved Online Liu, S. (2005, May). <i>Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions</i>. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.icais.org/icais2005/abstracts_2005.htm</p>
	<p>Proceedings Published Regularly Online Heraultano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kass, J. H., & Lent, R. (2006). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. <i>Proceedings of the National Academy of Sciences</i>, 105, 12593-12598. http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0835417105</p>
	<p>Proceedings Published in Book Form Katz, I., Gabayan, K., & Aghajani, H. (2007). A multi-touch surface using multiple cameras. In J. Blanc-Talon, W. Philips, D. Popescu, & P. Scheunders (Eds.), <i>Lecture Notes in Computer Science: Vol. 4678. Advanced Concepts for Intelligent Vision Systems</i> (pp. 97-108). Berlin, Germany: Springer-Verlag. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-540-74607-2_3</p> <p>Presentation in Turkish Karadağ, E. (2009, September). <i>Türkiye'de eğitim bilimleri alanında yapılmış doktora tezlerinin tematik ve metodolojik açıdan incelenmesi: Bir durum çalışması</i> [A thematic and methodological reviewing on doctoral thesis which made at the area of education sciences in Turkey: A case study]. Paper presented at the VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Marmara University, Ateşörk Faculty of Education, İstanbul, Turkey.</p>

Reference Examples	
Books	<p>Book in Turkish Balci, A. (2007). <i>Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler</i> [Research in social sciences: Method, style, and principles]. Ankara, Turkey: Pegem Yayıncılık.</p> <p>Book Translated into Turkish Morris, C. (2002). <i>Psikolojiyi anlamak</i> [Understanding psychology] (A. Erkuş, A. D. Batıgün & B. Ayvazık, Trans.) Ankara, Turkey: TPD Yayınları.</p> <p>Edited Book Bahar, M. (Ed.). (2006). <i>Fen ve teknoloji öğretimi</i> [Teaching science and technology]. Ankara, Turkey: Pegem Akademi Yayıncılık.</p> <p>Turkish Book with Multiple Authors Buyukozturk, Ş., Çakmak, E. Ç., Argun, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2009). <i>Bilimsel araştırma yöntemleri</i> [Scientific research methods]. Ankara, Turkey: Pegem Akademi Yayınları.</p> <p>Book in English Bryman, A., & Cramer, D. (1997). <i>Quantitative data analysis with SPSS for Windows: A guide for social scientists</i>. New York, NY: Routledge.</p>
Chapter in a Book	<p>Book Chapter in Edited Book Gülgöz, S. (2006). Five factor theory and NEO-PI-R in Turkey. In J. Alik & R. R. McCrae (Eds.), <i>The five-factor model of personality across cultures</i> (pp. 175-196). Dordrecht, Netherlands: Kluwer Academic Publishers.</p> <p>Book Chapter in an Edited Book in Turkish Uysal, Ş. (1971). Metodolojik açıdan Türkiye’de yapılan sosyolojik araştırmalar ve bir örnek köy araştırması [Methodological aspects of sociological research in Turkey and a case study in rural area]. In N. H. Fişek (Ed.), <i>Türkiye’de sosyal araştırmaların gelişimi</i> [Development of social studies in Turkey] (pp. 139-151). Ankara, Turkey: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.</p>
Periodicals	<p>Turkish Article Bursal, M., & Yiğit, N. (2012). Fen ve teknoloji öğretmen adaylarının bilgi iletişim teknolojileri (BİT) kullanım ve materyal tasarımı öz yeterlik inanışları [Pre-service science and technology teachers’ efficacy beliefs about information and communication technologies (ICT) usage and material design]. <i>Educational Sciences: Theory & Practice</i>, 12, 1073-1086.</p> <p>Journal article with DOI Herbst-Damm, K. L., & Kulak, J. A. (2005). Volunteer support, marital status, and the survival times of terminally ill patients. <i>Health Psychology</i>, 24, 225-229. http://dx.doi.org/10.1037/0278-6133.24.2.225</p> <p>Journal article with DOI, more than seven authors Gilbert, D. G., McClamon, J. F., Rabinovich, N. E., Sugal, G., Pfaff, L. C., Aagaard, G., ... Botros, N. (2004). Effects of quitting smoking on EEG activation and attention last for more than 31 days and are more severe with stress, dependence, DRD2 A1 allele, and depressive traits. <i>Nicotine and Tobacco Research</i>, 6, 249-267. http://dx.doi.org/10.1080/1462220041001676305</p> <p>Online Magazine Article Silick, T. J., & Schutte, N. S. (2006). Emotional intelligence and self-esteem mediate between perceived early parental love and adult happiness. <i>E-Journal of Applied Psychology</i>, 2(2), 39-48. Retrieved from http://ojs.lib.swn.edu.au/index.php/ejap</p> <p>Advance Online Publication Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. <i>Knowledge Management Research & Practice</i>. Advance online publication. http://dx.doi.org/10.1057/palgrave.kmmp.8500141</p>